

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Παιδαγωγικό παιχνίδι και παιδαγωγικό υλικό στην πρώτη παιδική ηλικία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Σύγκριση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης

Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας

ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής»

Χρύσα Κ. Πετρέση

1^η Επιβλέπουσα: Δόμνα Κακανά, Καθηγήτρια

2^{ος} Επιβλέπων: Παναγιώτης Κανελλόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

Αξιολογήτρια: Κατερίνα Μιχαλοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Βαθμός	
Ολογράφως	

Βόλος 2013

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου κ. Δόμνα Κακανά για την καθοδήγηση, τις πολύτιμες συμβουλές και το αμείωτο ενδιαφέρον της καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μου.

Επίσης επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στον καθηγητή μου κ. Παναγιώτη Κανελλόπουλο για τη συμπαράσταση και τις χρησιμότερες συμβουλές, που μου πρόσφερε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	σελ.5
Εισαγωγή.....	σελ.7

Α' ΜΕΡΟΣ

1^ο Κεφάλαιο

Μουσική και Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης

1.1. Αναλυτικά προγράμματα και Προσχολική Εκπαίδευση.....	σελ.10
1.2. Μουσική Αγωγή.....	σελ.15
1.3. Χαρακτηριστικά σύγχρονου αναλυτικού προγράμματος Μουσικής...σελ.21	
1.4. Μουσική και Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης Ευρωπαϊκών και άλλων χωρών.....	σελ.27

2^ο Κεφάλαιο

Παρουσίαση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας

2.1. Το Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου της Ελλάδας.....	σελ.34
2.2. Η Μουσική στο Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου της Ελλάδας....σελ.37	
2.3. Το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου.....σελ.39	
2.4. Η Μουσική στο Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου.....	σελ.42
2.5. Το Πρόγραμμα Σπουδών της Αγγλίας.....	σελ.45
2.6. Η Μουσική στο Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών για το Key Stage 1....σελ.48	

Β' ΜΕΡΟΣ

3^ο Κεφάλαιο

Μεθοδολογία

3.1. Ο σκοπός της έρευνας.....	σελ.51
3.2. Το ερευνητικό ερώτημα.....	σελ.53
3.3. Το δείγμα.....	σελ.53
3.4. Η πορεία της ερευνητικής διαδικασίας.....	σελ.54

4^ο Κεφάλαιο

Σύγκριση των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής

4.1. Δομή προγραμμάτων.....	σελ.58
4.2. Φιλοσοφικό πλαίσιο προγραμμάτων.....	σελ.62
4.3. Μαθησιακοί στόχοι.....	σελ.69
4.4. Περιεχόμενο.....	σελ.76
4.4.1. Μουσική και Νέες Τεχνολογίες.....	σελ.81
4.4.2. Εποπτικό υλικό.....	σελ.87
4.5. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις.....	σελ.90
4.5.1. Μουσική και Διαθεματικότητα.....	σελ.95
4.5.2. Προώθηση εξερεύνησης, πειραματισμού και δημιουργικότητας μέσα από τη μουσική.....	σελ.101
4.6. Αξιολόγηση.....	σελ.106
4.7. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού.....	σελ.109

5^ο Κεφάλαιο

Συμπεράσματα σύγκρισης των τριών προγραμμάτων σπουδών.....σελ.114

6^ο Κεφάλαιο

Συζήτηση- Προτάσεις	σελ.118
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.121
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	σελ.129

Περίληψη

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών αποτελούν θεμέλιο λίθο της εκπαίδευσης. Ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η εφαρμογή τους καθορίζεται από τους σκοπούς, τις επιδιώξεις, τις προθέσεις, τη νοοτροπία, τις αξίες, τις αρχές αλλά και τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες, που επικρατούν σε κάθε κοινωνία. Σε αυτό το πλαίσιο η αναθεώρηση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών κρίνεται απαραίτητη σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να μελετήσει τα Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Αγωγής των τριών χωρών Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας, ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής. Πιο συγκεκριμένα μέσα από τη σύγκρισή τους έγινε προσπάθεια να επισημανθούν οι ομοιότητες, αλλά και οι διαφορές τους. Για το λόγο αυτό κρίθηκε ως κατάλληλη μέθοδος έρευνας η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Σε αυτό το πλαίσιο επιλέχθηκε για τη συγκεκριμένη εργασία ένα σύστημα κατηγοριών, το οποίο αποτέλεσε τους άξονες σύγκρισης των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Μουσικής. Οι κατηγορίες που επιλέχθηκαν, αποτελούν είτε χαρακτηριστικά στοιχεία της δομής των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών είτε συστατικά τους μέρη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχουν ομοιότητες, αλλά και διαφορές μεταξύ των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων ως προς τους μαθησιακούς τους στόχους, το περιεχόμενό τους, τη μεθοδολογία τους, την αξιολόγησή τους, τη δομή τους, το φιλοσοφικό πλαίσιο του σχεδιασμού τους και το ρόλο των εκπαιδευτικών.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται τα είδη των Αναλυτικών Προγραμμάτων, τα χαρακτηριστικά των Αναλυτικών Προγραμμάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης, η Μουσική Αγωγή, τα χαρακτηριστικά ενός σύγχρονου Αναλυτικού Προγράμματος Μουσικής και μερικά Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης ευρωπαϊκών και άλλων χωρών ως προς τη Μουσική. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα Αναλυτικά Προγράμματα Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας, καθώς και η θέση της Μουσικής μέσα σε αυτά. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τη μεθοδολογία της παρούσας έρευνας και τη σύγκριση των τριών προγραμμάτων ως προς τη Μουσική. Ακολουθούν τα συμπεράσματα της σύγκρισης, καθώς η συζήτηση και οι προτάσεις. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση της βιβλιογραφίας και του παραρτήματος.

Abstract

The Analytical Programs of Studies are the keystone of education. Their planning, development and enforcement are determined by the purposes, goals, intentions, mentality, ethics, values, and also the social, economic and cultural conditions that prevail in each community. In this context, the review of the Analytical Programs of Studies is considered to be necessary through regular periods of time.

The purpose of this assignment was to investigate the Analytical Programs of Studies of Preschool Education in Greece, Cyprus and England as far as the domain of Music Education is concerned. More specifically, through their comparison an attempt was made to highlight their similarities and differences. For that reason the appropriate way of research was considered to be the qualitative analysis of content. In that context, I chose a system of categories for this particular assignment, which constituted the axis of comparison of the three Extensive Programs of Music. The categories that were chosen constitute either distinctive elements of the structure of the extensive programs of studies, or components of them. The results highlighted that there are similarities and differences between the three Analytical Programs as far as their learning goals, content, methodology, evaluation, structure, philosophical framework of their planning and the role of the educators are concerned.

The assignment is comprised of two parts. In the first part I display the types of Extensive Programs, the characteristics of the Analytical Programs of Preschool Education, the Music Education, the characteristics of a modern Analytical Program of Music and some Analytical Programs of Preschool Education of Music in European and other countries. Afterwards the Greek, Cypriot and English Analytical Programs are displayed, as well as the Music in these programs. The second part includes the methodology of this assignment and the comparison of the three programs concerning Music. The conclusions of the comparison come after, as well as the discussions and the suggestions. The assignment comes to an end with the display of the bibliography and the appendix.

Εισαγωγή

Η Μουσική αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών από την προσχολική ηλικία και έχει αναγνωριστεί η ουσιαστική συμβολή της στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Σε αυτό το πλαίσιο ο τομέας της Μουσικής Παιδαγωγικής, τις τελευταίες δεκαετίες επιδεικνύει μεγάλο ενδιαφέρον για τα χαρακτηριστικά, που πρέπει να έχει ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής.

Η προσωπική μου ενασχόληση με την τέχνη της Μουσικής από την παιδική μου ηλικία σε συνδυασμό με το κύριο επάγγελμά μου, με παρακίνησαν να επιλέξω το συγκεκριμένο θέμα για τη διπλωματική μου εργασία. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να μελετήσει και να συγκρίνει τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αγγλίας, ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής.

Πρόκειται για μια έρευνα ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου, που έχει ως στόχο της, μέσα από τη σύγκριση των τριών προγραμμάτων, να παρουσιάσει τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε για τη συγκεκριμένη εργασία ένα σύστημα κατηγοριών, το οποίο αποτέλεσε τους άξονες σύγκρισης των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Μουσικής. Έτσι η σύγκριση των προγραμμάτων έγινε ως προς τη δομή τους, το φιλοσοφικό πλαίσιο του σχεδιασμού τους, τους μαθησιακούς τους στόχους, το περιεχόμενό τους, τη Μουσική και τις ΤΠΕ, το εποπτικό τους υλικό, τις μεθοδολογικές τους προσεγγίσεις, τη Μουσική και τη διαθεματικότητα, την προώθηση της εξερεύνησης, του πειραματισμού και της δημιουργικότητας μέσα από τη Μουσική, την αξιολόγησή τους και το ρόλο των εκπαιδευτικών.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας θα παρουσιαστούν τα είδη των Αναλυτικών Προγραμμάτων και τα χαρακτηριστικά των Αναλυτικών Προγραμμάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί η ενότητα της Μουσικής Αγωγής, που περιλαμβάνει τις φιλοσοφικές τάσεις στη μουσική παιδαγωγική του 20^{ου} αιώνα και τη συμβολή της μουσικής αγωγής στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Θα ακολουθήσουν τα χαρακτηριστικά ενός σύγχρονου Αναλυτικού Προγράμματος Μουσικής, καθώς και η παρουσίαση μερικών Αναλυτικών Προγραμμάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης ως προς τη Μουσική ευρωπαϊκών και άλλων χωρών. Το πρώτο μέρος θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση των Προγραμμάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αγγλίας, καθώς και με τη θέση της

μουσικής μέσα σε αυτά τα προγράμματα. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τη μεθοδολογία της παρούσας έρευνας, όπου περιγράφεται ο σκοπός της έρευνας, το ερευνητικό ερώτημα, το δείγμα, καθώς και η πορεία της ερευνητικής εργασίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η σύγκριση των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής και με βάση τους άξονες, που προαναφέρθηκαν. Θα ακολουθήσουν τα συμπεράσματα της σύγκρισης αναφορικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, καθώς επίσης η συζήτηση και οι προτάσεις. Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται η βιβλιογραφία και το παράρτημα.

A' ΜΕΡΟΣ

1^ο Κεφάλαιο

1. Μουσική και Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα διάφορα είδη των Αναλυτικών Προγραμμάτων και θα δοθεί έμφαση στα Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί η ενότητα της Μουσικής Αγωγής, που περιλαμβάνει τις φιλοσοφικές τάσεις στη Μουσική Παιδαγωγική του 20^{ου} αιώνα και τη συμβολή της Μουσικής Αγωγής στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Μετά θα ακολουθήσουν τα χαρακτηριστικά, που πρέπει να έχει ένα σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα Μουσικής. Επίσης θα παρουσιαστούν Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής ευρωπαϊκών και άλλων χωρών.

1.1. Αναλυτικά Προγράμματα και Προσχολική Εκπαίδευση

Το αναλυτικό πρόγραμμα αποτελεί μια θεμελιώδη διάσταση της εκπαιδευτικής διαδικασίας κάθε προηγμένης χώρας. Καθορίζει το περιεχόμενο της διδασκαλίας και το πλαίσιο των παιδαγωγικών δραστηριοτήτων, που πρέπει να αναπτυχθούν στο σχολείο. Έχουν διατυπωθεί διάφοροι ορισμοί για το αναλυτικό πρόγραμμα, οι οποίοι πολλές φορές δεν συμφωνούν μεταξύ τους, γιατί επικρατούν διαφορετικές απόψεις για το τι πρέπει να περιλαμβάνει ένα πρόγραμμα, πώς να εφαρμόζεται, σε τι να αποσκοπεί και άλλα (Φλουρής, 2008). Έτσι κατά τον Stenhouse (2003) ορίζεται ως η προσπάθεια μετάδοσης των αρχών και των στοιχείων μιας εκπαιδευτικής πρότασης, που θα είναι ανοιχτή σε κριτική και που θα μπορεί να μετατρέπει τη θεωρία σε πράξη. Επίσης κατά τον Χατζηγεωργίου (2004), το αναλυτικό πρόγραμμα υποδηλώνει εκπαιδευτικές εμπειρίες με παιδαγωγικό σκοπό, οι οποίες περιλαμβάνουν την επιλογή και το σχεδιασμό παιδαγωγικών δραστηριοτήτων.

Το αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει τις εκπαιδευτικές προθέσεις και τους σκοπούς της εκπαίδευσης, οι οποίοι θα επιτευχθούν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. Αυτό θα γίνει με βάση τα περιεχόμενα, τα εναλλακτικά μέσα και τη μεθοδολογία, που περιγράφονται στο πρόγραμμα (Βρεττός & Καψάλης, 2009· Stenhouse, 2003).

Το αναλυτικό πρόγραμμα είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας οργάνωσης της διδασκαλίας και επιτελεί ορισμένες λειτουργίες. Μία από αυτές είναι ότι αντανακλά μια κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική αντίληψη, που σχετίζεται με το εκάστοτε

πολιτικό και κοινωνικό σύστημα, καθώς και ότι αντιπροσωπεύει την εποχή του. Επίσης διασφαλίζει τη συνέχεια της διδασκαλίας και της μάθησης και μπορεί να είναι προθάλαμος νέων μεταρρυθμιστικών ιδεών που αφορούν στη διδασκαλία και στη μάθηση. Επιπλέον μέσα από το πρόγραμμα υιοθετείται ένα κοινό επίπεδο εκπαίδευσης και επιτυγχάνεται η ομοιογένεια του εκπαιδευτικού συστήματος (Βρεττός & Καψάλης, 2009).

Υπάρχουν διάφορα είδη αναλυτικών προγραμμάτων ανάλογα με την οργάνωση του περιεχομένου τους και τις επιρροές που δέχονται από διάφορες θεωρίες. Έτσι διακρίνονται σε ανοιχτά και κλειστά ανάλογα με το αν μπορούν οι εκπαιδευτικοί να παρέμβουν στο αναλυτικό πρόγραμμα, σε γραμμικής ή σπειροειδούς μορφής ανάλογα με τη δομή, το σχεδιασμό και την οργάνωση του περιεχομένου τους και σε παραδοσιακά ή σύγχρονα ανάλογα με το περιεχόμενό τους (Χατζηγεωργίου, 2004· Βρεττός & Καψάλης, 2009).

Όσον αφορά στη διάκριση των προγραμμάτων σε ανοιχτά και κλειστά ο Χρυσυφίδης (2004), αναφέρει ότι τα κλειστά είναι κατά βάση συγκεντρωτικά, εστιάζουν στο αποτέλεσμα και όχι στη διαδικασία της μάθησης, ο βασικός τους σκοπός είναι η επίτευξη των στόχων και επομένως η βελτίωση των αποτελεσμάτων της διδασκαλίας. Επίσης χαρακτηρίζονται ως ολοκληρωμένες προτάσεις διαμόρφωσης και διεξαγωγής του μαθήματος, δεν υιοθετούν τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης και αναθέτουν την ευθύνη του μαθήματος στον εκπαιδευτικό, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τη σωστή εφαρμογή όσων περιέχονται στο πρόγραμμα. Έτσι μπορούν να χαρακτηριστούν εν μέρει δασκαλοκεντρικά, γεγονός το οποίο προσδίδει αρνητικές συνέπειες στη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης. Στα κλειστά προγράμματα περιορίζεται η αυτονομία του εκπαιδευτικού και δεν του δίνεται η δυνατότητα να παρέμβει, για να θέσει ή να αναθεωρήσει στόχους, καθώς και να επιλέξει περιεχόμενα και μεθοδολογία (Χατζηγεωργίου, 2004). Επίσης ως προς τον ρόλο του μαθητή, αυτός στα κλειστά προγράμματα υποβαθμίζεται και ο μαθητής εκλαμβάνεται ως αντικείμενο διδασκαλίας, γεγονός το οποίο αντιτίθεται στη συμβολή που πρέπει να επιδειξεί το σχολείο στη διαμόρφωση του ελεύθερου και αυτόνομου ανθρώπου (Βρεττός & Καψάλης, 2009).

Αντίθετα τα ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα χαρακτηρίζονται ως αποκεντρωτικά, καθώς διατυπώνουν γενικές κατευθυντήριες γραμμές και όχι επιδιώξεις με λεπτομερή μορφή. Επιπλέον παρέχουν την ευελιξία στον εκπαιδευτικό, ώστε να προσαρμόζει τη μαθησιακή διαδικασία με βάση τις συνθήκες που επικρατούν μέσα στην τάξη του

(Χρυσ αφίδης, 2004), καθώς και να παρεμβαίνει, για να θέτει και να αναθεωρεί στόχους, να επιλέγει περιεχόμενα και μεθόδους διδασκαλίας (Χατζηγεωργίου, 2004). Επίσης γενική τους επιδίωξη είναι ο τρόπος προσέγγισης της γνώσης και λιγότερο η ίδια η γνώση, πράγμα το οποίο υποδηλώνει ότι η μάθηση εκλαμβάνεται ως καλλιέργεια ικανοτήτων, που οδηγούν στη γνώση και όχι ως συσσώρευση γνώσεων. Αποτέλεσμα είναι ότι δεν εστιάζουν σε συγκεκριμένα περιεχόμενα, αλλά δίνουν έμφαση σε βιωματικές καταστάσεις, που πηγάζουν από προβληματισμούς και ενδιαφέροντα. Έτσι χαρακτηρίζονται ως μαθητοκεντρικά και η μαθησιακή διαδικασία είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης και συνεργασίας παιδιών και εκπαιδευτικών. Με αυτό τον τρόπο το μάθημα αποκτά ενδιαφέρον και γίνεται ευέλικτο, δημιουργικό και ευχάριστο (Χρυσ αφίδης, 2004). Επίσης υιοθετούν τη μάθηση με ανακάλυψη, τα σχέδια εργασίας, τη διερευνητική διδασκαλία, τη διαφοροποιημένη επίτευξη των μαθησιακών στόχων, το οποίο σημαίνει ότι λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικές ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και οι προϋπάρχουσες εμπειρίες του κάθε παιδιού και άλλα (Βρεττός & Καψάλης, 2009).

Όσον αφορά στα προγράμματα γραμμικής ή σπειροειδούς μορφής, η διάκρισή τους βασίζεται στη διαφορετική δομή και οργάνωση του περιεχομένου τους. Έτσι στο πρόγραμμα γραμμικής μορφής τα γενικά στοιχεία και οι έννοιες του περιεχομένου ακολουθούν το ένα μετά το άλλο, τη σειρά από το απλό στο σύνθετο, από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο, από το ευκολότερο στο δυσκολότερο. Αντίθετα το σπειροειδούς μορφής πρόγραμμα οργανώνεται έτσι ώστε οι βασικές έννοιες να εισάγονται στις μικρές ηλικίες και να επαναλαμβάνονται αργότερα πετυχαίνοντας έτσι τη διαπραγμάτευσή τους σε μεγαλύτερο βάθος και πλάτος (Χατζηγεωργίου, 2004· Χειμαριού, 1987).

Αναφορικά με τη διάκριση των προγραμμάτων σε παραδοσιακά και σύγχρονα αυτή γίνεται με βάση το περιεχόμενό τους. Έτσι τα παραδοσιακά εξαντλούνται στην παράθεση διδακτικών ενοτήτων για το κάθε μάθημα, την κάθε τάξη και την κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα και αποτελούν προγράμματα περιεχομένων μάθησης (Χρυσ αφίδης, 2004). Επίσης δεν περιέχουν μεθοδολογικές προτάσεις, τρόπους διαχείρισης της τάξης, μεθόδους αξιολόγησης και ο σχεδιασμός, καθώς και η εκτέλεση της διδασκαλίας γίνεται πάντα με γνώμονα τα περιεχόμενα της διδασκαλίας. Επιπλέον το περιεχόμενο ενός παραδοσιακού προγράμματος ισχύει για πολλά χρόνια χωρίς να αναθεωρείται, γεγονός το οποίο υποδηλώνει ότι δεν προσαρμόζεται και δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις απαιτήσεις της

εκάστοτε εποχής. Γι' αυτό και οι σκοποί του αποτελούν γενικόλογες αρχές κοινωνικού, εθνικού, πολιτιστικού, θρησκευτικού περιεχομένου, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στη σύγχρονη πραγματικότητα (Βρεττός & Καψάλης, 2009).

Αντίθετα τα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα με μορφή curriculum περιλαμβάνουν τους στόχους, τα περιεχόμενα, τους τρόπους διδασκαλίας και τους τρόπους αξιολόγησης, τα οποία είναι τα τέσσερα δομικά στοιχεία του curriculum, με τέτοιο τρόπο που να τίθενται τα πλαίσια στα οποία θα κινηθεί ο εκπαιδευτικός. Αυτό σημαίνει ότι αποφεύγουν τις λεπτομερειακές υποδείξεις προς τον εκπαιδευτικό και του εξασφαλίζουν ελευθερία και αυτονομία στο εκπαιδευτικό του έργο (Βρεττός & Καψάλης, 2009· Φλουρής, 2008). Ο σχεδιασμός τους στηρίζεται στα πορίσματα των επιστημών της αγωγής και στις σύγχρονες παιδαγωγικές, διδακτικές και ψυχολογικές απαιτήσεις (Κιτσαράς, 2004).

Η παρούσα εργασία μελετά τα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα με μορφή curriculum και πιο συγκεκριμένα τα Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης ως προς τη Μουσική. Όσον αφορά στην προσχολική εκπαίδευση τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον σε οικουμενικό επίπεδο για την ποιοτική βελτίωση της εκπαίδευσης σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αναγνωρίζεται η σημασία της προσχολικής ηλικίας στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και το νηπιαγωγείο δεν θεωρείται πλέον προθάλαμος του δημοτικού, καθώς το παιδί της προσχολικής ηλικίας, κατά το συγκεκριμένο στάδιο της ζωής του, έχει αποδειχτεί ότι μαθαίνει και αναπτύσσεται γνωστικά, συναισθηματικά, κοινωνικά, σωματικά και αισθητικά. Τα μικρά παιδιά αντιμετωπίζονται ως υπεύθυνοι ενεργοί μαθητές, που μπορούν να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Αναγνωρίζεται επίσης ότι, για να είναι αποτελεσματική η μάθηση των παιδιών, το μαθησιακό τους περιβάλλον πρέπει να δομείται με βάση τη σύνδεση του γνωστικού με το συναισθηματικό και κοινωνικό πεδίο. Σε αυτό το πλαίσιο δίνεται μεγάλη σημασία στην αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων, καθώς αποτελούν θεμελιώδες συστατικό της ποιοτικής προσχολικής αγωγής (Bennett, 2004· Bredecamp & Copple, 1998).

Τα Αναλυτικά Προγράμματα, καθώς επίσης και αυτά της Προσχολικής Εκπαίδευσης επιτελούν διπλό σκοπό, αφού από τη μια πλευρά παρέχουν ένα καθοδηγητικό πλαίσιο στον εκπαιδευτικό και από την άλλη συνεισφέρουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Γι' αυτό και οι στόχοι ενός σύγχρονου προγράμματος προσχολικής εκπαίδευσης περιλαμβάνουν την υγιή και φυσική ανάπτυξη, τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη, τις θετικές προσεγγίσεις

μάθησης, τις επικοινωνιακές δεξιότητες και την κατάκτηση της γνώσης. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο διαφορετικός ρυθμός ανάπτυξης και μάθησης των παιδιών, καθώς και η μαθησιακή διαδικασία πρέπει να σχεδιάζεται με βάση το παιχνίδι, τη βιωματική μάθηση και άλλες δημιουργικές μεθόδους (Bennett, 2004).

Τα σύγχρονα Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης χαρακτηρίζονται ως ανοιχτά προγράμματα, που θέτουν στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας το παιδί και λαμβάνουν υπόψη τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες, τις ικανότητες, τους ρυθμούς ανάπτυξης και μάθησης, καθώς και τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες του κάθε παιδιού. Επίσης προσφέρουν στα παιδιά ευκαιρίες, για να συμμετέχουν και για να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες κατά τη μαθησιακή διαδικασία. Επιπλέον προάγουν την ανάπτυξη διερευνητικών και βιωματικών δραστηριοτήτων στοχεύοντας στην ανακάλυψη της γνώσης, καθώς και στην καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικότητας των παιδιών (OECD, 2004). Ακόμα παρέχουν ισότητα ευκαιριών μάθησης σε όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως κοινωνικού, οικονομικού και πολιτισμικού υπόβαθρου (Bennett, 2004).

Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό των σύγχρονων Αναλυτικών Προγραμμάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης είναι και η αξιολόγηση. Η αξιολόγηση είναι βασικό χαρακτηριστικό της διαδικασίας της διδασκαλίας και της μάθησης και αποβλέπει στο να βελτιώσει την εκπαίδευση των παιδιών. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την αξιολόγηση τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, οι προσπάθειές τους, αλλά και τα αποτελέσματα των εργασιών τους. Έτσι σχηματίζεται μια αντιπροσωπευτική εικόνα των ικανοτήτων και της προόδου των παιδιών μέσα από τη χρήση εργαλείων αξιολόγησης, όπως είναι ο ατομικός φάκελος των εργασιών τους (portfolio), η παρατήρηση και οι συνεντεύξεις (Κακανά, 2010).

Επίσης στα σύγχρονα Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης, αναγνωρίζεται ο σημαντικός ρόλος των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας. Ο εκπαιδευτικός είναι συνεργάτης και καθοδηγητής των παιδιών. Τα βοηθάει να εξερευνούν, να πειραματίζονται, να κάνουν υποθέσεις και προβλέψεις στοχεύοντας στην ανακάλυψη της γνώσης. Επιπλέον είναι υπεύθυνος για την οργάνωση κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος, που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των παιδιών (Page, 2000).

Όπως προαναφέρθηκε, η παρούσα εργασία μελετά τα Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής. Γι' αυτό το

λόγο παρακάτω θα παρουσιαστεί η ενότητα της Μουσικής Αγωγής, η οποία περιλαμβάνει τις φιλοσοφικές τάσεις στη μουσική παιδαγωγική του 20^{ου} αιώνα καθώς, και τη συμβολή της μουσικής αγωγής στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

1.2. Μουσική αγωγή

Η Μουσική είναι η διαδικασία της οργάνωσης των ήχων και των θορύβων. Αυτό την καθιστά κατά βάση ηχητικό γεγονός (Αμαραντίδης, 1990). Επιπλέον συγκαταλέγεται μεταξύ των Τεχνών και μαζί με αυτές αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές εκδηλώσεις της ικανότητας του ανθρώπου να σκέφτεται και να επιδιώκει αδιάκοπα κάτι περισσότερο από την απλή επιβίωση. Το εύρος του ανθρώπινου ενδιαφέροντος για τη μουσική και την ποιότητα που παρέχει αυτή στη ζωή του ανθρώπου, είναι εντυπωσιακό και διαφαίνεται στο βάθος των αιώνων. Γι' αυτό και αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της κοινωνικής, ιστορικής και πολιτιστικής εξέλιξης του ανθρώπου (Abeles, Hoffer, Klotman, 1995). Ο Vella (2003) υποστηρίζει ότι ο προσδιορισμός του τι είναι μουσική σχετίζεται με το ότι πρέπει να λαμβάνει κανείς υπόψη μια σειρά παραγόντων που σχετίζονται με τις πολιτισμικές καταστάσεις, τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων και τις κοινωνικές λειτουργίες της μουσικής. Επιπλέον ο Cross (2010) αναφέρει ότι:

«Από μια διαπολιτισμική οπτική, μπορεί κανείς να πει γενικά τα εξής: οι συμπεριφορές, που προσδιορίζονται ως “μουσικές”, σχετίζονται όχι μόνο με ηχητικούς σχηματισμούς, αλλά συγκροτούν μορφές ανθρώπινης δράσης. Επίσης “η μουσικότητα” είναι μια ιδιότητα των κοινοτήτων και όχι των ατόμων· τέλος οι σημασίες και τα νοήματα της μουσικής δεν είναι στατικά αλλά επιδεικτικά μεταβολών. Με βάση αυτές τις σκέψεις, μπορεί κανείς να οδηγηθεί σε έναν λειτουργικό ορισμό της μουσικής και επομένως σε μια βασική οριοθέτηση του τι μπορεί να θεωρηθεί ως μουσική τόσο από διστορική, όσο και από διαπολιτισμική σκοπιά. Η μουσική ενσαρκώνει, καθοδηγεί και μετασχηματίζει εμπρόσθετα το βίωμα του χρόνου, μέσω ήχου και δράσης» (Cross, σ.79)¹.

¹ «Cross-culturally, at a first approximation, “musical” behaviours involve not just patterned sound, but also overt action; “musicality” is a property of communities rather than of individuals; and music is mutable in its specific significances or meanings (Cross and Morley 2002; Cross 2003a, b). From these considerations, one can derive an operational definition of music’s functions and hence a fundamental delimitation of what can legitimately be construed as musical across cultures and times: music embodies, entrains and transposably intentionalises time in sound and action».

Η Μουσική διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και αποτελεί μέσο της αγωγής και της εκπαίδευσης των παιδιών από αρχαιοτάτων χρόνων. Θεωρητικοί της παιδαγωγικής επιστήμης διατύπωσαν θεωρίες, αλλά και πρακτικές εφαρμογές της μουσικής στο πλαίσιο της γενικής παιδείας καθώς και της προσχολικής αγωγής. Έτσι η έμφυτη αξία της μουσικής έχει αναγνωριστεί από την εποχή του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη ακόμα. Η άποψη του Πλάτωνα, σχετικά με το ρόλο και τη χρήση της μουσικής στην αγωγή των παιδιών, συνίσταται στην ψυχική και ηθική τους καλλιέργεια (Σέρρη, 2003). Υποστήριξε ότι τα παιδιά από την ηλικία των τριών έως έξι ετών πρέπει να δέχονται αγωγή και παιδεία από την πολιτεία, η οποία θα περιλαμβάνει παιχνίδια με μουσική, τραγούδια και χορούς (Καϊμάκης, 2005). Τη σημασία της μουσικής στην αγωγή των μικρών παιδιών υποστήριξε και ο Αριστοτέλης. Μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων, που πρέπει να διδάσκονται τα παιδιά συμπεριλαμβάνει και τη μουσική. Υποστήριξε ότι η χρήση της μουσικής στην αγωγή του παιδιού οδηγεί στην ηθική ολοκλήρωση καθώς και στην αισθητική του απόλαυση (Καϊμάκης, 2005). Ο Πλάτωνας αλλά και ο Αριστοτέλης υποστήριξαν ότι οι τέχνες μπορούν να αποτελέσουν το μέσο προώθησης της πολιτισμικής παράδοσης και απόκτησης της πολιτισμικής ταυτότητας του ανθρώπου. Πρέσβευαν ότι η μουσική αγωγή πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της γενικότερης αγωγής και παιδείας, καθώς αποτελεί μέσο σωστής διαπαιδαγώγησης και μπορεί να επιδρά στο ήθος και στην ψυχή του παιδιού (Σέρρη, 2003).

Σημαντική είναι και η θέση του Rousseau για τη σημασία της μουσικής στην αγωγή των παιδιών. Ο Rousseau, επηρεασμένος από τις απόψεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, υποστήριξε ότι η επαφή των παιδιών με τη μουσική πρέπει να ξεκινά από την πολύ μικρή ηλικία και αυτό, γιατί συμβάλλει στην κοινωνική, στη συναισθηματική και στην ψυχολογική τους ανάπτυξη. Πρέσβευε επίσης ότι τα παιδιά πρέπει πρώτα να αποκτούν ακουστικές εμπειρίες και μετά να έρχονται σε επαφή με τη μουσική ανάγνωση και γραφή. Επίσης υποστήριξε τη συμμετοχή των παιδιών σε μουσικούς αυτοσχεδιασμούς και συνθέσεις (Ανδρούτσος, 2004).

Ο Pestalozzi επίσης υποστήριξε ότι ο ρόλος της μουσικής στην εκπαίδευση είναι σημαντικός, καθώς συμβάλλει στη δημιουργία ενός καλού κλίματος στο σχολείο. (Σέρρη, 2003). Πίστευε ότι η επίδραση της μουσικής στην εκπαίδευση είναι περισσότερο ηθική απ' ό,τι γνωστική και υποστήριξε ότι η ενασχόληση με τη μουσική πρέπει να ξεκινάει πρώτα από τον ήχο και τη μουσική πράξη και μετά να προχωρά στη μουσική σημειογραφία και στα σύμβολα (Anderson, 2005).

Σημαντική είναι και η θέση του Froebel, ο οποίος υποστήριξε ότι για τη διαμόρφωση των παιδιών πρέπει να οριστεί ως σημείο εκκίνησης το παιχνίδι και οι δημιουργικές δραστηριότητες, αλλά και να δοθεί έμφαση στο τραγούδι και σε παιχνίδια με τραγούδι, τα οποία αντανakλούν τις γενικές δομές της κοινωνικής ζωής (Holgersen, 2008). Επίσης η Montessori υποστήριξε ότι η μουσική αγωγή και εκπαίδευση συνίσταται στην αντίληψη των ήχων, της μελωδίας και της αρμονίας δηλαδή της αισθητικής πλευράς της μουσικής από τα παιδιά. Αναγνωρίζει το ρόλο της μουσικής εκπαίδευσης, την οποία διαχωρίζει σε ασκήσεις ρυθμού και μέτρου, σε μουσικές αναπαραγωγές και στη μουσική γραφή και ανάγνωση (Montessori, 1980).

Σημαντικά στοιχεία των παιδαγωγικών θεωριών και μεθόδων, όπως αυτά που περιγράφηκαν παραπάνω, υπάρχουν και σήμερα στα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα, σε σχέση με τη μαθησιακή περιοχή της μουσικής. Έτσι και σήμερα στα αναλυτικά προγράμματα τονίζεται ο ρόλος των ακουστικών εμπειριών και της μουσικής πράξης σε σχέση με την ενασχόληση με τη θεωρία της μουσικής, που πρέπει να ακολουθεί. Επίσης δίνεται έμφαση στο τραγούδι, στη μουσική μέσα από το παιχνίδι, καθώς και στην αισθητική πλευρά της μουσικής.

Οι παιδαγωγικές θεωρίες, που αναπτύχθηκαν με το πέρασμα των αιώνων, σχετίζονταν με τη γενική εκπαίδευση και οδήγησαν στη δημιουργία εκπαιδευτικών μεθόδων για την προσχολική αλλά και για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Με βάση αυτές τις θεωρίες οι παιδαγωγοί της Μουσικής Παιδαγωγικής οδηγήθηκαν στη δημιουργία μουσικών μεθόδων για τη μουσική αγωγή και εκπαίδευση. Οι πιο γνωστές μουσικοπαιδαγωγικές μέθοδοι είναι του Orff, του Dalcroze, του Suzuki, του Kodaly και του Gordon, που συγκλίνουν στην ουσιαστική συμβολή της μουσικής στην αγωγή και ανάπτυξη του ατόμου (Καραδήμου-Λιάτσου, 2003). Οι περισσότερες μουσικοπαιδαγωγικές μέθοδοι παρέχουν τρόπους χρήσης της μουσικής ως εργαλείο της καθημερινής εκπαιδευτικής πράξης, καθώς επίσης και τρόπους χρήσης της στα αναλυτικά προγράμματα της προσχολικής εκπαίδευσης ως μέσου ανάπτυξης και μάθησης, αλλά και ως διδακτικού εργαλείου, διατηρώντας όμως την αισθητική της αξία (Αντωνακάκης & Χιωτάκη, 2007).

Οι προαναφερθείσες παιδαγωγικές απόψεις και οι μουσικοπαιδαγωγικές μέθοδοι συνέβαλλαν στη δημιουργία φιλοσοφικών τάσεων στη μουσική παιδαγωγική κατά τον 20^ο αιώνα. Έτσι μια από αυτές είναι η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης ως αισθητικής εκπαίδευσης του Reimer (Reimer, 1989). Ο Reimer υποστήριξε ότι η μουσική εκπαίδευση ως αισθητική εκπαίδευση αποσκοπεί στο να βοηθήσει στην

ανάπτυξη του αισθητικού κριτηρίου των μαθητών. Επίσης θεωρούσε πολύ σημαντική την τέχνη της μουσικής και ως εκ τούτου πολύ σημαντική και τη μουσική εκπαίδευση (Reimer, 1989).

Εκτός όμως από τον Reimer, τη φιλοσοφική του θεωρία ανέπτυξε και ο Elliott. Ο Elliott επηρεασμένος από το κίνημα του Πραξιαλισμού, αλλά και από τον Αριστοτέλη, υποστηρίζει την ιδιαίτερη σημασία της μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης. Συνέδεσε τη μουσική εκπαίδευση περισσότερο με την καλλιτεχνική, πολιτισμική και κοινωνική πράξη και όχι μόνο με την ακρόαση (Elliott, 1995). Με βάση τον Πραξιαλισμό η μουσική σχετίζεται με το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο και συμβάλλει στην ανάπτυξη της αυτογνωσίας και της αυτοεκτίμησης του ατόμου (Ανδρούτσος, 2009).

Τα τελευταία χρόνια τη διεύρυνση των δυο παραπάνω φιλοσοφικών θεωριών επιχείρησε να κάνει η Jorgensen (2003), η οποία υποστηρίζει την ουσιαστική συμβολή της μουσικής στην μετάδοση του πολιτισμού και της ιστορίας. Βλέπει τη μουσική και την μουσική εκπαίδευση μέσα από ένα κοινωνιολογικό πρίσμα και σε αντίθεση με τους Reimer και Elliott, οι οποίοι δίνουν έμφαση στη μουσική πλευρά της μουσικής εκπαίδευσης, εκείνη εστιάζει στην παιδαγωγική της πλευρά (Jorgensen, 2003).

Επίσης και ο Reimer επιχειρεί να βάλει τα θεμέλια μιας νέας φιλοσοφικής θεωρίας, η οποία όμως επιδιώκει τη συνεργασία μεταξύ των θεωριών περί αισθητικής ανάπτυξης από τη μια πλευρά και του Πραξιαλισμού από την άλλη. Η νέα αυτή προτεινόμενη φιλοσοφική θέση, η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης η βασισμένη στην εμπειρία, του Reimer είναι επηρεασμένη από τις απόψεις του Elliot , της Jorgensen και ιδιαίτερα του Gardner (Reimer, 2003). Ο Reimer επηρεασμένος από τη θεωρία του Gardner υποστηρίζει ότι υπάρχουν περισσότερες από μια μουσικές νοημοσύνες, οι οποίες σχετίζονται με τους διαφορετικούς τρόπους, που βιώνουν τη μουσική οι άνθρωποι. Αυτοί οι τρόποι βίωσης της μουσικής είναι η σύνθεση, η φωνητική και οργανική εκτέλεση, ο αυτοσχεδιασμός, η ακρόαση, η θεωρία της μουσικής, η μουσικολογία και η διδασκαλία της μουσικής (Reimer, 2003). Σε αυτό το πλαίσιο, υποστηρίζει ότι η μουσική, που διδάσκεται στο σχολείο, πρέπει να καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα του εκάστοτε πολυμορφικού μουσικού πολιτισμού σε σχέση με την κατά παράδοση προτεινόμενη σχολική μουσική (Reimer, 2003).

Σύμφωνα με τον Ανδρούτσο (2009), η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης συμβάλλει ουσιαστικά στο σχεδιασμό των αναλυτικών προγραμμάτων μουσικής.

Επίσης βοηθά τον εκπαιδευτικό να σχεδιάσει και να οργανώσει το διδακτικό του έργο σε σχέση με τη μουσική.

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε μεγάλο ενδιαφέρον σχετικά με την επίδραση της μουσικής στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Επιστήμονες, όπως ψυχολόγοι, βιολόγοι, νευρολόγοι υποστήριζαν μέσα από σχετικές έρευνες ότι η μουσική ικανότητα ενυπάρχει σε κάθε άνθρωπο και προσπάθησαν να καθορίσουν τα εξελικτικά στάδια της μουσικής ανάπτυξης του ανθρώπου (Σέρρη, 2003). Όσον αφορά στα παιδιά ηλικίας τεσσάρων έως έξι ετών, έρευνες (Σέρρη, 1994) που έγιναν επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της μουσικής ανάπτυξης και συμπεριφοράς των παιδιών. Η μουσική ανάπτυξη σχετίζεται με το τραγούδι, με το ρυθμό, με την ακουστική αντίληψη, με την κίνηση, με τη μουσική ακρόαση και τη μουσική εκτέλεση (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001). Αναφορικά με το τραγούδι τα παιδιά 4-6 ετών είναι σε θέση να διακρίνουν το τραγούδι από την ομιλία και αρχίζουν να έχουν εκφραστικότητα σε αυτό κλπ. Ως προς την ανάπτυξη της ρυθμικής αντίληψης και ικανότητας, σε αυτή την ηλικία τα παιδιά είναι σε θέση να συνοδεύουν ρυθμικά με παλαμάκια και μια ποικιλία ηχηρών κινήσεων, να επαναλαμβάνουν σύντομα ρυθμικά μοτίβα στα μουσικά όργανα, να αντιλαμβάνονται τις διαφορές στο ρυθμό των τραγουδιών, να αναγνωρίζουν τα τραγούδια από το ρυθμό τους και αντιλαμβάνονται τις διαφορές στην ταχύτητα και στη διάρκεια κλπ. Ως προς την ακουστική αντίληψη τα παιδιά μπορούν να ακούν και να αναγνωρίζουν τους ήχους, να αντιλαμβάνονται ένα τραγούδι σε διαφορετικά τονικά ύψη καθώς και όλες τις διαβαθμίσεις όπως σιγανά- δυνατά και γρήγορα- αργά. Ως προς την κίνηση αρχίζουν να αναπτύσσουν το μυϊκό συντονισμό για μεγάλες κινήσεις, όπως πήδημα και στροφή και ακολουθούν με το σώμα τους τον παλμό και τις δυναμικές της μουσικής κλπ.. Ως προς τη μουσική ακρόαση μπορούν να παρακολουθούν ολιγόλεπτα αποσπάσματα οργανικής ή φωνητικής μουσικής και ο χρόνος συγκέντρωσής τους είναι μεγαλύτερος κλπ.. Επιπλέον στη μουσική εκτέλεση μπορούν να παίζουν τα περισσότερα μικρά ρυθμικά κρουστά όργανα, να αντιλαμβάνονται και να διατηρούν το σταθερό παλμό της μουσικής κλπ. (Μακροπούλου & Βαρελάς, 2001· Σέρρη, 2003).

Επίσης αναφορικά με τη δημιουργικότητα και την έκφραση των παιδιών σ' αυτή την ηλικία, παρατηρείται έντονο το ενδιαφέρον τους για εξερεύνηση και πειραματισμό. Ιδιαίτερο μάλιστα ενδιαφέρον δείχνουν για τον πειραματισμό με τα μουσικά όργανα, για το χορό με τις εκφραστικές κινήσεις και μιμήσεις αλλά και για

το τραγούδι. Η τάση των παιδιών για δημιουργικότητα και έκφραση είναι έμφυτη. Η μουσική, που είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητάς τους, αποτελεί έναν πολύ ουσιαστικό παράγοντα για την καλλιέργεια και περαιτέρω ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της έκφρασης (Σέργη, 2003).

Επιπλέον η μουσική δημιουργικότητα σχετίζεται με τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Είναι συνυφασμένη με την αποκλίνουσα σκέψη, η οποία σχετίζεται με την εύρεση πολλαπλών λύσεων σε ένα πρόβλημα και προάγει τη φαντασία των παιδιών. Ως κύριες μορφές της μουσικής δημιουργικότητας προβάλλονται ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση, καθώς επίσης και η δημιουργική μουσική ακρόαση και εκτέλεση (Κουτσοπίδου, 2009).

Η μουσική ως μέσο δημιουργίας, έκφρασης και επικοινωνίας συμβάλλει άμεσα στην ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού (Σταυρίδης, 1994). Συγκεκριμένα συμβάλλει στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, καθώς μέσω της μουσικής ικανοποιούνται οι συναισθηματικές του ανάγκες. Η αλληλεπίδραση του παιδιού με τη μουσική μέσα από ποικίλες δραστηριότητες το βοηθά να εκφράζει και να μεταβιβάζει τα συναισθήματά. Επίσης συμβάλλει στην πνευματική και νοητική ανάπτυξη του παιδιού. Κατά τη διαδικασία της ακρόασης, της δημιουργίας και της εκτέλεσης της μουσικής απαιτούνται πνευματικές διεργασίες, εξάσκηση και ανάπτυξη της αντίληψης, της προσοχής και της παρατηρητικότητας του παιδιού. Επιπρόσθετα συμβάλλει στη σωματική του ανάπτυξη μέσα από το τραγούδι, από το παίξιμο των μουσικών οργάνων και με τις ρυθμικές κινήσεις κατά τη διάρκεια της μουσικής ακρόασης. Ακόμη όσον αφορά στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού η μουσική μέσω ποικίλων ομαδικών δραστηριοτήτων δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να συνεργάζονται, να αλληλεπιδρούν καθώς και να αναπτύσσουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες και ικανότητες (Σταυρίδης, 1994).

Η μουσική αγωγή παρέχεται στο παιδί οργανωμένα στο πρώτο του σχολείο, στο νηπιαγωγείο. Εάν σ' αυτό το στάδιο η μουσική ως εμπειρία διδάσκεται μέσα από ένα αναλυτικό πρόγραμμα μουσικής που θα περιλαμβάνει σαφείς και συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους καθώς και κατάλληλες μεθόδους τότε θα μπορεί να συμβάλλει στη νοητική, στην κοινωνική και στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού (Σέργη, 2003).

Στην επόμενη ενότητα θα παρουσιαστούν τα κύρια χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα Μουσικής.

1.3. Χαρακτηριστικά σύγχρονου Αναλυτικού Προγράμματος Μουσικής

Τα σύγχρονα προγράμματα σπουδών δημιουργούνται για να εφοδιάσουν τους μαθητές, ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και στις ανάγκες της σημερινής, αλλά και της μελλοντικής κοινωνίας. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και ο σχεδιασμός του προγράμματος της Μουσικής. Όπως αναφέρει ο Swanwick (1988), θα πρέπει ο σχεδιασμός των προγραμμάτων να είναι τέτοιος, ώστε η μουσική να γίνεται ελκυστική για τα παιδιά μέσα από μουσικές ακροάσεις και δράσεις.

Κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού ενός αναλυτικού προγράμματος μουσικής, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη βασικά θέματα. Αυτά αφορούν στο ποιοι είναι οι σκοποί και οι στόχοι της διδασκαλίας της μουσικής, ποιο θα είναι το περιεχόμενο του προγράμματος, με ποιο τρόπο αυτό θα διδαχθεί, ποιος θα διδάξει το πρόγραμμα μουσικής και ποιοι θα είναι οι τελικοί αποδέκτες του (Οικονομίδου-Σταύρου, 2009· Κοκκίδου, 2009).

Όσον αφορά στους σκοπούς και στους στόχους αυτοί συνδέονται πρωτίστως με το γιατί πρέπει να διδαχθεί το μάθημα της μουσικής. Αυτό θα καθορίσει ουσιαστικά το σχεδιασμό του αναλυτικού προγράμματος. Οι απόψεις για τη διδασκαλία της μουσικής ποικίλουν ανάλογα με τη χώρα, τη διαφορετική εκπαιδευτική φιλοσοφία και τους θεσμούς που αυτή υιοθετεί, καθώς και με την αξία που προσδίδεται στο μάθημα της μουσικής (Hargreaves, 2004). Επιπλέον η απάντηση στο γιατί πρέπει να διδαχθεί το μάθημα της μουσικής, σχετίζεται άμεσα με το ποια από τις δύο επικρατέστερες φιλοσοφικές τάσεις της Μουσικής Παιδαγωγικής θα υιοθετηθεί από το πρόγραμμα (Οικονομίδου-Σταύρου, 2009). Οι δύο αυτές φιλοσοφικές τάσεις, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, είναι η Φιλοσοφία της Μουσικής Εκπαίδευσης ως Αισθητικής Εκπαίδευσης (Reimer, 1989), που δίνει έμφαση στο να ακούει κανείς μουσική και όχι στο να δημιουργεί ή να παίζει μουσική, καθώς και ο Πραξιαλισμός (Elliot, 1995), που υποστηρίζει ότι το να ακούει κανείς μουσική είναι εξίσου σημαντικό με το να δημιουργεί μουσική. Και οι δύο αυτές έννοιες είναι αλληλένδετες και συναποτελούν αυτό που αποκαλείται μουσική πράξη. Βέβαια πολλές φορές η επιλογή του φιλοσοφικού πλαισίου δεν φαίνεται ξεκάθαρα μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα (Lawton, 1996).

Οι σκοποί είναι οι γενικές προθέσεις που υποδηλώνουν τον προσανατολισμό, αλλά και τις αξίες, στις οποίες βασίζεται ένα πρόγραμμα σπουδών (Eisner, 2002). Όπως

αναφέρει η Κοκκίδου: «από τους πιο παλιούς σκοπούς των προγραμμάτων σπουδών είναι αυτοί της ολόπλευρης ανάπτυξης του ατόμου, της κοινωνικοποίησης και της ευρύτητας ως προς την έννοια της μάθησης» (Κοκκίδου, 2009:323). Σε αυτούς έρχονται να προστεθούν και νέοι σκοποί, που σχετίζονται με τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής και της εκάστοτε κοινωνίας. Η σκοποθεσία διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση και συνεπώς και στη μουσική εκπαίδευση καθώς επίσης και στο σχεδιασμό ενός αναλυτικού προγράμματος μουσικής. Έτσι σχετικά με τη μουσική εκπαίδευση ο Swanwick (1988) αναφέρει ότι σκοπός της πρέπει να είναι η συνειδητή εξερεύνηση διαφόρων ειδών μουσικής από τα παιδιά, μέσα από την εμπειρία της γνωριμίας με διάφορους μουσικούς πολιτισμούς, καθώς και η εμπλοκή τους σε μουσικές δημιουργικές δράσεις.

Όσον αφορά στους στόχους, σύμφωνα με τον Hargreaves (2004), ο σχεδιασμός ενός αναλυτικού προγράμματος Μουσικής πρέπει να στηρίζεται, στην ανάλυση των στόχων της διδασκαλίας, αλλά και σε ψυχολογικές θεωρίες, οι οποίες θα υποστηρίζουν αυτή την ανάλυση. Όπως αναφέρει η διδασκαλία, πρέπει να περιλαμβάνει εκτός από την ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων, την προώθηση της πολιτιστικής παράδοσης, την ανάπτυξη της δημιουργικότητας, την κοινωνική εκπαίδευση, την εξοικείωση με τις ιδιότητες της μουσικής και την ψυχοσωματική υγεία. Αυτό σημαίνει ότι η μουσική εκπαίδευση πρέπει να συμβάλλει στην πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική και σωματική ανάπτυξη του παιδιού.

Με βάση την ταξινόμηση των εκπαιδευτικών στόχων του Bloom (1991) ορίζονται οι τρεις αλληλένδετες κατηγορίες στόχων, που είναι η γνωστική, η οποία σχετίζεται με την κατάκτηση της γνώσης, η ψυχοκινητική, η οποία σχετίζεται με το χειρισμό και το συντονισμό των κινητικών ικανοτήτων, καθώς και η συναισθηματική που σχετίζεται με τα συναισθήματα. Παράλληλα με την παραπάνω ταξινόμηση κινείται και η μελέτη του Regelski (1975), σχετικά με τα στοιχεία που συναποτελούν τη μουσική συμπεριφορά. Έτσι διακρίνει τις οπτικές της μουσικής συμπεριφοράς σε εμφανείς και καλυμμένες. Οι εμφανείς οπτικές αποτελούνται από τη λεκτική συμπεριφορά, που σχετίζεται με τη γραφή και την ανάγνωση, από τη δημιουργική συμπεριφορά, που σχετίζεται με τη σύνθεση και από την εκτελεστική συμπεριφορά, που σχετίζεται με την εκτέλεση οργάνου, το τραγούδι και το χορό. Οι καλυμμένες οπτικές, αν και είναι δύσκολο να οριοθετηθούν, μπορούν να συσχετιστούν με την ταξινόμηση του Bloom. Έτσι η γνωστική κατηγορία των εκπαιδευτικών στόχων μπορεί να συσχετιστεί με την κατανόηση, την αντίληψη και τη σύνθεση της

μουσικής, η συναισθηματική με την συναισθηματική αντίδραση στα μουσικά ερεθίσματα και η ψυχοκινητική με την δεξιοτεχνική μουσική συμπεριφορά. Με βάση τον Hargreaves (2004), το παραπάνω μοντέλο στόχων της μουσικής εκπαίδευσης του Regelski (1975) είναι πολύ αναλυτικό τόσο, ώστε να είναι ίσως δύσκολο στο να εφαρμοστεί. Την υιοθέτηση της ταξινόμησης των εκπαιδευτικών στόχων του Bloom στη διατύπωση των στόχων ενός αναλυτικού προγράμματος μουσικής υποστηρίζει και ο Παπαζαρής (2004). Αναφέρει ότι οι στόχοι του προγράμματος σπουδών μουσικής πρέπει να σχετίζονται με τις τρεις κατηγορίες στόχων του Bloom και ότι ένας τέτοιος σχεδιασμός ανταποκρίνεται στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

Ένα άλλο μοντέλο στόχων είναι αυτό, που προτείνει ο Swanwick (1979). Με βάση αυτό το μοντέλο οι παράμετροι της μουσικής εμπειρίας περιλαμβάνουν την ακρόαση, τη σύνθεση, την εκτέλεση, την απόκτηση των δεξιοτήτων και τις θεωρητικές σπουδές.

Αντίστοιχο είναι και το τρίπτυχο της ακρόασης, της σύνθεσης και της εκτέλεσης που προτείνει ο Paynter (1992). Το τρίπτυχο αυτό στηρίζεται στο γεγονός ότι η μουσική είναι άμεσα συνυφασμένη με το αισθητικό και το υποκειμενικό. Από τους τρεις αυτούς άξονες σημαντικό ρόλο διαδραματίζει αυτός της δημιουργικής ακρόασης, καθώς συμβάλλει ουσιαστικά και σε μια δραστηριότητα σύνθεσης και σε μια δραστηριότητα εκτέλεσης. Και οι τρεις αυτοί άξονες συνδέονται άμεσα με τη δημιουργική μουσική αγωγή στην εκπαίδευση, καθώς μέσα από αυτούς προάγεται η δημιουργική και ενεργητική συμμετοχή των παιδιών στη μουσική (Καραδήμου-Λιάτσου, 2003).

Επίσης με βάση τον Ρόμπινσον (1999), ένας στόχος της διδασκαλίας της Μουσικής είναι να μπορέσουν τα παιδιά ηλικίας πέντε έως έντεκα ετών να κατανοήσουν και να χρησιμοποιήσουν τον ήχο ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Σε αυτό το πλαίσιο αναφέρει ότι τα παιδιά μέσα από την εργασία σε ομάδες, πρέπει να εξερευνούν, να πειραματίζονται και να αναπτύσσουν δεξιότητες παραγωγής ήχου με τη βοήθεια της φωνής, των μουσικών οργάνων και άλλων μέσων παραγωγής ήχου. Επίσης πρέπει να εξοικειωθούν και να χρησιμοποιούν τα μουσικά στοιχεία όπως είναι το ηχόχρωμα, η τονικότητα, η ένταση, η διάρκεια και ο ρυθμός. Επιπλέον πρέπει να εξοικειωθούν, να χρησιμοποιούν και να πειραματίζονται με μουσικές μορφές, να ανταποκρίνονται σε ποικιλία ύφους και ειδών σύνθεσης, να αντιλαμβάνονται τη χρήση τους για διάφορες περιστάσεις, καθώς και να αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους.

Όπως αναφέρει η Κοκκίδου (2009), ο ορισμός των στόχων στα προγράμματα σπουδών της Μουσικής είναι δύσκολος εξαιτίας των αισθητικών εμπειριών. Αυτό συμβαίνει, γιατί απαιτούνται γνώσεις, καθώς και ικανότητες αφαίρεσης και κριτικής σκέψης από το παιδί για να αντιδράσει αισθητικά σε ένα έργο τέχνης. Την ίδια άποψη υποστηρίζει ο Swanwick (1988) και προσθέτει ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν την ευελιξία να αναδιαμορφώνουν τους στόχους, λαμβάνοντας κάθε φορά υπόψη τους τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των παιδιών της τάξης τους. Η κατανόηση της μουσικής διακρίνεται σε τυπική και αισθητική και επιτυγχάνεται μέσα από την ανάπτυξη αντίστοιχα τυπικών και αισθητικών εμπειριών. Η αισθητική εμπειρία πρέπει να προηγείται της τυπικής, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την μουσική σημειογραφία. Με αυτό τον τρόπο η κατανόηση των τυπικών μουσικών δεξιοτήτων θα θεμελιώνεται επαγωγικά στο πλαίσιο της ανάπτυξης της εμπειρίας του παιδιού (Hargreaves, 2004). Τη σημασία των μουσικών εμπειριών σε ένα πρόγραμμα σπουδών μουσικής υποστηρίζει και ο Παπαζαρής (2004). Αναφέρει ότι ένα αναλυτικό πρόγραμμα μουσικής πρέπει να παρέχει ισορροπία και ποικιλία εμπειριών.

Σύμφωνα με την Κοκκίδου (2009), οι στόχοι ενός σύγχρονου προγράμματος διαμορφώνονται, έτσι ώστε σε κάθε μάθημα να ενσωματώνονται μαθησιακές εμπειρίες του γνωστικού, του συναισθηματικού και του ψυχοκινητικού πεδίου. Έτσι τα παιδιά προσεγγίζουν μια έννοια με ποικίλους τρόπους και κατακτούν πιο εύκολα τα μέσα και τις διαδικασίες. Για αυτό το λόγο οι στόχοι πρέπει να είναι οριοθετημένοι, αλλά και ευέλικτοι, ώστε να ανταποκρίνονται στις εκάστοτε ανάγκες της μαθησιακής διαδικασίας.

Όσον αφορά στο περιεχόμενο ενός αναλυτικού προγράμματος, αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη γνώση ποικίλων γνωστικών περιοχών, δεξιότητες, στάσεις, καθώς και δραστηριότητες, projects και θεματικές ενότητες (Κοκκίδου, 2009). Το περιεχόμενο πρέπει να αντικατοπτρίζει τους σκοπούς και τους στόχους του προγράμματος, καθώς και να ανταποκρίνεται στις εκάστοτε εκπαιδευτικές συνθήκες (Eisner, 2002). Επίσης πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες, στα ενδιαφέροντα και στις ικανότητες των παιδιών (Silcock & Brundrett, 2001).

Η επιλογή του περιεχομένου ενός προγράμματος σπουδών μουσικής σύμφωνα με τον Swanwick (1988), έχει άμεση σχέση με τη επιλογή των σκοπών και των στόχων του προγράμματος. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι το βασικό σε ένα πρόγραμμα σπουδών μουσικής είναι η μουσική εμπειρία και δεν πρέπει αυτή να επισκιάζεται από την έμφαση, που μπορεί να δίνεται στις έννοιες, που προωθεί το πρόγραμμα. Αναφέρει

ότι οι δραστηριότητες πρέπει να οργανώνονται μέσα από συγκεκριμένους άξονες, με σκοπό τη μουσική ανάπτυξη των παιδιών μέσω της μετάβασής τους σε μεγαλύτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Τα τελευταία χρόνια η NAFME (National Association for Music Education), πρώην MENC (Music Educators National Conference) στις Η.Π.Α. προχώρησε στον καθορισμό μίας ομάδας κριτηρίων-δεικτών (standards), με βάση τους οποίους προτείνεται να οργανώνεται το περιεχόμενο των μουσικών προγραμμάτων εκπαίδευσης. Πρόκειται για εννέα δείκτες, οι οποίοι είναι γενικώς αποδεκτοί από την επιστημονική κοινότητα παγκοσμίως (Κοκκίδου, 2009) και φανερώνουν τους διαφορετικούς τρόπους συμμετοχής των παιδιών σε μια μουσική εμπειρία. Καθένας από αυτούς καθορίζει ένα πλαίσιο περιεχομένου και αντιπροσωπεύει μια μουσική δράση κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας (Κοκκίδου, 2009). Οι εννέα δείκτες, όπως αναφέρονται στην ιστοσελίδα της NAFME (<http://musiced.nafme.org/resources/national-standards-for-music-education/>)

είναι:

1. Τραγούδι ατομικό και ομαδικό μέσα από ένα ποικίλο μουσικό ρεπερτόριο
2. Οργανική εκτέλεση ατομική και ομαδική μέσα από ένα ποικίλο μουσικό ρεπερτόριο
3. Αυτοσχεδιασμός μελωδιών, παραλλαγών και συνοδειών
4. Σύνθεση και διασκευή μουσικής μέσα σε καθορισμένο πλαίσιο
5. Ανάγνωση και μουσική σημειογραφία
6. Ακρόαση, ανάλυση και περιγραφή μουσικής
7. Αξιολόγηση μουσικής και μουσικών εκτελέσεων
8. Κατανόηση σχέσεων μεταξύ μουσικής και άλλων τεχνών αλλά και μεταξύ μουσικής και άλλων γνωστικών πεδίων
9. Κατανόηση της μουσικής σε σχέση με την ιστορία και τον πολιτισμό

Οι παραπάνω δείκτες μπορούν να συνεισφέρουν στην ερευνητική προσέγγιση και αξιολόγηση των αναλυτικών προγραμμάτων μουσικής σχετικά με το περιεχόμενό τους. Επίσης μπορούν να βοηθήσουν στη σύγκριση προγραμμάτων διαφόρων χωρών και να αποτελέσουν γνώμονα για τους εκπαιδευτικούς, για να οργανώσουν επιμέρους στόχους που σχετίζονται με το περιεχόμενο του προγράμματος (Κοκκίδου, 2009).

Αναφορικά με τον τρόπο που θα επιλεγεί, να διδαχθεί ένα σύγχρονο αναλυτικό πρόγραμμα μουσικής, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σύγχρονες τάσεις της

διδασκαλίας και της μάθησης, καθώς επίσης και οι αντίστοιχες της διδακτικής της μουσικής. Έτσι κατά το σχεδιασμό ενός προγράμματος μουσικής, πρέπει να συνυπολογίζεται ο ρόλος της συνεργατικής και βιωματικής μάθησης, η μαθητοκεντρική διδασκαλία, η καλλιέργεια κριτικής σκέψης και άλλα. Επίσης πρέπει να συνυπολογίζονται θέματα, που άπτονται της διδασκαλίας της μουσικής και έχουν αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια, όπως είναι η χρήση των ΤΠΕ στη μουσική, η αξιοποίηση ακουσμάτων από διάφορους πολιτισμούς, το τρίπτυχο της ακρόασης, της εκτέλεσης, της σύνθεσης και άλλα (Οικονομίδου-Σταύρου, 2009).

Όσον αφορά στο ρόλο του εκπαιδευτικού, αναφέρεται ότι ένα σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα Μουσικής πρέπει να είναι ανοιχτό και διαπραγματεύσιμο ώστε να δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να αλληλεπιδράσει, να διαπραγματευτεί, να επιλέξει, να οργανώσει και να δημιουργήσει μαθησιακές εμπειρίες για τα παιδιά της τάξης του. Επίσης πρέπει να υπάρχει συνάφεια ανάμεσα στο τι επιδιώκει το πρόγραμμα να διδάξει ο εκπαιδευτικός και στο τι αυτός μπορεί να διδάξει, ανάλογα με τη μουσική και παιδαγωγική του κατάρτιση και ανάλογα με την υλικοτεχνική υποδομή, που του παρέχεται (Οικονομίδου-Σταύρου, 2009).

Σχετικά με τους αποδέκτες ενός σύγχρονου Αναλυτικού Προγράμματος, που είναι τα παιδιά, είναι σημαντικό κατά το σχεδιασμό του προγράμματος να λαμβάνονται υπόψη τα διαφορετικά ενδιαφέροντά τους, οι ανάγκες, οι ικανότητες, οι προϋπάρχουσες εμπειρίες τους καθώς και οι διαφορετικοί ρυθμοί μάθησής τους (Tomlinson, 2004· Silcock & Brundrett, 2001). Ένα σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα Μουσικής πρέπει να εμπλέκει τα παιδιά, ανεξαρτήτως εθνικότητας, φύλου, κοινωνικού, οικογενειακού και πολιτισμικού τους υπόβαθρου, σε μουσικές εμπειρίες και δραστηριότητες. Αυτή η αναγνώριση της μοναδικότητας του παιδιού πρέπει να οδηγεί στο σχεδιασμό ενός ευέλικτου προγράμματος μουσικής (Οικονομίδου-Σταύρου, 2009).

Επίσης ένα σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα Μουσικής πρέπει να δίνει έμφαση στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και ικανοτήτων των παιδιών. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίνεται στη ανάπτυξη εμπειριών ακρόασης της μουσικής δεδομένου ότι η μουσική είναι μια ακουστική τέχνη και μόνο μέσω της ενεργητικής ακρόασης, μπορούν τα παιδιά να δομήσουν τη σχέση τους με τη μουσική. Πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να εξερευνούν, να πειραματίζονται, να δημιουργούν και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους αλλά και τις ιδέες τους. Επίσης να παίζουν με μουσικά όργανα, να τραγουδούν, να επικοινωνούν και να συνεργάζονται μέσω της μουσικής, να

συνδέουν τη μουσική με άλλες μαθησιακές περιοχές, καθώς και να έρχονται σε επαφή με την μουσική κληρονομιά διαφόρων πολιτισμών (Κοκκίδου, 2009). Επιπλέον ένα σύγχρονο πρόγραμμα μουσικής πρέπει να θέτει στο κέντρο του το παιδί και όλη η ανάπτυξή του να περιστρέφεται γύρω από αυτό (Οικονομίδου-Σταύρου, 2009).

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής. Πιο συγκεκριμένα θα παρατεθεί το πρόγραμμα Μουσικής στις Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Σουηδία, Νορβηγία), καθώς και το πρόγραμμα της Αυστραλίας.

1.4. Μουσική και Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης Ευρωπαϊκών και άλλων χωρών

Ο Sven-Erik Holgersen (2008), σε έρευνά του μελέτησε τις πολιτικές, τις φιλοσοφικές τάσεις και τις εκπαιδευτικές τακτικές της προσχολικής μουσικής εκπαίδευσης στις χώρες της Σκανδιναβίας Δανία, Νορβηγία και Σουηδία και σε ποιο βαθμό αυτές αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις της μουσικής εκπαίδευσης των νηπίων. Όπως αναφέρει, οι παραπάνω Σκανδιναβικές χώρες έχουν κοινή ιστορία σχετικά με την εκπαιδευτική παράδοση, αν και παρουσιάζουν κάποιες διαφορές αναφορικά με την πολιτική, τη φιλοσοφία και την άσκηση της προσχολικής μουσικής εκπαίδευσης. Η παιδαγωγική παράδοση για τους παιδικούς σταθμούς και για τα νηπιαγωγεία στις τρεις παραπάνω χώρες είναι στενά συνδεδεμένη με τον γερμανικό όρο *Bildung*, έναν όρο ιδιαίτερα πυκνό και δυσμετάφραστο, ο οποίος αναφέρεται στην εκπαίδευση, αλλά και στην παιδεία και την ευρύτερη καλλιέργεια, ενώ ταυτόχρονα παραπέμπει και στην χειραφετική και απελευθερωτική δυνατότητα, που προσφέρει αυτή η καλλιέργεια, η οποία σχετίζεται με την ικανότητα του ανθρώπου να αναγνωρίζει και να κάνει ερωτήσεις για τον κόσμο και για τον εαυτό του, καθώς και να απαντά σε αυτές. Για την επίτευξη του ιδεώδους της *Bildung* κεντρικό ρόλο παίζει η μουσική εξαιτίας της πολιτιστικής, καλλιτεχνικής, ανθρωπιστικής, εκπαιδευτικής και απελευθερωτικής της αξίας.

Η προσχολική μουσική εκπαίδευση κατέχει μια ασαφή θέση στον ορισμό του εκπαιδευτικού σκοπού των παιδικών σταθμών και των νηπιαγωγείων. Υπάρχουν πολλές απόψεις για το ποιο πρέπει να είναι το εκπαιδευτικό περιεχόμενο των

παροχών προσχολικής εκπαίδευσης, καθώς και της διδασκαλίας σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Όσον αφορά στη διδασκαλία μάλιστα, αυτή πρόσφατα έχει εισαχθεί ως όρος στη Δανία για το συγκεκριμένο ηλικιακό επίπεδο και αυτό γιατί η εκπαιδευτική παράδοση στη Σκανδιναβία και ειδικά στη Δανία δίνει έμφαση στο παιχνίδι απ' ότι στη διδασκαλία στο πλαίσιο της προσχολικής ηλικίας. Γενικότερα η Σκανδιναβία δίνει έμφαση στην ανάπτυξη των παιδιών ως ελεύθερες προσωπικότητες. Αυτό σχετίζεται άμεσα και με το πότε πρέπει τα παιδιά στις παραπάνω χώρες να ξεκινούν το σχολείο. Έτσι στη Δανία, στη Σουηδία και στη Φιλανδία τα παιδιά ξεκινούν την υποχρεωτική εκπαίδευση στην ηλικία των επτά ετών, αλλά τα περισσότερα παιδιά ξεκινούν προπαρασκευαστικά μαθήματα τουλάχιστον ένα χρόνο πριν. Στη Νορβηγία και στην Ισλανδία όμως η υποχρεωτική εκπαίδευση ξεκινάει στην ηλικία των έξι ετών. Επίσης στη Σκανδιναβία ποσοστό περισσότερο από το (50%) πενήντα τοις εκατό των παιδιών που είναι μέχρι ηλικίας τριών ετών φοιτούν σε παιδικούς σταθμούς, καθώς και ποσοστό περισσότερο του (90%) ενενήντα τοις εκατό παιδιών από τριών έως έξι ετών φοιτούν στα νηπιαγωγεία. Αυτά τα δεδομένα υποδηλώνουν το πόσο σημαντική είναι η οργάνωση της προσχολικής αγωγής σε αυτές τις χώρες (Holgersen, 2008, σ.48).

Σε συνδυασμό με το εθνικό πρόγραμμα σπουδών θεσμοθετήθηκαν νομοθετήματα για καθορισμένα εκπαιδευτικά σχέδια αναφορικά με τους παιδικούς σταθμούς και τα νηπιαγωγεία στη Σουηδία και τη Νορβηγία στα μέσα του 1990 και στη Δανία το 2004. Κοινό στοιχείο και των τριών σκανδιναβικών αναλυτικών προγραμμάτων είναι ότι η μουσική, αν και έχει θεωρηθεί ότι είναι μέρος του επίσημου αναλυτικού προγράμματος, δεν αποτελεί αυτόνομη μαθησιακή περιοχή ούτε της έχει δοθεί συγκεκριμένη προτεραιότητα. Πιο συγκεκριμένα στο εθνικό αναλυτικό πρόγραμμα της Δανίας αναφέρεται ότι τα τοπικά σχέδια διδασκαλίας πρέπει να βασίζονται σε έξι γενικά θέματα:

- στις γλωσσολογικές και επικοινωνιακές ικανότητες
- στις κοινωνικές ικανότητες
- στις προσωπικές ικανότητες
- στη φύση και στα φυσικά φαινόμενα
- στις μορφές πολιτιστικής έκφρασης και στις πολιτιστικές αξίες (γνώση για ποικίλες μορφές πολιτιστικής έκφρασης και πολιτιστικές αξίες, αναγνώριση και χρήση των αισθήσεων μέσω μουσικής, ζωγραφικής, θεάτρου, πηλού)

- στο σώμα και στην κίνηση, στην κατανόηση σωματικής και ψυχικής κατάστασης (Holgersen, 2008, σ.49).

Όπως αναφέρει ο Holgersen (2008), ο λόγος που οι πολιτιστικές μορφές έκφρασης, όπως και το σώμα και η σωματική κίνηση, τοποθετούνται στο τέλος της λίστας, είναι γιατί αυτοί αποτελούν βασικούς τρόπους μάθησης στη νηπιακή ηλικία.

Το αναλυτικό πρόγραμμα της προσχολικής ηλικίας δεν είναι εξειδικευμένο για να υπηρετήσει και δεν αναπτύσσει την ποικίλη δανέζικη παράδοση, συμπεριλαμβάνοντας τη μουσική στην εκπαίδευση κατά τη νηπιακή ηλικία. Επίσης η μουσική δεν αποτελεί σημαντικό αντικείμενο, αν και βρίσκεται ανάμεσα σε άλλα αντικείμενα. Η μόνη σχεδιασμένη μουσική δραστηριότητα είναι ένα ή δύο τραγούδια στην καθημερινή συγκέντρωση όπου κάθε παιδί καλωσορίζεται από μία ομάδα. Το αν αποτελούν ή όχι οι μουσικές δραστηριότητες μέρος του διδακτικού σχεδίου στην πράξη, αυτό βασίζεται στις προσωπικές ικανότητες των εκπαιδευτικών. Το πρόβλημα όμως φαίνεται να είναι ότι πολλοί εκπαιδευτικοί δεν νιώθουν άνετα με τις μουσικές δραστηριότητες εξαιτίας της έλλειψης μουσικής εκπαίδευσης. Στη Δανία φαίνεται να υπάρχει ένα αναπτυσσόμενο κενό μεταξύ της παράδοσης στις μουσικές δραστηριότητες κατά την προσχολική ηλικία και της μουσικής ικανότητας των εκπαιδευτικών.

Όσον αφορά στο αναλυτικό πρόγραμμα της Σουηδίας, αναφέρεται ότι στο νηπιαγωγείο πρέπει να αναπτύσσονται (Holgersen, 2008, σ.50):

- οι προσωπικές ικανότητες
- η πολιτιστική αντίληψη και συμμετοχή
- οι αντανακλαστικές ικανότητες
- οι κοινωνικές ικανότητες
- η γνώση του σώματος, οι κινητικές ικανότητες, η κατανόηση της υγείας
- οι γλωσσολογικές και επικοινωνιακές ικανότητες
- οι δημιουργικές ικανότητες και η ικανότητα να εκφράζει το παιδί σκέψεις και εμπειρίες με πολλές διαφορετικές μορφές έκφρασης, όπως παιχνίδι, εικόνες, τραγούδι και μουσική, χορός και θέατρο
- η κατανόηση της φύσης και των απλών επιστημονικών φαινομένων και ιδεών

Το Σουηδικό αναλυτικό πρόγραμμα της προσχολικής εκπαίδευσης είναι ελαφρώς πιο πολύπλοκο από το Δανέζικο. Η μουσική αποτελεί και στο Σουηδικό, όπως και στο Δανέζικο, ένα υπόθεμα στο πλαίσιο του θέματος «δημιουργικές δραστηριότητες»

και βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με άλλες μορφές αισθητικής έκφρασης. Το παιχνίδι κατατάσσεται στην ίδια κατηγορία με την μουσική αν και δεν βασίζεται στη συμβολική γλώσσα, όπως συμβαίνει με τις μορφές αισθητικής έκφρασης. Κατά τη διδασκαλία της μουσικής μπορεί να δοθεί έμφαση στις μουσικές δραστηριότητες ειδικά, όταν αυτή συνδυάζεται με τη διδασκαλία της γλώσσας σε πολύ-πολιτισμικό περιβάλλον. Οι μουσικές δραστηριότητες θεωρούνται σημαντικές στη διδασκαλία στο νηπιαγωγείο και είναι σημαντικό για τους εκπαιδευτικούς να εκπαιδεύονται στο τραγούδι και να οδηγούνται σε μουσικές δραστηριότητες μαζί με τα παιδιά.

Το Νορβηγικό αναλυτικό πρόγραμμα προσχολικής εκπαίδευσης αναλύεται με πολύ περισσότερες λεπτομέρειες από ότι το Δανέζικο και το Σουηδικό. Στην ενότητα «Τέχνη, πολιτισμός και δημιουργικότητα» αναφέρεται ότι το Νηπιαγωγείο πρέπει να παρέχει ευκαιρίες στα παιδιά να βιώσουν την τέχνη, την κουλτούρα και να εκφραστούν αισθητικά. Η συγκεκριμένη ενότητα περιλαμβάνει μορφές έκφρασης, όπως οι τέχνες, η δεξιοτεχνία, η μουσική, ο χορός, το θέατρο, η γλώσσα, η λογοτεχνία, οι ταινίες, η αρχιτεκτονική και το σχέδιο. Αναφορικά με την ενότητα «Τέχνη, πολιτισμός και δημιουργικότητα» το νηπιαγωγείο πρέπει να βοηθά τα παιδιά να αναπτύσσουν (Holgersen, 2008, σ.50) :

- την αισθητική ευαισθησία και αντανάκλαση
- την πολιτιστική ταυτότητα και τον ατομικό τρόπο έκφρασης
- τη φαντασία, τη δημιουργική σκέψη και ευχαρίστηση
- την ικανότητα να αντανάκλουν και να επικοινωνούν δια μέσου της δημιουργικής δραστηριότητας
- τη βασική γνώση για τα μέσα, την τεχνική και την μορφή, ώστε να εκφράζουν αισθητικά τον εαυτό τους μέσω οπτικής γλώσσας, μουσικής, τραγουδιού, χορού και θεάτρου
- τη ζωντανή εμπειρία της τέχνης, του πολιτισμού και της καλαισθησίας

Επιπλέον το Νορβηγικό αναλυτικό πρόγραμμα υποδεικνύει το πώς ο εκπαιδευτικός σε σχέση με τη μουσική οφείλει να εργάζεται (Holgersen, 2008, σ.50):

- να παρέχει στα παιδιά τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση σε βιβλία, εικόνες, μουσικά όργανα και όλων των ειδών τα υλικά, που είναι απαραίτητα για δημιουργική δραστηριότητα σε καθημερινή βάση
- να ενθαρρύνει τα παιδιά, ώστε να αναπτύξουν μορφές έκφρασης από μόνα τους

- να γνωρίζει τις συνδέσεις μεταξύ της τέχνης, του πολιτισμού και του παιδικού παιχνιδιού
- να είναι προσεκτικό και να σέβεται τις παιδικές αισθητικές εκφράσεις
- να ενθαρρύνει και να εμπυχώνει τα παιδιά, ώστε να βιώνουν αισθητικά φαινόμενα, λεπτομέρειες της φύσης και επιδέξιες εκφράσεις
- να σιγουρευτεί ότι τα παιδιά βιώνουν τοπικές και διεθνείς μορφές τέχνης και πολιτισμού καθώς και ότι αυτά έχουν την ευκαιρία να συναντήσουν καλλιτέχνες

Στο Νορβηγικό όχι μόνο η αξία της μουσικής εκπαίδευσης, αλλά και το περιεχόμενό της περιγράφονται πιο αναλυτικά από το Δανέζικο και το Σουηδικό. Το Νορβηγικό φανερώνει μία πιο ρητή προσήλωση σε αισθητικές ποιότητες της μουσικής, αλλά τα μουσικά είδη και στυλ δεν είναι συγκεκριμένα. Όμως συζητήσεις, για το ποιος πρέπει να είναι ο στόχος και το περιεχόμενο των μουσικών δραστηριοτήτων και της διδασκαλίας της μουσικής πραγματοποιούνται προς το παρόν σε όλη τη Σκανδιναβία. Σε αυτό το πλαίσιο προτείνεται να δοθεί έμφαση στην ποιότητα και στη γνώση της διδασκαλίας στη μουσική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας.

Όπως αναφέρει ο Holgersen (2008), στο αναλυτικό πρόγραμμα των τριών σκανδιναβικών χωρών υπάρχουν διαφορές σχετικά με τις μεθόδους διδασκαλίας της μουσικής στο νηπιαγωγείο και οι οποίες οφείλονται στο διαφορετικό εκπαιδευτικό περιεχόμενο των προγραμμάτων. Χρησιμοποιώντας εμπειρίες από τη Σκανδιναβία η ανάγκη για τη βασική διδασκαλία μουσικής παρουσιάζεται δεδομένη ως μία απάντηση στις απαιτήσεις για την εκπαίδευση στη νηπιακή ηλικία. Βέβαια, η μουσική εκπαίδευση της νηπιακής ηλικίας θεωρείται λιγότερο σημαντική και εξειδικευμένη σε σχέση, για παράδειγμα, με τη διδασκαλία στο γυμνάσιο και σε αυτούς που ακολουθούν επαγγελματικά την μουσική. Επίσης η μουσική ως ένα εκπαιδευτικό μάθημα για τους παιδαγωγούς φαίνεται να είναι επαρκώς πιο κατοχυρωμένη στη Νορβηγία και στη Σουηδία παρά στη Δανία. Όμως οι τρεις χώρες έχουν μία παράδοση στο τραγούδι και στις μουσικές δραστηριότητες για τα μικρά παιδιά, με βάση την παράδοση του *Bildung*.

Η Louie Suthers (2008), σε έρευνά της μελέτησε τη μουσική εκπαίδευση κατά την προσχολική ηλικία στην Αυστραλία. Η μέθοδος της μουσικής εκπαίδευσης, κατά την προσχολική ηλικία (από τη γέννηση ως την ηλικία των οκτώ ετών), στην Αυστραλία

καλύπτει ένα περίπλοκο και ποικίλων ειδών σύνολο διδακτικών κατευθυντήριων οδηγιών και κανόνων σχετικών με το ευρύτερο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Τα μοντέλα και οι πολιτικές της εκπαίδευσης στην Αυστραλία ποικίλουν από πολιτεία σε πολιτεία και σχετίζονται με το κοινωνικό περιβάλλον. Επιπλέον η εκπαίδευση κατά την προσχολική ηλικία συνεχώς αλλάζει και εξελίσσεται ανταποκρινόμενη σε νέες πρακτικές, κυβερνητικές προτεραιότητες και κοινωνικές αλλαγές.

Στην Αυστραλία δεν υπάρχουν εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές και εκπαιδευτικά προγράμματα, γιατί είναι μια τεράστια σε έκταση χώρα δυσανάλογη όμως σε πληθυσμό. Παρόλα αυτά η προσχολική ηλικία εντάσσεται στο πολιτικό της πρόγραμμα. Το National Early Childhood Agenda (Suthers, 2008, σ.55) αποτελεί ένα πλαίσιο δράσης για την προαγωγή της θετικής εξέλιξης των παιδιών από την εμβρυική ως την ηλικία των οκτώ ετών. Απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς και στις οικογένειες των παιδιών και τονίζει τη σημαντικότητα της μάθησης και της ανάπτυξης στα πρώτα χρόνια της ζωής. Στοχεύει στο να έχουν τα παιδιά το καλύτερο δυνατό ξεκίνημα στη ζωή τους. Αναφορικά με την εκπαίδευση τα μελλοντικά σχέδια περιλαμβάνουν τη βελτίωση και την πρόσβαση για μια ποιοτική εκπαίδευση. Η μουσική εκπαίδευση αποτελεί μέρος της μέριμνας για τα μικρά παιδιά. Οι μουσικές εμπειρίες στην προσχολική ηλικία έχουν πολλά κοινά σημεία: τα παιδιά τραγουδούν, χορεύουν, ακούν, παίζουν μουσικά όργανα και μερικές φορές συνθέτουν δική τους μουσική. Η μουσική εκπαίδευση, κατά την προσχολική ηλικία, καλύπτεται από ένα ποικιλόμορφο σύνολο τακτικών σε πολλούς τομείς.

Ο σκοπός της προσχολικής αγωγής είναι τα παιδιά να αποκτήσουν θετικές εμπειρίες και αλληλεπιδράσεις μέσω των οποίων θα καλλιεργηθούν όλοι οι τομείς της ανάπτυξής τους. Η υποχρεωτική ηλικία εισόδου στο σχολείο ποικίλει από τα πέντε ως τα έξι και μισό χρόνια. Οι έξι πολιτειακές κυβερνήσεις της Αυστραλίας ορίζουν τις εκπαιδευτικές τακτικές. Ανάμεσα στις έξι πολιτείες υπάρχουν διαφορές αναφορικά με τις τακτικές, καθώς επίσης και διαφορετικές προϋποθέσεις που αφορούν στο πρόγραμμα της μουσικής εκπαίδευσης. Το κοινό σημείο της συρραφής των σχολικών προγραμμάτων της μουσικής, είναι ότι η μουσική παρουσιάζεται σε όλα τα σχολικά έγγραφα ως μια πλευρά των τεχνών και του τομέα της δημιουργικής μάθησης.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι στην Αυστραλία η μουσική εκπαίδευση αντιμετωπίζεται ως ένα μικρό μέρος της εκπαίδευσης και προφανώς όχι και τόσο σημαντικό. Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της μουσικής εκπαίδευσης, κατά την προσχολική ηλικία, στην Αυστραλία είναι οι πολλές πολιτικές,

που έχουν οριστεί. Αυτές δεσμεύουν τους εκπαιδευτικούς ανάλογα με το σε ποιο είδος ιδρύματος και σε ποια πολιτεία της δουλεύουν. Όμως η δημιουργία μερικών εθνικών κατευθυντηρίων οδηγιών, στο πλαίσιο των προνηπιακών προτύπων- δεικτών της μουσικής εκπαίδευσης (Prekindergarten Standards for Music Education) της NAfME (National Association for Music Education) πρώην MENC (Music Educators National Conference) στις Η.Π.Α, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και εδώ, έτσι ώστε να βοηθήσει γονείς και εκπαιδευτικούς. Τέτοιες κατευθυντήριες οδηγίες θα παρείχαν περισσότερη πρακτική κατεύθυνση στους εκπαιδευτικούς, με το να εξηγούνται λεπτομερώς τα πρότυπα-δείκτες για τις συγκεκριμένες μουσικές ικανότητες, όπως είναι το τραγούδι, το παίξιμο μουσικών οργάνων, η σύνθεση μουσικής, η αλληλεπίδραση με τη μουσική και η μουσική αντίληψη. Με αυτό τον τρόπο οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να έχουν πιο συγκεκριμένη καθοδήγηση σχετικά με το ποια είδη εμπειριών να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν στην τάξη τους.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα παρουσιαστούν τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αγγλίας. Επίσης θα παρουσιαστεί η θέση της Μουσικής στο καθένα από αυτά.

2^ο Κεφάλαιο

2. Παρουσίαση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας

Σε αυτό το κεφάλαιο, πριν ακολουθήσει η σύγκρισή τους, θα παρουσιαστούν συνοπτικά τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αγγλίας. Επίσης θα παρουσιαστεί η θέση που κατέχει η μαθησιακή περιοχή της Μουσικής μέσα σε αυτά.

2.1. Το Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου της Ελλάδας

Το Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου της Ελλάδας διαμορφώθηκε το 2011. Απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 4-6 ετών και κατά το σχ. έτος 2011-12 εφαρμόστηκε πιλοτικά σε 21 νηπιαγωγεία της χώρας. Συνοδεύεται από τον «Οδηγό Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου» (2011), ο οποίος όμως βρίσκεται υπό διαμόρφωση κατά την πιλοτική αυτή εφαρμογή του προγράμματος. Προτείνεται η χρήση του σε συμπληρωματικό επίπεδο με τον προηγούμενο οδηγό νηπιαγωγού (Οδηγός Νηπιαγωγού. Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης, 2006).

Το Πρόγραμμα Σπουδών του νηπιαγωγείου αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος αναφέρονται το παιδαγωγικό πλαίσιο και οι αρχές του προγράμματος σπουδών, ενώ στο δεύτερο παρουσιάζονται οι στόχοι και τα περιεχόμενα των οκτώ μαθησιακών περιοχών του. Μεταξύ των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του προγράμματος συγκαταλέγεται η υιοθέτηση α) της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης, β) της βιωματικής μάθησης και της οργάνωσης βιωματικών εμπειριών, γ) της ανάπτυξης θεμάτων, δ) των σχεδίων εργασίας, ε) της συνεργατικής μάθησης, στ) της εισαγωγής στο πρόγραμμα των ΤΠΕ και ζ) της διαμορφωτικής αξιολόγησης στην οργάνωση της μάθησης, της διδασκαλίας και στην πορεία της προόδου των παιδιών (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ.7). Επιπλέον υιοθετείται η σημασία των πολιτισμικών εμπειριών, που μεταφέρουν τα παιδιά στην τάξη, η διδακτική στρατηγική του διαλόγου μεταξύ του εκπαιδευτικού, του παιδιού και των

συμμαθητών του για την κατανόηση και την απόκτηση νέων εννοιών και γνώσεων. Επίσης προωθείται η συνεργασία, η αλληλεπίδραση, η συζήτηση και «σκέψη» του εκπαιδευτικού μαζί με το παιδί, για να επιλύσουν από κοινού προβλήματα και να αναλύσουν διάφορα φαινόμενα (Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου, 2011, σ.24). Υποστηρίζεται η αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού ως πιο ενεργητικού, καθοδηγητικού και υποστηρικτικού, η ανάπτυξη των «βασικών δεξιοτήτων» και η συνεργασία σχολείου-οικογένειας στα πλαίσια της οποίας προτείνονται τρόποι ομαλής μετάβασης του παιδιού από το σπίτι στο νηπιαγωγείο αλλά και από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό. Επίσης προωθείται η διαφοροποιημένη παιδαγωγική, με βάση την οποία ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του τη μαθησιακή ετοιμότητα, τα ενδιαφέροντα και το μαθησιακό προφίλ του κάθε μαθητή στο σχεδιασμό της διδασκαλίας του. Αποσαφηνίζεται η σύνδεση μεταξύ των μαθησιακών περιοχών και επιπλέον παρουσιάζεται η σημασία, η δομή και οι διδακτικές προσεγγίσεις, που διευκολύνουν την αξιοποίηση και τον τρόπο αξιολόγησης της κάθε μαθησιακής περιοχής από τον εκπαιδευτικό. Ακόμη προτείνονται μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την επίτευξη των στόχων της κάθε μαθησιακής περιοχής (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011).

Το πρόγραμμα διέπεται από παιδαγωγικές αρχές, που αποτελούν για τον εκπαιδευτικό κριτήρια σχεδιασμού και αξιολόγησης του προγράμματος. Αυτές οι παιδαγωγικές αρχές συνίστανται στο ότι η προσχολική εκπαίδευση συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, στη διαμόρφωση της στάσης του απέναντι στη μάθηση και στο ότι πρέπει να στοχεύει στην προσωπική ενδυνάμωση και γενικότερα στη διαμόρφωση μιας υγιούς προσωπικότητας. Επίσης σημαντική θέση κατέχει και η αρχή που αφορά στον κοινωνικό χαρακτήρα της γνώσης, ο οποίος διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση των στόχων και στη μεθοδολογία του μαθησιακού προγράμματος, γιατί η γνώση οικοδομείται μέσω της αλληλεπίδρασης με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Επιπλέον δίνεται έμφαση στο ρόλο του παιχνιδιού, το οποίο αποτελεί την κυρίαρχη δραστηριότητα, που προάγει την ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Επίσης τονίζεται η σημασία της συνεργασίας με την κοινότητα και την οικογένεια, καθώς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών. Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η αρχή ότι κάθε παιδί είναι ξεχωριστή οντότητα και όλα τα παιδιά δικαιούνται μια εκπαίδευση, η οποία θα σέβεται, θα αναγνωρίζει και θα αποδέχεται την προσωπικότητα, τη γλωσσική, την κοινωνικοπολιτισμική ταυτότητα, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά

τους. Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι το Πρόγραμμα Σπουδών πρέπει να στοχεύει στην αξιοποίηση και ενθάρρυνση της έμφυτης περιέργειας των παιδιών για εξερεύνηση και μάθηση μέσα από την παροχή κατάλληλων εμπειριών και ερεθισμάτων, καθώς και ότι τα παιδιά μαθαίνουν μέσα από πολλές και διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις και εκφράζουν τις γνώσεις τους, χρησιμοποιώντας ποικίλα μέσα αναπαράστασης. Επίσης σημαντική είναι και η αρχή ότι ο εκπαιδευτικός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στη γενικότερη διαμόρφωση του μαθησιακού περιβάλλοντος. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να στοχεύει στο να διατηρεί ισορροπία, ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης του, ανάμεσα στις δράσεις που ο ίδιος σχεδιάζει και στις δράσεις που προκύπτουν από τα ίδια τα παιδιά. Τέλος αναφέρεται η αρχή ότι η συστηματική παρατήρηση είναι το μέσο καταγραφής των αναγκών, των ενδιαφερόντων, και της γενικότερης πορείας των παιδιών κατά τη μαθησιακή διαδικασία (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011).

Επίσης στο Ελληνικό ΑΠΣ οι μαθησιακές εμπειρίες οργανώνονται μέσα από πέντε πλαίσια. Αυτά είναι: «Παιχνίδι (αυθόρμητο- ελεύθερο και οργανωμένο), Ρουτίνες (καθημερινά επαναλαμβανόμενες δράσεις), Καταστάσεις από την καθημερινή ζωή, ευκαιριακά ή επίκαιρα περιστατικά, Διευκρινήσεις (σχέδια εργασίας, μικρές έρευνες, προβλήματα προς επίλυση), Οργανωμένες δραστηριότητες ή οργανωμένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων» (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ.26).

Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί πως σκοπός του προγράμματος σπουδών είναι η ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων στις οποίες εμπεριέχονται γνώσεις, δεξιότητες, αξίες και στάσεις. Οι βασικές ικανότητες καλλιεργούνται σταδιακά σε όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης, αλλά και μετά από αυτήν. Σε αυτό το πλαίσιο είναι σημαντική η ποιότητα της εκπαίδευσης, που θα λάβει το παιδί. Επίσης η διαμόρφωση των βασικών ικανοτήτων επηρεάζεται από τις αλληλεπιδράσεις του παιδιού με την οικογένειά του και με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και δραστηριοποιείται. Αυτές οι βασικές ικανότητες του ατόμου συμβάλλουν στο να συμμετέχει αποτελεσματικά στο σχολικό, εργασιακό και οικογενειακό του περιβάλλον. Στο πλαίσιο του Ελληνικού Προγράμματος Σπουδών οι βασικές ικανότητες προσδιορίζονται ως εξής: «η επικοινωνία, η δημιουργική και κριτική σκέψη, η προσωπική ταυτότητα και αυτονομία, οι κοινωνικές ικανότητες και οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη» (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ.9). Οι παραπάνω ικανότητες αλληλοσυμπληρώνονται και συμβάλλουν στην υλοποίηση και άλλων σκοπών και στόχων του προγράμματος.

Το πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου βασίζεται σε σύγχρονες αντιλήψεις, συμπεριλαμβάνεται στα ποιοτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης και εστιάζει τόσο στο περιεχόμενο, όσο και στη διαδικασία της μάθησης. Επίσης, όπως αναφέρεται στον οδηγό εκπαιδευτικού, το πρόγραμμα και ο εκπαιδευτικός αλληλοσυμπληρώνονται, για να δημιουργήσουν ένα καλύτερο μαθησιακό περιβάλλον (Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου, 2011, σ.9).

2.2. Η Μουσική στο Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου της Ελλάδας

Όπως προαναφέρθηκε, στο δεύτερο μέρος του προγράμματος σπουδών παρουσιάζονται η δομή και τα περιεχόμενα των οκτώ μαθησιακών περιοχών του προγράμματος. Οι οκτώ αυτές μαθησιακές περιοχές είναι: 1. Γλώσσα, 2. Μαθηματικά, 3. Προσωπική και Κοινωνική Ανάπτυξη, 4. Φυσική Αγωγή, 5. Τέχνες, 6. Τ.Π.Ε., 7. Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και 8. Φυσικές Επιστήμες (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011).

Η Μουσική συγκαταλέγεται ανάμεσα στις πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης στη μαθησιακή περιοχή των Τεχνών. Οι υπόλοιπες είναι τα Εικαστικά, το Θέατρο, ο Χορός και η Οπτικοακουστική Έκφραση. Κάθε μια από τις παραπάνω μορφές είναι αυτόνομη και διακριτή. Παρουσιάζουν δυο κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους, δηλαδή ότι είναι άμεσα συνδεδεμένες με την αισθητική εμπειρία, η οποία οδηγεί στην μάθηση των τεχνών και ότι η κάθε μια μπορεί να χαρακτηριστεί ως συμβολικό σύστημα με τη δική του γλώσσα (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ. 255).

Στο πρόγραμμα αναφέρεται ότι οι Τέχνες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Κι αυτό, γιατί προσφέρουν στα παιδιά εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας μέσω της καλλιτεχνικής έκφρασης, συμβάλλουν στην ανάπτυξη του αισθητικού γραμματισμού, της αυτονομίας, της αυτοπεποίθησης, της ταυτότητας, της δημιουργικότητας, της κριτικής σκέψης, της επίλυσης προβλημάτων, της κοινωνικοποίησης και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Επίσης στοχεύουν στο να αποκτήσουν τα παιδιά αισθητικές εμπειρίες και να εξοικειωθούν με την έννοια του πολιτισμού και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά του τόπου τους.

Οι Τέχνες διατρέχουν όλο το νέο πρόγραμμα και παρουσιάζονται και ως αντικείμενο, αλλά και ως μέσο μάθησης. Μια μάθηση, η οποία πηγάζει μέσα από τη συμμετοχή των παιδιών στο τρίπτυχο δημιουργία, παρουσίαση και ανταπόκριση. Κατά τη φάση της δημιουργίας τα παιδιά χρησιμοποιούν χαρακτηριστικά στοιχεία των τεχνών και έτσι εκφράζουν τις ιδέες, τις σκέψεις και συναισθήματά τους σχετικά με ένα ερέθισμα, που κάθε φορά προκύπτει. Κατά τη φάση της παρουσίασης δημιουργούν και παρουσιάζουν αυτό που δημιούργησαν στους άλλους. Κατά την ανταπόκριση σχολιάζουν και ερμηνεύουν αυτό που βίωσαν κατά την διαδικασία της προσωπικής καλλιτεχνικής τους δημιουργίας, αλλά και αυτό που αντιλήφθηκαν από τη δημιουργία και την παρουσίαση των καλλιτεχνικών δημιουργιών των υπολοίπων παιδιών.

Για κάθε μορφή τέχνης παρουσιάζονται τα περιεχόμενα, οι μαθησιακοί στόχοι, καθώς και ιδέες για δραστηριότητες και μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Σχετικά με τη Μουσική λοιπόν, τα περιεχόμενα, που προβλέπονται από το πρόγραμμα αφορούν στις ενότητες του ήχου και του ηχοχρώματος, των μουσικών οργάνων, της φωνής, της σημειογραφίας, του ρυθμού και της μελωδίας, της μουσικής και των άλλων τεχνών, του μουσικού είδους καθώς και του μουσικού πολιτισμού. Δίνονται επίσης ιδέες για δραστηριότητες, καθώς και μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την υλοποίηση των προτεινόμενων στόχων. Μέσα από αυτές παρέχονται πληροφορίες στους εκπαιδευτικούς για την κατάλληλη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου και το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό που πρέπει να χρησιμοποιήσουν (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ. 275), για το πώς πρέπει να ενθαρρύνουν τα παιδιά στη διερεύνηση, στον πειραματισμό και στη δημιουργικότητα αλλά και για τη σύνδεση της Μουσικής με άλλες μαθησιακές περιοχές. Επίσης για τη δυνατότητα αξιοποίησης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας σχετικά με τη μουσική, για το πώς μπορούν να προάγουν τις αξίες της μουσικής παράδοσης, καθώς και για τη συνεργασία με τους γονείς και την τοπική κοινωνία μέσω της μουσικής, ενισχύοντας έτσι την έννοια του «ανοιχτού» σχολείου.

Εκείνο που πρέπει να λαμβάνει υπόψη ο εκπαιδευτικός για το σχεδιασμό και την οργάνωση των δραστηριοτήτων είναι οι προϋπάρχουσες γνώσεις των παιδιών, οι ανάγκες τους, καθώς και οι δυνατότητες των παιδιών, του ίδιου και του σχολικού περιβάλλοντος στο οποίο λαμβάνει χώρα η μάθηση. Υπάρχουν δυο περιπτώσεις σχεδιασμού των δραστηριοτήτων. Η πρώτη αφορά στο να προκύπτουν αυτές αβίαστα από το ενδιαφέρον των παιδιών για έκφραση συναισθημάτων, ιδεών, σκέψεων και

από την ανάγκη τους για επικοινωνία, διερεύνηση και πειραματισμό. Η δεύτερη να αποτελούν μέρος του σχεδιασμού του προγράμματος από τον εκπαιδευτικό με σαφείς στόχους και καθορισμένο περιεχόμενο. Μέσα και από τις δυο παραπάνω περιπτώσεις στόχος είναι να προάγεται η συμμετοχή κάθε παιδιού χωριστά, αλλά και το πνεύμα της συνεργασίας μεταξύ όλων των παιδιών της τάξης (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σελ. 255).

2.3. Το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου

Το Πρόγραμμα Σπουδών της Κύπρου διαμορφώθηκε το 2011 στα πλαίσια της αναθεώρησης των αναλυτικών προγραμμάτων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης της Κύπρου, που είχε ξεκινήσει από το 2008. Το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης ή αλλιώς Αναλυτικό Πρόγραμμα για την Αγωγή και Εκπαίδευση παιδιών πρώτης σχολικής ηλικίας (2011), όπως ονομάστηκε απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών. Περιλαμβάνει το σκοπό, τις βασικές παιδαγωγικές αρχές στις οποίες στηρίχτηκε η διαμόρφωσή του, τις μορφές οργάνωσης της μάθησης, το ωρολόγιο πρόγραμμα, τον προγραμματισμό του εκπαιδευτικού έργου σε ιστογράμματα, το ρόλο της νηπιαγωγού και το ρόλο της τεχνολογίας, την αξιολόγηση καθώς και τους τομείς ανάπτυξης και τα γνωστικά αντικείμενα αναλυτικά.

Σκοπός του συγκεκριμένου αναλυτικού προγράμματος είναι: «να ενισχύσει την εικόνα ενός ικανού, δυναμικού, αποφασιστικού και αισιόδοξου παιδιού, ενός παιδιού που έχει την ικανότητα να αναπτύσσει σχέσεις, που θέλει να το σέβονται και να σέβεται, που είναι περίεργο και ανοιχτό προς πολλές εμπειρίες, που είναι δημιουργικό και αντιμετωπίζει τα προβλήματα ως πρόκληση» (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σ.4).

Οι παιδαγωγικές αρχές, που διέπουν το πρόγραμμα σπουδών, αναφέρονται στην αναγνώριση της αξίας της πρώτης σχολικής ηλικίας, η οποία δομείται κοινωνικο-πολιτιστικά και συμβάλλει στην εξέλιξη των μετέπειτα χρόνων του παιδιού. Επίσης στην αναγνώριση της μοναδικότητας του κάθε παιδιού, το οποίο έχει τους δικούς του ρυθμούς ανάπτυξης και μάθησης, καθώς και το γεγονός ότι έχει το δικαίωμα να συμμετέχει μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες στη λήψη αποφάσεων, που σχετίζονται με το ίδιο. Επιπλέον υποστηρίζουν τη βιωματική και ενεργητική μάθηση μέσα από τη διερεύνηση, το παιχνίδι και το διάλογο. Στόχος της μάθησης πρέπει να

είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, με δεδομένο ότι το κάθε παιδί είναι ικανό για μάθηση. Εν κατακλείδι επισημαίνεται η αξία της συνεργασίας σχολείου και οικογένειας στη μάθηση και στην ανάπτυξη του παιδιού (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011).

Η μάθηση με βάση το πρόγραμμα σπουδών οργανώνεται και επιτυγχάνεται μέσα από το παιχνίδι, το οποίο μπορεί να είναι ελεύθερο ή δομημένο. Το παιχνίδι μπορεί να συμβάλλει στην καλλιέργεια της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της διερεύνησης και του πειραματισμού του παιδιού και να οδηγήσει στην ομαλή και ισόρροπη ανάπτυξή του. Για το λόγο αυτό καταλαμβάνει το βασικότερο μέρος του ημερήσιου προγράμματος.

Άλλη μορφή μάθησης, που προωθείται, είναι αυτή των δομημένων δραστηριοτήτων. Πρόκειται για δραστηριότητες κατά τις οποίες τα παιδιά συμμετέχουν σε μια εξελικτική και δομημένη διαδικασία στα πλαίσια ενός ευρύτερου συνόλου δραστηριοτήτων. Οι δομημένες δραστηριότητες μπορούν να προάγουν την ομαδοσυνεργατική μάθηση, το διάλογο και την επικοινωνία σε όλες τις γνωστικές περιοχές.

Εκτός από το ελεύθερο και δομημένο παιχνίδι και τις δομημένες δραστηριότητες η μάθηση οργανώνεται και μέσα από τη μέθοδο project ή αλλιώς «εις βάθος μελέτη». Η μέθοδος project, που πραγματεύεται τη μελέτη ενός θέματος σε βάθος, λαμβάνει υπόψη τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις ανάγκες των παιδιών και προάγει την ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης, της πρωτοβουλίας, της συνεργασίας και της ανάληψης ευθυνών.

Ο συνδυασμός του ελεύθερου και δομημένου παιχνιδιού, των δομημένων δραστηριοτήτων και της μεθόδου project συναποτελούν το μοντέλο οργάνωσης της μάθησης του ημερήσιου προγράμματος του κυπριακού νηπιαγωγείου. Η κατανομή του χρόνου των παραπάνω μορφών μάθησης διαφοροποιείται με βάση την ηλικία των παιδιών, δεδομένου ότι στο κυπριακό νηπιαγωγείο φοιτούν παιδιά ηλικίας τριών έως έξι ετών.

Οι τομείς ανάπτυξης, οι οποίοι προσδιορίζονται μέσα στο κυπριακό πρόγραμμα σπουδών, είναι η Προσωπική και Κοινωνική Συνειδητοποίηση που σχετίζεται με την ανάπτυξη της αυτονομίας, της ανεξαρτησίας, της προσωπικής ταυτότητας, της συνεργασίας και της προσωπικής υγείας του παιδιού. Επίσης η Συναισθηματική Ισορροπία που σχετίζεται με την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης, δεξιοτήτων επιβίωσης και ελέγχου των συναισθημάτων του παιδιού. Επιπλέον οι Κινητικές

Ικανότητες που αφορούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων σχετικών με την σωματική του ανάπτυξη καθώς και η Γνωστική Ανάπτυξη που αφορά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής, δημιουργικής σκέψης, επίλυσης προβλημάτων, αναστοχασμού και αυτοελέγχου του παιδιού.

Μέσα από τους προαναφερόμενους τομείς ανάπτυξης επιδιώκεται τα παιδιά να αναπτύξουν δεξιότητες, στάσεις καθώς και να αποκτήσουν εμπειρίες και γνώσεις, οι οποίες συμβάλλουν στην ολόπλευρη ανάπτυξή τους και συνεπώς στη διαμόρφωσή τους ως ανθρώπων δημιουργικών, κοινωνικοποιημένων και ενεργών μελλοντικών πολιτών. Και όλα αυτά επιτυγχάνονται μέσα από αναπτυξιακά κατάλληλες μεθόδους και εμπειρίες λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις διαφορετικές ανάγκες και το διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης του κάθε παιδιού. Ο κάθε τομέας ανάπτυξης παρουσιάζεται στο πρόγραμμα με συγκεκριμένη δομή, η οποία αποτελείται από τους *άξονες*, που αναφέρονται στις ικανότητες του κάθε τομέα, τις *επιδιώξεις*, οι οποίες αφορούν τις ικανότητες και δεξιότητες που αναμένεται να καλλιεργηθούν από τα παιδιά και τις *πρακτικές εφαρμογές*, που αναφέρονται σε ενδεικτικές δραστηριότητες αντίστοιχες των παραπάνω επιδιώξεων (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011).

Τα γνωστικά αντικείμενα, που παρουσιάζονται αναλυτικά στο κυπριακό πρόγραμμα σπουδών, είναι η Μουσική Αγωγή, οι Εικαστικές Τέχνες, οι Κοινωνικές Σπουδές, η Γλώσσα, τα Μαθηματικά, οι Φυσικές Επιστήμες και η Φυσική Αγωγή. Ο συνδυασμός και η εμπλοκή των ανωτέρω γνωστικών αντικειμένων αποσκοπούν στην ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη των παιδιών στο πλαίσιο όλων των τομέων ανάπτυξης του προγράμματος. Με άλλα λόγια το κάθε γνωστικό αντικείμενο δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Η παρουσίασή του γίνεται μέσα από συγκεκριμένη δομή αντίστοιχη με αυτή των τομέων ανάπτυξης. Έτσι, για κάθε γνωστικό αντικείμενο παραθέτονται οι άξονες, οι επιδιώξεις και οι πρακτικές εφαρμογές. Πρέπει να επισημανθεί ότι οι πρακτικές εφαρμογές δηλαδή οι ενδεικτικές δραστηριότητες, μπορεί να είναι μέρος γενικότερων σχεδίων δραστηριοτήτων και να έχουν τη μορφή ελεύθερου ή δομημένου παιχνιδιού ή και δομημένων δραστηριοτήτων. Παρακάτω παρατίθεται αναλυτικά το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής, που αφορά την παρούσα εργασία (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011).

2.4. Η Μουσική στο Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου

Η Μουσική συμπεριλαμβάνεται στο Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου και ορίζεται ως γνωστικό αντικείμενο (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σελ. 43-52). Παράλληλα έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο, όπως προαναφέρθηκε, της αναδιαμόρφωσης των αναλυτικών προγραμμάτων της Κύπρου και Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σελ. 361-378). Είναι ενιαίο και αφορά όλες τις βαθμίδες υποχρεωτικής εκπαίδευσης από την Προσχολική μέχρι και το Λύκειο.

Σκοπός του μαθήματος της Μουσικής, όπως αναφέρεται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής είναι η μουσική ανάπτυξη όλων των παιδιών. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από βιωματικές εμπειρίες, οι οποίες συμβάλλουν στην απόκτηση γνώσεων, καθώς και στην καλλιέργεια εκείνων των δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών που καθιστούν, τα παιδιά ικανά να επικοινωνούν μέσω της μουσικής ως ενεργητικοί ακροατές, εκτελεστές και συνθέτες (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σελ. 361-378).

Οι γενικές επιδιώξεις του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής είναι να συμβάλλει στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας των παιδιών, στην ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης, της μνήμης, των μαθησιακών και μεταγνωστικών δεξιοτήτων, της αισθητικής κρίσης, καθώς και της ικανότητας τους για επίλυση προβλημάτων. Επίσης να προάγει την κοινωνικοποίησή τους μέσα από ομαδικές δραστηριότητες, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην καλλιέργεια της συνεργασίας, της αλληλεπίδρασης και της αποδοχής και του σεβασμού των άλλων. Όλα τα παραπάνω μπορούν να οδηγήσουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων, ενεργών και δημοκρατικών πολιτών, που θα έχουν αποκτήσει μουσική ταυτότητα και θα είναι ικανοί να σέβονται τη μουσική του τόπου τους, αλλά και τους υπόλοιπους μουσικούς πολιτισμούς. Επίσης ανθρώπων που θα δημιουργούν, θα επικοινωνούν μέσω από τη μουσική και θα αντιλαμβάνονται τη συμβολή της μουσικής στην καθημερινή ζωή. Με αυτό τον τρόπο η Μουσική συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Παράλληλα συμβαδίζει με τις γενικότερες επιδιώξεις του Αναλυτικού Προγράμματος για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, που αναφέρονται στη διαμόρφωση

δημοκρατικών ανθρώπων, που θα τους έχει παρασχεθεί ένα συνεκτικό και επαρκές σύνολο γνώσεων από όλες τις επιστήμες και που θα έχουν αποκτήσει τα απαραίτητα εφόδια, για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις και προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα.

Στο πλαίσιο του ενιαίου Προγράμματος Σπουδών Μουσικής, που εκτείνεται σε όλες τις υποχρεωτικές βαθμίδες εκπαίδευσης και προκειμένου να επιτευχθεί η ενιαιοποίησή του, παραθέτονται οι γενικοί στόχοι του γνωστικού αντικείμενου της Μουσικής και αναλύονται με βάση την ομαδοποίηση των τάξεων σε τέσσερις βαθμίδες. Οι βαθμίδες αυτές είναι : *Βαθμίδα 1* : Προσχολική- Β' Δημοτικού, *Βαθμίδα 2* : Γ' Δημοτικού- Ε' Δημοτικού, *Βαθμίδα 3* : ΣΤ' Δημοτικού- Β' Γυμνασίου και *Βαθμίδα 4* : Γ' Γυμνασίου- Α' Λυκείου. Η ομαδοποίηση στις παραπάνω βαθμίδες παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να προσαρμόσει τους στόχους, με βάση τις ανάγκες των παιδιών της τάξης του. Η σύγκριση των Προγραμμάτων Μουσικής θα γίνει σε επόμενο κεφάλαιο με βάση τη Βαθμίδα 1, ως προς το Κυπριακό πρόγραμμα, γιατί αυτή σχετίζεται με την παρούσα εργασία (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σελ. 361-378).

Η οργάνωση του περιεχομένου του προγράμματος στηρίζεται σε τρεις άξονες μουσικών δραστηριοτήτων της Ακρόασης, της Εκτέλεσης και της Σύνθεσης-Αυτοσχεδιασμού. Και οι τρεις αυτοί άξονες διαπλέκονται μεταξύ τους στο πλαίσιο μουσικών εμπειριών. Τα παιδιά πρέπει να βιώνουν τέτοιου είδους δραστηριότητες Ακρόασης, Εκτέλεσης και Σύνθεσης-Αυτοσχεδιασμού, γιατί εκτός των άλλων θα έχουν τη δυνατότητα να αντιληφθούν τη μουσική ως ολότητα και όχι ως ξεχωριστές μουσικές έννοιες.

Ο πρώτος άξονας αφορά στην Ακρόαση. Μια δραστηριότητα Μουσικής Ακρόασης αποσκοπεί στην ανάπτυξη ακουστικών δεξιοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν στην αναγνώριση, στην αποκωδικοποίηση, στην αναπαράσταση των μουσικών εννοιών από τα παιδιά, καθώς επίσης και στην επαφή τους με μουσικά ακούσματα διαφόρων ειδών και πολιτισμών. Μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους είτε μέσα από δραστηριότητα Ακρόασης-Εκτέλεσης-Αυτοσχεδιασμού και Σύνθεσης που έχει ως στόχο την εξοικείωση με μια μουσική έννοια είτε μέσα από την εξοικείωση με ένα είδος μουσικής ή με ένα είδος πολιτισμού. Επίσης μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ρυθμικές ή μελωδικές ασκήσεις, που αποσκοπούν στην καλλιέργεια της εσωτερικής ακοής του παιδιού. Μπορεί όμως να αποτελέσει και ερέθισμα για μια δημιουργική δραστηριότητα αυτοσχεδιασμού ή έκφρασης όχι μόνο στα πλαίσια της μουσικής, αλλά και του θεάτρου, των εικαστικών, του χορού κτλ. ή να στοχεύει στην

καλλιέργεια της κριτικής σκέψης μέσα από την παροχή δυνατοτήτων για σχολιασμό έργων. Εκείνο που επισημαίνεται πέρα από τα όσα αναφέρθηκαν είναι ότι πρέπει να δίνεται πάντα η δυνατότητα στα παιδιά μέσω της ακρόασης να απολαμβάνουν τη μουσική που ακούν, καθώς και να εκφράζουν τα συναισθήματα, που αυτή κάθε φορά τους προκαλεί.

Ο δεύτερος άξονας αφορά στην Εκτέλεση που περιλαμβάνει τη φωνητική και την ενόργανη μουσική. Η δραστηριότητα της Εκτέλεσης αποσκοπεί στην καλλιέργεια δεξιοτήτων ελέγχου του ήχου, που κάθε φορά παράγεται, αλλά και της ερμηνείας διαφόρων ειδών μουσικής. Όσον αφορά στη φωνητική μουσική, προωθείται η καλλιέργεια των φωνητικών δεξιοτήτων των παιδιών μέσω της διδασκαλίας του τραγουδιού. Αυτό μάλιστα ξεκινά από τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου μέσα από την επιλογή κατάλληλων τραγουδιών, που ανταποκρίνονται δηλαδή στις φωνητικές ικανότητες των παιδιών της κάθε βαθμίδας, καθώς και στα ενδιαφέροντά τους. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στο φωνητικό παιχνίδι και γενικότερα στον πειραματισμό με τη φωνή, καθώς προτείνεται και η χρήση των νέων τεχνολογιών, που μπορούν να ενισχύσουν το παιδικό τραγούδι. Όσον αφορά στην ενόργανη μουσική, επιδιώκεται η εξοικείωση και η χρήση των μουσικών οργάνων της τάξης από τα παιδιά. Στις πρώτες βαθμίδες και ιδιαίτερα στο νηπιαγωγείο, η επαφή και γνωριμία τους με τα μουσικά όργανα είναι εμπειρική και ανάλογη με τις ικανότητες, που τους επιτρέπει η βιοσωματική τους ανάπτυξη. Επίσης στο νηπιαγωγείο χρησιμοποιείται το σώμα ως μουσικό όργανο και εξερευνώνται οι ήχοι, που μπορεί αυτό να παράγει. Αναφέρεται επίσης ότι είναι σημαντικό να ηχογραφούνται οι εκτελέσεις των παιδιών, ώστε να μπορούν να τις σχολιάσουν, να τις αξιολογήσουν ή ακόμα και να τις τροποποιήσουν.

Ο τρίτος άξονας αφορά στον Αυτοσχεδιασμό και στη Σύνθεση. Οι δραστηριότητες της Σύνθεσης και του Αυτοσχεδιασμού αποσκοπούν στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών, καθώς και στην καλλιέργεια της αυτοέκφρασης, της επικοινωνίας και της συνεργασίας με τους άλλους. Με άλλα λόγια τα παιδιά καλούνται να χρησιμοποιήσουν τις μουσικές δεξιότητες και γνώσεις, που έχουν ήδη αποκτήσει, για να δημιουργήσουν δικά τους έργα. Ο Αυτοσχεδιασμός και η Σύνθεση μπορούν να γίνουν φωνητικά, κινητικά ή με τη χρήση μουσικών οργάνων, καθώς και με τη χρήση της τεχνολογίας. Ο Αυτοσχεδιασμός συνιστά μια αυθόρμητη μουσική δημιουργία της στιγμής, ενώ η σύνθεση μια μουσική δημιουργία, που είναι αποτέλεσμα πειραματισμού, δοκιμών και επεξεργασίας. Και οι δυο τρόποι μουσικής δημιουργίας πρέπει να καλλιεργούνται από την πρώτη κιόλας βαθμίδα.

Στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής παρουσιάζονται επίσης οι Μουσικές Δεξιότητες, καθώς και οι Στάσεις και Συμπεριφορές που επιδιώκεται να καλλιεργηθούν με βάση τους παραπάνω τρεις άξονες. Επίσης περιγράφονται οι μουσικές γνώσεις, που προσδοκείται να αποκτηθούν από τα παιδιά αναφορικά με τις μουσικές έννοιες καθώς, και η Παιδαγωγική Μεθοδολογία, που υιοθετείται από το πρόγραμμα, αλλά και η Αξιολόγηση του μαθήματος της μουσικής.

2.5. Το Πρόγραμμα Σπουδών της Αγγλίας

Το Εθνικό Πρόγραμμα Σπουδών της Αγγλίας αναφέρεται στις βαθμίδες υποχρεωτικής εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια-*primary*, δευτεροβάθμια-*secondary* εκπαίδευση). Είναι διαρθρωμένο σε τέσσερα στάδια (*Key Stages*) ανάλογα με την ηλικία των παιδιών (*Key Stage 1*: 5-7 ετών, *Key Stage 2*: 7-11 ετών, *Key Stage 3*: 11-14 ετών, *Key Stage 4*: 14-16 ετών). Για κάθε μάθημα, σε κάθε ένα από τα παραπάνω στάδια, υπάρχει πρόγραμμα σπουδών, το οποίο καθορίζει το τι θα πρέπει να διδαχθούν τα παιδιά καθώς και τους επιδιωκόμενους στόχους, οι οποίοι καθορίζουν τα αναμενόμενα επίπεδα της επίδοσης των μαθητών. Το κάθε σχολείο επιλέγει πως θα οργανώνει το σχολικό του πρόγραμμα, ώστε να συμπεριλάβει σε αυτό και τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών των μαθημάτων. Πιο συγκεκριμένα το πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει τις δεξιότητες, τα περιεχόμενα και τις διαδικασίες με βάση τις οποίες θα πρέπει να διδαχθούν τα παιδιά διαφορετικών ικανοτήτων. Οι επιδιωκόμενοι στόχοι αφορούν τη γνώση, τις δεξιότητες και την κατανόηση που οι μαθητές αναμένεται να έχουν στο τέλος του κάθε σταδίου. Οργανώνονται σε οκτώ επίπεδα περιγραφής, αυξανόμενης δυσκολίας και αποτελούν τη βάση για την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών στο τέλος κάθε σταδίου (*About the school curriculum*, 2012).

Τα Προγράμματα Σπουδών των μαθημάτων για τα *Key Stages* όπως και για το *Key Stage 1*, το οποίο αφορά την παρούσα εργασία, καθορίζονται στο άρθρο 84 του εκπαιδευτικού νόμου του 2002 (*Education Act 2002*). Μεταξύ των βασικών μαθημάτων, που πρέπει να διδαχθούν οι μαθητές στο *Key Stage 1*, είναι η γλώσσα, τα μαθηματικά, οι φυσικές επιστήμες, η τεχνολογία, η γεωγραφία, η ιστορία, η φυσική εκπαίδευση αλλά και η μουσική, όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

Το Αγγλικό Εθνικό Πρόγραμμα Σπουδών θέτει σκοπούς, στόχους και υιοθετεί κάποιες αξίες (*The primary curriculum for England at key stages 1 and 2*). Όσον αφορά στους σκοπούς (*purposes*) του προγράμματος αυτοί συνίστανται στο ότι

πρέπει να εδραιώνεται για όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικού, πολιτισμικού υπόβαθρου και διαφορετικών ικανοτήτων, το δικαίωμα για παροχή γνώσεων, ανάπτυξη δεξιοτήτων και για γενικότερη ανάπτυξη. Όλα αυτά θα βοηθήσουν τα παιδιά ώστε να γίνουν πετυχημένοι μαθητές, αυτόνομα άτομα και υπεύθυνοι πολίτες. Επίσης το Πρόγραμμα Σπουδών χαρακτηρίζεται από συνέχεια, συνάφεια, συνεκτικότητα, ευελιξία και ισορροπία προωθώντας τη δια βίου μάθηση και επιτρέποντας στα παιδιά να έχουν ομαλή μετάβαση μεταξύ των εκπαιδευτικών σταδίων. Επιπλέον θέτει υψηλούς στόχους, ιδιαίτερα για τη γλώσσα, τα μαθηματικά και τις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας καθώς και επιδιώκει τη δημιουργία θετικής προδιάθεσης για τη μάθηση στα παιδιά (The primary curriculum for England at key stages 1 and 2, Aims, values and purposes, 2011).

Οι στόχοι (aims) του προγράμματος αναφέρονται στην προετοιμασία των παιδιών, ώστε να γίνουν επιτυχημένοι μαθητές, που θα απολαμβάνουν τη μάθηση, θα αποκτήσουν τις βασικές δεξιότητες μάθησης και επικοινωνίας, θα καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητα τους και θα αποκτήσουν ικανότητες επίλυσης προβλημάτων. Επίσης θα μαθαίνουν μέσα από τα λάθη τους και μέσα από τη συνεργασία με τους άλλους. Ένας επιπλέον στόχος (aim) είναι να γίνουν τα παιδιά ανεξάρτητα και αυτόνομα άτομα, που θα έχουν αίσθηση της προσωπικής τους ταυτότητας, θα καλλιεργήσουν τα συναισθήματά τους, θα υιοθετήσουν αξίες και αρχές, θα είναι σε θέση να διαχωρίζουν το σωστό από το λάθος, θα κάνουν υγιείς επιλογές στη ζωή τους και θα είναι ανοιχτά σε νέες προκλήσεις. Τέλος στόχος (aim) του Προγράμματος Σπουδών είναι να γίνουν τα παιδιά υπεύθυνοι πολίτες, που θα συνεισφέρουν θετικά στην κοινωνία. Θα μπορούν να συνεργάζονται με τους άλλους, θα τους σέβονται, θα κατανοούν και θα σέβονται την κουλτούρα και την παράδοσή τους, θα αποδέχονται τη διαφορετικότητα και θα σέβονται το περιβάλλον (The primary curriculum for England at key stages 1 and 2, Aims, values and purposes, 2011).

Όσον αφορά στις αξίες, που υιοθετεί το Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών, αυτές πρέπει να αντανakλούν τις αξίες της κοινωνίας, οι οποίες προωθούν την προσωπική ανάπτυξη, την ισότητα ευκαιριών, τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη, την τιμιότητα και την αίσθηση του καθήκοντος. Αυτές οι αξίες πρέπει να συσχετίζονται και με το γεγονός ότι η εκπαίδευση είναι ο δρόμος προς την πνευματική, ηθική, κοινωνική, πολιτισμική και φυσική ανάπτυξη του ατόμου, ότι η κοινωνία αποτελείται από διαφορετικούς ανθρώπους, κουλτούρες και παραδόσεις και ότι το περιβάλλον ως

βάση και πηγή ζωής πρέπει να προστατεύεται (The primary curriculum for England at key stages 1 and 2, Aims, values and purposes, 2011).

Επιπρόσθετα το Πρόγραμμα Σπουδών θα πρέπει να ακολουθεί τρεις αρχές. Οι αρχές αυτές σχετίζονται με το να θέτει κατάλληλες μαθησιακές προκλήσεις στα παιδιά, να ανταποκρίνεται στις ξεχωριστές ανάγκες του κάθε παιδιού και να ξεπερνά τα ενδεχόμενα εμπόδια μάθησης και αξιολόγησης της σχολικής ομάδας ή του κάθε παιδιού χωριστά (The primary curriculum for England at key stages 1 and 2).

Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι σε όλα τα προγράμματα σπουδών των μαθημάτων ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην πνευματική, ηθική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη του παιδιού. Στο πλαίσιο της πνευματικής ανάπτυξης επιδιώκεται η ανάπτυξη της αίσθησης του εαυτού, των γνώσεων, των δεξιοτήτων, της κατανόησης και των συμπεριφορών, που χρειάζεται το παιδί, ώστε να αναπτυχθεί ομαλά. Όσον αφορά στην ηθική ανάπτυξη επιδιώκεται το παιδί να αποκτήσει τις κατάλληλες γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και συμπεριφορές ώστε να λαμβάνει υπεύθυνες ηθικές αποφάσεις, να αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του και να ξεχωρίζει το σωστό από το λάθος. Σχετικά με την κοινωνική ανάπτυξη το παιδί πρέπει να αποκτά γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες, συμπεριφορές καθώς και την απαραίτητη κατανόηση, οι οποίες θα το καταστήσουν ικανό να αντιληφθεί τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που έχει ως μέλος της οικογένειάς του αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας και να συνεργάζεται με τους γύρω του για το κοινό καλό. Τέλος στο πλαίσιο της πολιτιστικής ανάπτυξης το παιδί πρέπει να αποκτήσει τις γνώσεις, τις δεξιότητες, την κατανόηση και τις συμπεριφορές που θα το βοηθήσουν να κατανοήσει, να σεβαστεί και να εκτιμήσει το δικό του αλλά και άλλους πολιτισμούς και να συνεισφέρει σε αυτούς (The primary curriculum for England at key stages 1 and 2).

Πρέπει να επισημανθεί ότι το Πρόγραμμα Σπουδών της Αγγλίας βρίσκεται από τις αρχές του 2011 σε διαδικασία αναθεώρησης. Στόχος της αναθεώρησης είναι να αναπτυχθεί ένα συνεκτικό πρόγραμμα σπουδών, το οποίο θα επιτρέπει στα παιδιά να χτίσουν τις γνώσεις τους συστηματικά και με συνέπεια καθώς και θα υποστηρίζει τη μετάβαση των παιδιών βαθμιαία από το Key Stage 1 έως το Key Stage 4. Το νέο πρόγραμμα σπουδών θα θέτει μόνο τις ουσιώδεις γνώσεις που θα πρέπει τα παιδιά να αποκτήσουν μέσα από τα μαθήματα στα διάφορα στάδια (Key Stages) και θα δίνει στα σχολεία και στους εκπαιδευτικούς την ελευθερία να επιλέξουν πως θα διδάξουν αποτελεσματικά και να σχεδιάζουν ένα ευρύ σχολικό πρόγραμμα που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μαθητών τους. Μέχρι να ολοκληρωθεί όμως η

αναθεώρηση θα παραμείνει σε ισχύ το ήδη υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών (The National Curriculum, The school curriculum, 2012).

2.6. Η Μουσική στο Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών για το Key Stage 1

Η Μουσική είναι από τα βασικά μαθήματα, που πρέπει να διδαχθούν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στα διάφορα στάδια (Key Stages). Όπως όλα τα βασικά μαθήματα, έτσι και η Μουσική έχει ξεχωριστό Πρόγραμμα Σπουδών, το οποίο διαπνέεται από τους γενικούς στόχους, σκοπούς και αξίες του Εθνικού Προγράμματος Σπουδών, που παρατέθηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Πιο αναλυτικά το Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής καθορίζει το τι θα πρέπει να διδαχθούν τα παιδιά στη Μουσική στα τρία στάδια της δημοτικής εκπαίδευσης (Key Stage 1,2,3). Επιπλέον παρέχει τη βάση για το σχεδιασμό του πλάνου εργασίας της Μουσικής. Καθορίζει ποιες γνώσεις, δεξιότητες και την κατανόηση-αντίληψη που επιδιώκεται να αποκτήσουν τα παιδιά σε σχέση με τη μουσική καθώς και το εύρος της μελέτης του θέματος της μουσικής για το κάθε ένα στάδιο ξεχωριστά. Επίσης θέτει τους επιδιωκόμενους στόχους, που πρέπει να επιδείξουν τα παιδιά στο τέλος του κάθε σταδίου, μέσα από τα οκτώ επίπεδα περιγραφής της επίδοσής τους από τα οποία θα προκύψει και η αξιολόγησή τους. Επιπλέον περιγράφει πώς προωθείται η πνευματική, ηθική, κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξή τους μέσα από τη μουσική, πώς καλλιεργούνται βασικές δεξιότητες και γενικότερα άλλες οπτικές του προγράμματος μέσα από τη μουσική.

Η σημασία της Μουσικής περιγράφεται μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα, η οποία αποτελεί μια δυναμική και ξεχωριστή μορφή επικοινωνίας που μπορεί να αλλάξει και να επηρεάσει τον τρόπο που οι μαθητές νιώθουν, σκέφτονται και πράττουν. Ενώνει τη νοημοσύνη με το συναίσθημα και επιτρέπει την προσωπική έκφραση και την συναισθηματική ανάπτυξή τους. Ως αναπόσπαστο μέρος της κουλτούρας του παρελθόντος και του παρόντος βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν τους εαυτούς τους σε σχέση με τους άλλους και αποτελεί συνεκτικό δεσμό μεταξύ σχολείου, οικογένειας και ευρύτερου περιβάλλοντος. Η διδασκαλία της μουσικής προάγει την ανάπτυξη της ικανότητας των παιδιών να ακούν και να εκτιμούν ευρύ φάσμα μουσικών ακουσμάτων και να μπορούν να κάνουν κριτική για τη μουσική ποιότητα αυτών των ακουσμάτων. Ενθαρρύνει την ενεργητική συμμετοχή των παιδιών είτε

εξατομικευμένα είτε σε ομάδες, στη δημιουργία διαφόρων ειδών ερασιτεχνικής μουσικής. Επίσης αυξάνει την αυτοπειθαρχία, τη δημιουργικότητα και την αισθητική ευαισθησία των παιδιών (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, 1999).

Στο πλαίσιο του Key Stage 1, όπως θα παρουσιαστεί και στην ενότητα της σύγκρισης των τριών ΑΠΣ, τα παιδιά θα πρέπει να καλλιεργήσουν δεξιότητες εκτέλεσης, σύνθεσης και αξιολόγησης. Οι δεξιότητες εκτέλεσης σχετίζονται με το να μάθουν τα παιδιά να ελέγχουν ήχους μέσα από το τραγούδι και το παίξιμο μουσικών οργάνων, οι δεξιότητες σύνθεσης με το να μάθουν τα παιδιά να δημιουργούν μουσικές ιδέες και οι δεξιότητες αξιολόγησης με το να μάθουν τα παιδιά να αξιολογούν και να βελτιώνουν την εργασία τους. Επίσης τα παιδιά θα πρέπει να μάθουν να συνδυάζουν τα μουσικά στοιχεία και να αναπτύξουν την ικανότητα της ακρόασης, η οποία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ανάπτυξης όλων των πτυχών της γνώσης και της κατανόησης των μαθητών σε σχέση με τη μουσική.

Η σημασία της Μουσικής στο Πρόγραμμα Σπουδών της Αγγλίας φαίνεται και από το ότι στο πλαίσιο της αναθεώρησης του αναλυτικού προγράμματος, η οποία ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί, συστάθηκε ένα Εθνικό σχέδιο για τη Μουσική. Σε αυτό τον οδηγό (The importance of Music. A National Plan for Music Education, 2012) αναγνωρίζεται η αξία της μουσικής ως ακαδημαϊκό αντικείμενο που παρέχει κοινωνικά και όχι μόνο οφέλη στα παιδιά. Σκοπός της μουσικής εκπαίδευσης είναι να επιτρέψει στα παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά, κοινωνικά, οικονομικά περιβάλλοντα και από κάθε μέρος της Αγγλίας να έχουν την ευκαιρία να μάθουν ένα μουσικό όργανο, να μάθουν να τραγουδούν, να κάνουν μουσική με τους άλλους. Αυτό το ευέλικτο πλαίσιο παροχής υψηλής ποιότητας μουσικής θα παρέχεται στα παιδιά κατά τη διάρκεια όλων των σταδίων της εκπαίδευσής τους.

Στη συνέχεια ακολουθεί το δεύτερο μέρος της εργασίας όπου περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας, η σύγκριση των τριών προγραμμάτων καθώς και τα συμπεράσματα της σύγκρισης και η συζήτηση-προτάσεις.

Β' ΜΕΡΟΣ

3^ο Κεφάλαιο

3. Μεθοδολογία

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο της διερεύνησης και ανάπτυξης του ερευνητικού ερωτήματος της παρούσας εργασίας. Πιο αναλυτικά θα παρουσιαστούν ο σκοπός της έρευνας, το ερευνητικό ερώτημα, το δείγμα και η πορεία της ερευνητικής διαδικασίας.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί τη σύγκριση τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών στο πλαίσιο της μαθησιακής περιοχής της Μουσικής. Για το λόγο αυτό κρίθηκε ως κατάλληλη μέθοδος έρευνας η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Η ανάλυση περιεχομένου μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέθοδος έρευνας στην εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα στην ανάλυση εκπαιδευτικών κειμένων στοχεύοντας στην ανάδειξη και διασαφήνιση του περιεχομένου, των σκοπών και των στόχων τους, καθώς και του κοινωνικού πλαισίου και των πολιτικών, ιδεολογικών και πολιτισμικών παραγόντων που τα διαπνέουν (Cohen, Manion, Morrison, 2008). Επίσης, όπως αναφέρει και ο Mayring (2000), η ανάλυση περιεχομένου μπορεί να αποτελέσει μια μέθοδο εμπειρικής ανάλυσης κειμένων η οποία ακολουθεί αντίστοιχους κανόνες ανάλυσης περιεχομένου.

3.1. Ο σκοπός της έρευνας

Όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας, ο ρόλος που διαδραματίζει το αναλυτικό πρόγραμμα είναι ιδιαίτερα σημαντικός και καθοριστικός για την εκπαιδευτική διαδικασία. Πρωτίστως συμβάλλει στην επίτευξη των επιδιώξεων και των στόχων, που θέτει το εκπαιδευτικό σύστημα για την κάθε σχολική βαθμίδα (Χρυσοφίδης, 2004). Πιο συγκεκριμένα επιδιώκει να καθοδηγήσει τους μαθητές, ώστε να είναι ικανοί να ανταπεξέρχονται και να ενεργούν αποτελεσματικά απέναντι στις απαιτήσεις και στις ανάγκες της εποχής και της κοινωνίας (Κοκκίδου, 2009). Γι' αυτό και κρίνεται αναγκαίο το αναλυτικό πρόγραμμα να αναμορφώνεται και να επαναπροσδιορίζονται οι στόχοι και τα περιεχόμενά του με βάση τα χαρακτηριστικά στοιχεία της σύγχρονης

πραγματικότητας, όπως είναι η πολυπολιτισμικότητα, οι νέες τεχνολογίες, οι παιδαγωγικές αλλαγές, οι νέες γνώσεις, τα κοινωνικά προβλήματα κτλ. (Χατζηγεωργίου, 2004). Σε αυτό το πλαίσιο σημαντικός είναι και ο ρόλος των Αναλυτικών Προγραμμάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης, καθώς η Προσχολική Εκπαίδευση αποτελεί ένα καθοριστικό στάδιο στην περαιτέρω ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη του παιδιού.

Η παρούσα εργασία εξετάζει τα αναλυτικά προγράμματα συγκεκριμένα ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής. Η Μουσική, όπως επίσης αναφέρθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Πρέπει λοιπόν ο σχεδιασμός του αναλυτικού προγράμματος και στο πλαίσιο της Μουσικής να στοχεύει πέρα από τα όσα προαναφέρθηκαν και στο να αποκτήσουν τα παιδιά θετική στάση απέναντι στη Μουσική, αλλά και στο να συμμετέχουν σε μουσικές δραστηριότητες μέσα από τις οποίες θα προάγεται η μάθηση και η αισθητική τους καλλιέργεια.

Με βάση όλα τα παραπάνω ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει τα αναλυτικά προγράμματα προσχολικής αγωγής των τριών χωρών Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής. Πιο συγκεκριμένα μέσα από τη σύγκρισή τους θα γίνει προσπάθεια να επισημανθούν οι ομοιότητες αλλά και οι διαφορές τους. Η επιλογή του Ελληνικού προγράμματος έγινε, γιατί είναι ένα νέο πρόγραμμα και όπως αναφέρει και ο Χρυσοφίδης (2004), το Ελληνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου πρέπει να εξετάζεται σε σχέση με άλλα αναλυτικά προγράμματα ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και σε σχέση με τις αλλαγές και τις μεταρρυθμίσεις που επιχειρούνται στα πλαίσια του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Το Κυπριακό επιλέχθηκε γιατί και αυτό είναι ένα νέο πρόγραμμα που πρόσφατα αναθεωρήθηκε κι έχει ξεκινήσει η εφαρμογή του στα κυπριακά σχολεία. Τέλος το Αγγλικό πρόγραμμα επιλέχθηκε, γιατί η Αγγλία έχει πλούσια μουσική κληρονομιά καθώς και μια ουσιαστική συμβολή στη μουσική εκπαίδευση.

3.2. Το ερευνητικό ερώτημα

Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας το Αγγλικό Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Μουσική (Key Stage 1) αναφέρεται σε παιδιά ηλικίας πέντε έως επτά ετών και αποτελεί βαθμίδα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (primary school) στην Αγγλία. Το Κυπριακό Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης καλύπτει παιδιά ηλικίας τριών έως έξι ετών και το αντίστοιχο Ελληνικό, ηλικίες τεσσάρων έως έξι. Από τα παραπάνω προκύπτει το ερώτημα αν τα τρία Αναλυτικά Προγράμματα, που απευθύνονται με κάποιες αποκλίσεις περίπου στο ίδιο ηλικιακό εύρος, παρουσιάζουν διαφορές καθώς επίσης και ομοιότητες ως προς: α. τους στόχους, β. το περιεχόμενο, γ. τη μεθοδολογία, δ. την αξιολόγηση, ε. τη δομή τους, στ. το φιλοσοφικό πλαίσιο του σχεδιασμού τους και ζ. το ρόλο των εκπαιδευτικών.

3.3. Το δείγμα

Το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας αποτελούν τα δύο Αναλυτικά Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης Ελληνικό και Κυπριακό ως προς τη Μουσική και το Αγγλικό Αναλυτικό Πρόγραμμα Μουσικής της πρώτης Βαθμίδας του Δημοτικού (Key Stage 1). Πιο συγκεκριμένα:

1. Το Ελληνικό Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου ως προς τη μαθησιακή περιοχή των Τεχνών (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σελ. 255-260) και πιο συγκεκριμένα ως προς τη Μουσική (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σελ. 274-278). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι στο Ελληνικό ΑΠΣ η Μουσική αναφέρεται ως μαθησιακή περιοχή καθώς και ότι το εν λόγω Αναλυτικό Πρόγραμμα είναι καινούργιο και βρίσκεται ακόμα σε πιλοτική εφαρμογή. Επίσης χρησιμοποιήθηκαν ως συνοδευτικά κείμενα: α) ο Οδηγός Εκπαιδευτικού (Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου, 2011) και β) το Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011).
2. Το Κυπριακό Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης ως προς το γνωστικό αντικείμενο της Μουσικής (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σελ. 43-52) που διαμορφώθηκε το 2011. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι στο Κυπριακό ΑΠΣ η Μουσική αναφέρεται ως γνωστικό

αντικείμενο, καθώς και ότι χρησιμοποιήθηκαν ως συνοδευτικά κείμενα: α) το Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής ως προς τη Βαθμίδα 1-Προσχολική Εκπαίδευση (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σελ. 361-378), β) το Παράρτημα: Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ ως προς τη Βαθμίδα 1-Προσχολική Εκπαίδευση (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής- Παράρτημα- Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ, σελ. 1-18) και γ) το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011).

3. Το Αγγλικό Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, 1999, σελ. 1-39). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι στο Αγγλικό ΑΠΣ η Μουσική αναφέρεται ως μάθημα, καθώς και ότι το Αγγλικό Αναλυτικό Πρόγραμμα βρίσκεται σε στάδιο αναθεώρησης, το οποίο ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί. Μέχρι να ολοκληρωθεί ισχύει το προαναφερθέν ΑΠΣ (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3). Συνοδευτικά χρησιμοποιήθηκαν: α)The primary curriculum for England at key stages 1 and 2 (<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110809101133/http://curriculum.qcda.gov.uk/key-stages-1-and-2/index.aspx>), β) The importance of Music- A National Plan for Music Education (2011, σελ.1-55).

3.4. Η πορεία της ερευνητικής διαδικασίας

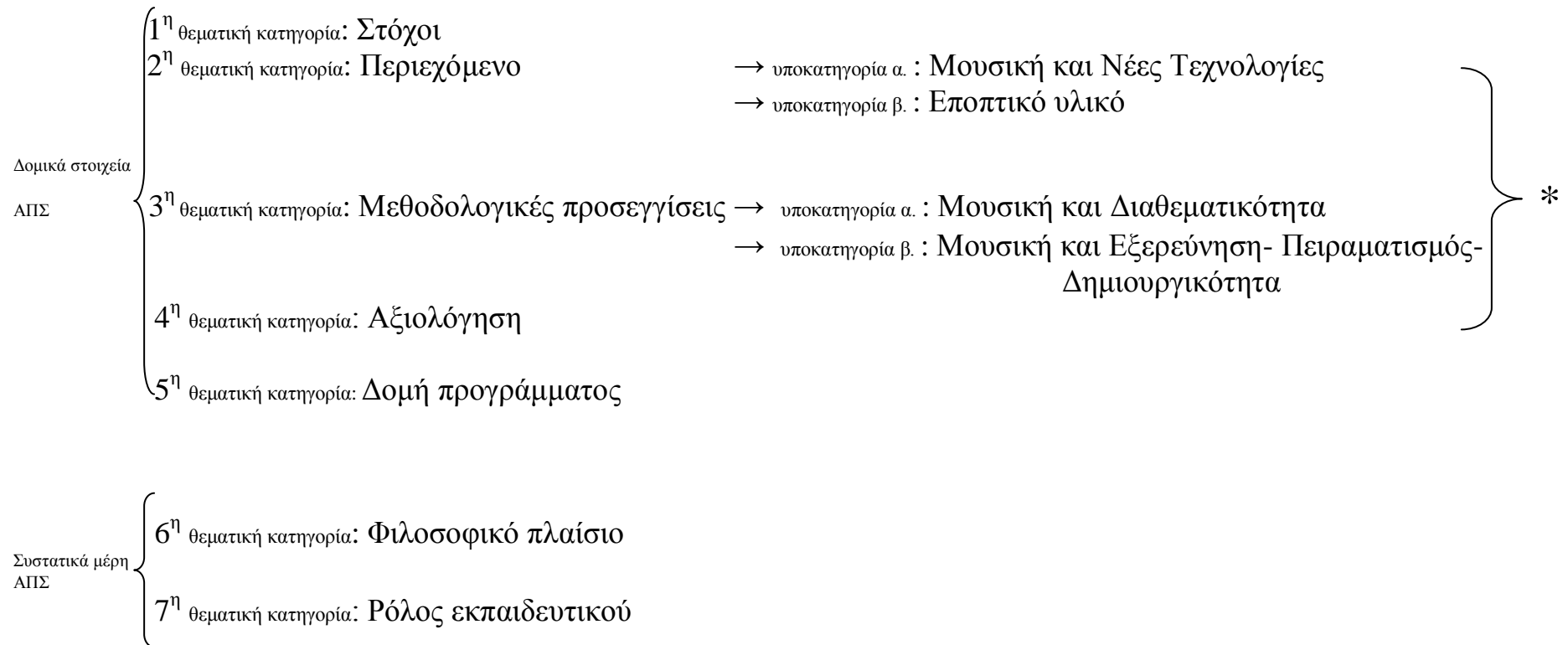
Όπως αναφέρθηκε παραπάνω η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου αποσκοπεί στην αντικειμενική και συστηματική ανάλυση και ερμηνεία του περιεχομένου ενός έντυπου υλικού. Αυτό επιτυγχάνεται ακολουθώντας σαφείς κανόνες και μέσα από την ταξινόμηση του υλικού σε κατηγορίες και την κωδικοποίησή του (Βάμβουκας, 2006· Μπονίδης, 2004). Σε αυτό το πλαίσιο επιλέχθηκε για τη συγκεκριμένη εργασία ένα σύστημα κατηγοριών το οποίο αποτέλεσε τους άξονες σύγκρισης των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Μουσικής. Οι κατηγορίες που επιλέχθηκαν αποτελούν είτε χαρακτηριστικά στοιχεία της δομής των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών είτε συστατικά τους μέρη. Έτσι θα μελετηθούν η δομή του κάθε Αναλυτικού Προγράμματος Μουσικής, οι στόχοι, το περιεχόμενο, οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις, καθώς και η αξιολόγηση που αποτελούν δομικά στοιχεία των αναλυτικών προγραμμάτων (Χατζηγεωργίου, 2004). Επίσης θα

μελετηθούν το φιλοσοφικό πλαίσιο και ο ρόλος των εκπαιδευτικών που αποτελούν συστατικά μέρη των αναλυτικών προγραμμάτων. Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί ότι θα μελετηθεί στο πλαίσιο του περιεχομένου η υποκατηγορία μουσική και νέες τεχνολογίες καθώς και το εποπτικό υλικό. Επίσης στο πλαίσιο των μεθοδολογικών προσεγγίσεων οι υποκατηγορίες μουσική και διαθεματικότητα, καθώς επίσης και μουσική και εξερεύνηση-πειραματισμός-δημιουργικότητα. Ο λόγος που δίνεται έμφαση σε αυτές τις υποκατηγορίες είναι γιατί αποτελούν παράγοντες της σύγχρονης πραγματικότητας που επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα ένα αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (Χατζηγεωργίου, 2004).

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου επιλέχθηκε να γίνει με βάση την τυπική δόμηση μέσω της οποίας επιχειρείται η ανάλυση της εσωτερικής δομής του λόγου. Πιο συγκεκριμένα επιλέχθηκε η τυπική δόμηση ως προς το θεματικό κριτήριο το οποίο συμβάλλει στην ανάλυση της δομής του περιεχομένου, της ακολουθίας των θεματικών ενοτήτων και της γενικότερης διάρθρωσης του υλικού από πλευράς περιεχομένου (Μπονίδης, 2004).

Πιο αναλυτικά θα παρουσιαστεί αρχικά το περιεχόμενο των κατηγοριών και των υποκατηγοριών σύγκρισης για το κάθε ένα από τα τρία Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Η σειρά που θα ακολουθηθεί είναι η εξής: η δομή, το φιλοσοφικό πλαίσιο, οι στόχοι, το περιεχόμενο, η μουσική και οι νέες τεχνολογίες, το εποπτικό υλικό, οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις, η μουσική και η διαθεματικότητα, η μουσική και το τρίπτυχο εξερεύνηση-πειραματισμός-δημιουργικότητα, η αξιολόγηση και ο ρόλος των εκπαιδευτικών. Κατόπιν θα ακολουθήσει η σύγκρισή τους και θα παρουσιαστούν οι ομοιότητες και οι διαφορές τους.

Σύστημα Κατηγοριών (Μπονίδης, 2004) σύγκρισης των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Μουσικής

* ο λόγος που δίνεται έμφαση σ' αυτές τις ενότητες είναι γιατί αποτελούν παράγοντες της σύγχρονης πραγματικότητας που επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα τα αναλυτικά προγράμματα (Χατζηγεωργίου, 2004).

Για την καλύτερη οργάνωση του περιεχομένου της εργασίας η σειρά που θα ακολουθηθεί στο πλαίσιο της παρουσίασης του περιεχομένου των κατηγοριών και των υποκατηγοριών σύγκρισης για το καθένα από τα τρία Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών είναι η εξής:

1 ^η θεματική κατηγορία	Δομή προγράμματος
2 ^η θεματική κατηγορία	Φιλοσοφικό πλαίσιο
3 ^η θεματική κατηγορία	Στόχοι
4 ^η θεματική κατηγορία	Περιεχόμενο
4.1 ^η θεματική υποκατηγορία	Μουσική και Νέες Τεχνολογίες
4.2 ^η θεματική υποκατηγορία	Εποπτικό υλικό
5 ^η θεματική κατηγορία	Μεθοδολογικές προσεγγίσεις
5.1. ^η θεματική υποκατηγορία	Μουσική και διαθεματικότητα
5.2. ^η θεματική υποκατηγορία	Μουσική και Εξερεύνηση-Πειραματισμός-Δημιουργικότητα
6 ^η θεματική κατηγορία	Αξιολόγηση
7 ^η θεματική κατηγορία	Ρόλος εκπαιδευτικού

4ο Κεφάλαιο

4. Σύγκριση των τριών Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η σύγκριση του Ελληνικού, του Κυπριακού και του Αγγλικού ΑΠ, ως προς τις κατηγορίες σύγκρισης, που παρουσιάστηκαν στην πορεία της ερευνητικής διαδικασίας.

4.1. Δομή προγράμματος (1^η θεματική κατηγορία)

Δομή Ελληνικού ΑΠ

Το Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου της Ελλάδας οργανώνεται σε μαθησιακές περιοχές. Η Μουσική αποτελεί μια από τις πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης της μαθησιακής περιοχής των Τεχνών. Όσον αφορά στη δομή και οργάνωση του Ελληνικού ΑΠ πρέπει να σημειωθεί ότι για την κάθε μαθησιακή περιοχή προβλέπεται ένα εισαγωγικό κείμενο και πίνακες με τα περιεχόμενα και τους αντίστοιχους στόχους. Έτσι στο πλαίσιο της Μουσικής εκτός από το εισαγωγικό κείμενο των Τεχνών (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, σ.255-260) περιλαμβάνονται και οι πίνακες της Μουσικής (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, σ.274-278). Οι πίνακες αποτελούνται από τέσσερις στήλες. Η πρώτη στήλη περιλαμβάνει τα περιεχόμενα, η δεύτερη τους στόχους, η τρίτη προτάσεις για δραστηριότητες υλοποίησης των στόχων και η τέταρτη μεθοδολογικές προσεγγίσεις, που μπορεί να εφαρμόσει ο εκπαιδευτικός για την επίτευξη των στόχων. Μάλιστα αναφέρεται ότι στους στόχους και στις προτεινόμενες δραστηριότητες μπορεί κανείς να διακρίνει τις βασικές παιδαγωγικές αρχές του ΑΠ, τις συνδέσεις μεταξύ των μαθησιακών περιοχών, την ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων (που αποτελεί γενικότερη επιδίωξη του ΑΠ) και την παρουσία της γλώσσας και των ΤΠΕ. (βλ. Πίνακα 1, Παράρτημα, σ.130)

Δομή Κυπριακού ΑΠ

Το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου οργανώνεται σε γνωστικά αντικείμενα και σε τομείς ανάπτυξης. Η Μουσική αποτελεί ένα από τα γνωστικά αντικείμενα του προγράμματος. Όσον αφορά στη δομή και οργάνωση του πρέπει να σημειωθεί ότι όπως για κάθε γνωστικό αντικείμενο έτσι και για τη Μουσική προβλέπεται ένα κείμενο εισαγωγικό (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, σ.43-45) και πίνακες. Οι πίνακες της Μουσικής αποτελούνται από τρεις στήλες (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, σ. 46-51). Η πρώτη στήλη περιλαμβάνει τους τρεις άξονες της Μουσικής 1)Ακρόαση, 2)Εκτέλεση και 3)Σύνθεση. Η δεύτερη στήλη περιλαμβάνει τις επιδιώξεις για την ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων και την καλλιέργεια των στάσεων και συμπεριφορών του καθενός από τους τρεις προαναφερθέντες άξονες. Τέλος η τρίτη στήλη περιλαμβάνει τις πρακτικές εφαρμογές για την επίτευξη των αντίστοιχων επιδιώξεων. Στο Πρόγραμμα Σπουδών αναφέρεται ότι οι επιδιώξεις που προτείνονται στην τρίτη στήλη είναι ενδεικτικές και εξαρτώνται από τα παιδιά της εκάστοτε τάξης. Επίσης αποτελούν μέρος σχεδίων εξελικτικών δραστηριοτήτων και αναφέρονται σε ελεύθερο και δομημένο παιχνίδι και σε δομημένες δραστηριότητες. Ακόμα αναφέρεται πως υπάρχουν αριθμοί από το 1 έως το 4 στο τέλος της κάθε πρακτικής εφαρμογής, οι οποίοι παραπέμπουν αντίστοιχα στους τομείς ανάπτυξης του ΑΠ που είναι: 1)Προσωπική- Κοινωνική Συνειδητοποίηση, 2)Συναισθηματική Ισορροπία, 3)Κινητικές Ικανότητες και 4)Γνωστική Ανάπτυξη.

Δομή Αγγλικού ΑΠ

Το Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών οργανώνεται σε μαθήματα. Η μουσική αποτελεί ένα από τα βασικά μαθήματα του προγράμματος. Όσον αφορά στη δομή και οργάνωσή του αυτή είναι κοινή για όλα τα μαθήματα. Έτσι λοιπόν το Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής για την πρωτοβάθμια (primary) εκπαίδευση είναι χωρισμένο, όπως προαναφέρθηκε, σε τρία στάδια (Key Stages 1-3). Στην εισαγωγή αναφέρεται ότι το εν λόγω εγχειρίδιο καθορίζει τις νόμιμες προϋποθέσεις- απαιτήσεις του Εθνικού Προγράμματος Σπουδών της Αγγλίας για τη Μουσική, καθώς και ότι παρέχει πληροφορίες που θα βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να εφαρμόσουν τη μουσική στα σχολεία τους. Αποτελείται από κείμενα, που αφορούν το ρόλο της μουσικής στο Εθνικό Πρόγραμμα Σπουδών, τις γενικές προϋποθέσεις της διδασκαλίας, τους επιδιωκόμενους στόχους, καθώς και τα τρία Προγράμματα

Σπουδών των τριών σταδίων (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, σ.1-39). Και τα τρία στάδια έχουν κοινή δομή και σχεδιασμό. Το πρόγραμμα για το Key Stage 1 (σ.16-17) αποτελείται από μια βασική στήλη η οποία περιέχει το πρόγραμμα σπουδών και το οποίο θέτει δύο είδη απαιτήσεων- προϋποθέσεων. Το πρώτο είναι οι γνώσεις, οι δεξιότητες, οι ικανότητες και η κατανόηση που μπορούν να διδαχθούν στα παιδιά κατά τη διάρκεια του σταδίου 1 (Key Stage 1). Το δεύτερο είναι το εύρος του προγράμματος σπουδών στο οποίο περιγράφονται τα περιεχόμενα, οι δραστηριότητες και η έκταση των εμπειριών μέσα από τα οποία θα πρέπει να διδαχθούν οι παραπάνω γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και η κατανόηση. Στο κείμενο υπάρχουν παραδείγματα στη βασική στήλη μέσα σε παρενθέσεις, καθώς και στα κείμενα που βρίσκονται στο περιθώριο αριστερά των σελίδων και είναι γραμμένα με γκριζό χρώμα γραμματοσειράς, τα οποία όπως αναφέρεται δεν είναι υποχρεωτικό να διδαχθούν. Επίσης χρησιμοποιείται σε κάποια σημείο του κειμένου η πλάγια μορφή γραμμάτων (*italic type*), για να δοθεί έμφαση στα σημεία, όπου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιλέξουν μεταξύ των προαναφερθέντων απαιτήσεων. Όσον αφορά για τα κείμενα στο περιθώριο, αριστερά της κάθε σελίδας, περιλαμβάνουν στην αρχή του Key Stage 1 μια περίληψη των όσων θα μάθουν τα παιδιά κατά τη διάρκειά του και τα υπόλοιπα αποτελούν παραπομπές της βασικής στήλης. Αυτές οι παραπομπές περιέχουν τέσσερις τύπους μη θεσμικών πληροφοριών. Σημειώσεις για σημαντικές πληροφορίες, που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής, σημειώσεις για ορισμούς και επεξηγήσεις λέξεων και φράσεων του Προγράμματος Σπουδών, προτάσεις για χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας στα πλαίσια της Μουσικής, καθώς και τη σύνδεση της Μουσικής με τα άλλα μαθήματα στο ίδιο στάδιο. Επίσης στο τέλος του Προγράμματος Σπουδών παρατίθενται οι επιδιωκόμενοι στόχοι και για τα τρία στάδια. (βλ. Πίνακα 1, Παράρτημα, σ.130)

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για τα τρία αναλυτικά προγράμματα παρατηρείται ως προς τη δομή και την οργάνωσή τους ότι παρουσιάζονται μεταξύ τους ομοιότητες αλλά και διαφορές. Έτσι και στα τρία υπάρχει θεωρητικό κείμενο για τη Μουσική, που συνοδεύει τους στόχους και τα περιεχόμενα του προγράμματος με τη διαφορά ότι στο Ελληνικό το αντίστοιχο κείμενο συμπεριλαμβάνεται στα πλαίσια του γενικότερου θεωρητικού κειμένου για την μαθησιακή περιοχή των Τεχνών μέρος

της οποίας είναι και η Μουσική. Όσον αφορά στους στόχους και στα περιεχόμενα του προγράμματος στο Ελληνικό και στο Κυπριακό παρέχονται μέσα από πίνακες, οι οποίοι επίσης παρουσιάζουν ομοιότητες αλλά και διαφορές, ενώ στο Αγγλικό οι αντίστοιχοι στόχοι και τα περιεχόμενα δίνονται μέσα από κείμενο το οποίο αποτελείται από μια βασική στήλη και από σημειώσεις σε μορφή παραπομπών της βασικής στήλης στα αριστερά του κειμένου. Σχετικά με τους πίνακες στο Ελληνικό και στο Κυπριακό αυτοί είναι χωρισμένοι σε στήλες και ενώ και στα δυο υπάρχουν στήλες των στόχων- επιδιώξεων και των ιδεών για δραστηριότητες- πρακτικές εφαρμογές στο Ελληνικό υπάρχει μια ακόμα στήλη, η τέταρτη, που αποτελεί και την καινοτομία του προγράμματος η οποία προτείνει τρόπους για να τον εκπαιδευτικό, ώστε να υλοποιήσει τους εκάστοτε στόχους. Οι πίνακες στο Ελληνικό ΑΠ αποτελούνται από τέσσερις στήλες, στο Κυπριακό από τρεις στήλες ενώ το Αγγλικό αποτελείται από μια βασική στήλη και μια στήλη παραπομπών.

Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί ότι στο Αγγλικό έχει σχεδιαστεί κάποια μέρη του κειμένου να έχουν γραφεί με γκριζό χρώμα (*grey type*) γραμματοσειράς το οποίο σημαίνει, όπως αναφέρεται στο κείμενο, ότι δεν είναι υποχρεωτικό να διδαχθούν καθώς και κάποιες λέξεις ή φράσεις έχει σχεδιαστεί να είναι γραμμένες σε πλάγια μορφή (*italic type*), το οποίο αποσκοπεί να δώσει έμφαση στις οπτικές επιλογές που μπορούν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί σε σχέση με αυτές. Κάτι αντίστοιχο δεν παρατηρείται στο Ελληνικό και στο Κυπριακό πρόγραμμα. Επίσης μέσα στους Ελληνικούς πίνακες, αλλά και στο Αγγλικό πρόγραμμα μπορεί να εντοπιστεί η παρουσία της Γλώσσας και των ΤΠΕ και η σύνδεσή τους με τη Μουσική ενώ στους Κυπριακούς μπορεί να εντοπιστεί η σύνδεση με τους τομείς ανάπτυξης του προγράμματος.

Επίσης μια ακόμα διαφορά που αφορά στην ορολογία που χρησιμοποιούν τα τρία προγράμματα είναι ότι το Ελληνικό ΑΠ είναι οργανωμένο σε μαθησιακές περιοχές, το Κυπριακό σε γνωστικά αντικείμενα και το Αγγλικό σε μαθήματα. Σε αυτό το πλαίσιο η Μουσική στο Ελληνικό ΑΠ αποτελεί μια από τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης στα πλαίσια της μαθησιακής περιοχής των Τεχνών ενώ στο Κυπριακό η Μουσική είναι ένα από τα γνωστικά αντικείμενα του Προγράμματος Σπουδών Προσχολικής Αγωγής και παράλληλα αποτελεί και μέρος της Βαθμίδας 1 (Νηπιαγωγείο- Β΄ Δημοτικού) στο ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής που εκτείνεται από το Νηπιαγωγείο μέχρι το Λύκειο, αλλά και στο Αγγλικό η Μουσική χαρακτηρίζεται ως μάθημα. (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.141).

4.2. Φιλοσοφικό πλαίσιο (2^η θεματική κατηγορία)

Φιλοσοφικό πλαίσιο Ελληνικού ΑΠ

Η Μουσική στο Ελληνικό ΑΠ συγκαταλέγεται, όπως προαναφέρθηκε, στη μαθησιακή περιοχή των Τεχνών. Όπως αναφέρεται στο παιδαγωγικό πλαίσιο και στις αρχές του ΑΠ (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011) πρόκειται για ένα αναλυτικό πρόγραμμα ανοιχτό, ευέλικτο και ποιοτικό, που στηρίζεται σε σύγχρονες θεωρίες και έρευνες σχετικά με την ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Για το λόγο αυτό θέτει στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας το παιδί, στοχεύει στην ολόπλευρη μάθησή του και δίνει έμφαση τόσο στο περιεχόμενο, όσο και στη διαδικασία της μάθησης. Επιπλέον στηρίζεται στη θεωρία του κοινωνικού εποικοδομισμού του Vygotsky, καθώς δίνεται έμφαση στον κοινωνικό χαρακτήρα της γνώσης. Το πρόγραμμα υποστηρίζει τη θεματοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας και μάθησης, καθώς και την οργάνωση μεμονωμένων ή συνόλου οργανωμένων δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στην επίτευξη των στόχων των διαφόρων μαθησιακών περιοχών του προγράμματος. Το ότι πρόκειται για ένα ανοιχτό και ευέλικτο αναλυτικό πρόγραμμα φαίνεται και από τη μαθησιακή περιοχή των Τεχνών. Για κάθε μια από τις πέντε μορφές τέχνης, συνεπώς και της Μουσικής, προβλέπονται ενότητες περιεχομένων, οι οποίες περιλαμβάνουν τα στοιχεία, τις τεχνικές και τις μορφές κάθε τέχνης που αναμένεται να αναδειχθούν. Η σειρά όμως με την οποία παρουσιάζονται οι ενότητες κάθε τέχνης δεν αποτελεί και πρόταση της προσέγγισής τους. Η επιλογή της σειράς επεξεργασίας της κάθε ενότητας εξαρτάται άμεσα από τις ανάγκες και τις δυνατότητες των παιδιών της τάξης, των εκπαιδευτικών, του σχολικού περιβάλλοντος και γενικότερα από τις συνθήκες υπό τις οποίες συντελείται η διαδικασία της μάθησης. Σε αυτό το σημείο φαίνεται η επίδραση της θεωρίας του Piaget περί σταδιακής οικοδόμησης της γνώσης από τα ίδια τα παιδιά και αποδοχής των ατομικών τους διαφορών στην πορεία της ανάπτυξης. Σε αυτό το πλαίσιο το Ελληνικό ΑΠ προάγει τη διαφοροποιημένη παιδαγωγική. Η διαφοροποιημένη παιδαγωγική παρέχει την ευελιξία στον εκπαιδευτικό να σχεδιάζει το πρόγραμμα με βάση τα διαφορετικά χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του κάθε παιδιού και όχι να προσαρμόζονται τα παιδιά στο πρόγραμμα, όπως γινόταν παλαιότερα. Άρρηκτα συνδεδεμένη με την διαφοροποιημένη παιδαγωγική είναι η χρήση της συνεργατικής μάθησης, που υποστηρίζεται από το Ελληνικό ΑΠ. Η δημιουργία ευέλικτων ομάδων

των παιδιών ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους και διευκολύνει την απόκτηση γνώσεων και μαθησιακών εμπειριών. Επιπλέον το Ελληνικό ΑΠ υποστηρίζει τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, τη βιωματική μάθηση, τη χρήση των νέων τεχνολογιών και την ανάπτυξη δημιουργικής, κριτικής και μεταγνωστικής σκέψης. Η ανάπτυξη της σκέψης στις τρεις μορφές της δημιουργική, κριτική, μεταγνωστική συνδυάζεται με την επίλυση προβλημάτων διευκολύνοντας τη μαθησιακή διαδικασία και προάγοντας την ικανότητα μάθησης των παιδιών. Επιπλέον το πρόγραμμα στηρίζει τη συνεργασία με την οικογένεια και την κοινότητα καθώς συμβάλλουν στην ομαλή ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών. Όλες οι παραπάνω αρχές διαχέονται σε όλο το Ελληνικό ΑΠ, σε όλες τις μαθησιακές περιοχές και συνεπώς στις Τέχνες και στη Μουσική. Επίσης το Ελληνικό ΑΠ απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων έως έξι ετών.

Φιλοσοφικό πλαίσιο Κυπριακού ΑΠ

Το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου στο πλαίσιο του οποίου συμπεριλαμβάνεται η Μουσική ως γνωστικό αντικείμενο, όπως αναφέρεται στις βασικές παιδαγωγικές του αρχές, θέτει στο επίκεντρο της διδασκαλίας το παιδί και σέβεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας. Επίσης παρέχει τη δυνατότητα στη νηπιαγωγό να οργανώσει το πρόγραμμά της γύρω από τους τομείς ανάπτυξης και τα γνωστικά αντικείμενα ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σ.3).

Πρέπει να σημειωθεί ότι η Μουσική στο Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου αποτελεί επιπλέον και μέρος του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής και εντάσσεται στη *Βαθμίδα 1*, όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα (1.5. Η Μουσική στο Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης στην Κύπρο). Έτσι στο Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σσ. 361-378) αναφέρεται ότι πρόκειται για ένα πρόγραμμα ενιαίο, ανοιχτό και ευέλικτο, καθώς επιτρέπει ευέλικτες οργανωτικές δομές και παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να αναπτύξει πρωτοβουλίες στην εκπαιδευτική διαδικασία (εναλλακτικοί ρόλοι εκπαιδευτικού-μαθητή, ανοιχτή τάξη κτλ.). Γενικότερα η μάθηση στηρίζεται σε ένα ανθρωπιστικό και κοινωνικό-οικοδομιστικό μοντέλο μέσα από το οποίο λαμβάνονται υπόψη η γνώση, τα ενδιαφέροντα και οι εμπειρίες των παιδιών. Ο σχεδιασμός του

προγράμματος στηρίζεται στη μοναδικότητα και στη διαφορετικότητα του κάθε παιδιού, στις διαφορετικές μουσικές εμπειρίες που αυτό μεταφέρει, στις προτιμήσεις του πάνω στα μουσικά ακούσματα, στο διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξής του, καθώς και στο διαφορετικό μαθησιακό του στυλ. Εδώ φαίνεται η επίδραση της θεωρίας του κοινωνικού εποικοδομισμού του Vygotsky. Επίσης ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην ψυχοκινητική ανταπόκριση του παιδιού σε σχέση με τη μουσική, αλλά και στο γεγονός ότι το παιδί αντιλαμβάνεται βιωματικά τα μουσικά φαινόμενα και τις μουσικές έννοιες πολλές από τις οποίες θα μπορέσει να τις επεξεργαστεί σε διαφορετικό βαθμό μεγαλώνοντας. Γενικότερα το πρόγραμμα αποσκοπεί στο να παρέχει ίσες ευκαιρίες για δημιουργική μάθηση στη Μουσική για όλα τα παιδιά μέσα από διαφοροποιημένες δραστηριότητες και διδακτικά μέσα. Για το λόγο αυτό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργικότητα, αλλά και στη διαπολιτισμικότητα, στη χρήση των νέων τεχνολογιών και στη διαθεματική προσέγγιση, όπως θα αναλυθούν παρακάτω. Επίσης υιοθετείται η βιωματική προσέγγιση, οι άτυπες μαθησιακές πρακτικές, η συνεργατική μάθηση και η διαφοροποιημένη παιδαγωγική. Σχετικά με τη βιωματική προσέγγιση στο πρόγραμμα τονίζεται η βιωματική συμμετοχή των παιδιών σε μουσικές εμπειρίες και δραστηριότητες με παιγνιώδη χαρακτήρα. Μέσω αυτών των βιωματικών μουσικών εμπειριών και χτίζοντας πάνω στην προϋπάρχουσα γνώση και στα ενδιαφέροντα των παιδιών οικοδομείται η νέα τους γνώση. Εδώ φαίνεται η επίδραση της θεωρίας του Piaget περί σταδιακής οικοδόμησης της γνώσης από τα παιδιά. Γι' αυτό το λόγο η μάθηση πρέπει να πραγματοποιείται σε πραγματικά περιβάλλοντα μουσικής επικοινωνίας και να τους δίνεται η δυνατότητα για εξερεύνηση και πειραματισμό. Επιδίδεται η ενεργή συμμετοχή των παιδιών και η μεταφορά από τη διδασκαλία στη μάθηση. Επίσης υιοθετείται η θεωρία του Bruner σχετικά με τα τρία επίπεδα αναπαράστασης της γνώσης με βάση τα οποία η νέα γνώση παρέχεται σταδιακά στα παιδιά μέσα από το πραξιακό, το εικονικό και το συμβολικό επίπεδο. Αναφέρεται ότι στο Νηπιαγωγείο οι μουσικές εμπειρίες των παιδιών συνδέονται περισσότερο με το πραξιακό και το εικονικό επίπεδο. Επιπλέον υιοθετείται η αρχή να προχωρά η κατάκτηση της γνώσης από το γνωστό στο άγνωστο, από το εύκολο στο δύσκολο, από το όλο στο επιμέρους και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο.

Σχετικά με τις άτυπες μαθησιακές πρακτικές θεωρείται σημαντική η επαφή των παιδιών με αυτές καθώς συμβάλλουν για παράδειγμα στην ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων αλλά και των δεξιοτήτων ακρόασης. Οι άτυπες μαθησιακές μέθοδοι

υποστηρίζουν τη βιωματική συμμετοχή των παιδιών σε μουσικές εμπειρίες και συνεπώς την ανάπτυξη στρατηγικών διαδικασιών.

Επιπλέον το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής υιοθετεί την ομαδοσυνεργατική μάθηση, η οποία εστιάζει στη μουσική αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός και έτσι τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά στην απόκτηση μουσικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Μέσω αυτής της προσέγγισης ενεργοποιούνται η μουσική δραστηριότητα και η μουσική φαντασία των παιδιών, καθώς και η συνεργασία, η υπευθυνότητα, η ισότητα και η αποδοχή της διαφορετικότητας που αποτελούν αρχές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

Παράλληλα το πρόγραμμα προωθεί την ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης των παιδιών μέσα από μουσικές δραστηριότητες. Τέτοιες δεξιότητες όπως είναι η παρατήρηση, η σύγκριση, η ανάλυση, η υπόθεση, η λήψη απόφασης, η φαντασία, η δημιουργικότητα, η καλλιέργεια της συγκλίνουσας και αποκλίνουσας σκέψης μπορούν να συμβάλλουν στο να αποκτήσουν τα παιδιά διευρυμένο μουσικό πνεύμα και κριτική αντιμετώπιση της μουσικής.

Όσον αφορά στην υιοθέτηση της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής επισημαίνεται ότι στο πλαίσιο του μαθήματος της μουσικής πρέπει να συμπεριλαμβάνονται δραστηριότητες που σχετίζονται με όλους τους τύπους μάθησης και νοημοσύνης, ώστε να δίνονται ευκαιρίες σ' όλα τα παιδιά να κατακτήσουν μουσικές γνώσεις. Επίσης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντα, οι μουσικές εμπειρίες και η μουσική κουλτούρα του κάθε παιδιού στο σχεδιασμό και στην πραγματοποίηση των μουσικών δραστηριοτήτων. Στόχος πρέπει να είναι η εξέλιξη και η μάθηση όλων των παιδιών με βάση, όπως προαναφέρθηκε, τους προσωπικούς τους ρυθμούς ανάπτυξης.

Πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι το πρόγραμμα στηρίζεται και στη συνεργασία με την κοινότητα και φυσικά στην ομαλή ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες. Η αλληλεπίδραση με την κοινότητα μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα και επισκέψεις βοηθά τα παιδιά να διευρύνουν τις μουσικές τους εμπειρίες. Επίσης αναφορικά με τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, σκοπός της μουσικής και σε άμεση συνάρτηση με τη διαφοροποιημένη παιδαγωγική είναι να προωθεί την αποδοχή του διαφορετικού και την κοινωνική προσαρμογή όλων των παιδιών μέσω της εφαρμογής πολλών τρόπων επικοινωνίας.

Φιλοσοφικό πλαίσιο Αγγλικού ΑΠ

Το Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών, όπως αναφέρεται στο θεωρητικό του μέρος, ορίζει το τι θα μπορούσαν να διδαχθούν τα παιδιά καθώς και τους επιδιωκόμενους στόχους που ορίζουν τα αναμενόμενα επίπεδα απόδοσής τους, αλλά είναι στην ευχέρεια του κάθε σχολείου να επιλέξει πώς θα οργανώσει το σχολικό του πρόγραμμα, ώστε να συμπεριλάβει και το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής. Αποτελεί λοιπόν σημείο εκκίνησης για το σχεδιασμό ενός σχολικού προγράμματος, το οποίο θα λαμβάνει υπόψη του τόσο τις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε παιδιού ξεχωριστά όσο και του συνόλου της σχολικής ομάδας. Με άλλα λόγια δίνει το δικαίωμα στον εκπαιδευτικό να προσαρμόσει και να τροποποιήσει το Πρόγραμμα Σπουδών, ώστε να παρέχει σε όλους τους μαθητές του τις κατάλληλες προκλήσεις για μάθηση, σε όλα τα στάδια εκπαίδευσης (Key Stages). Για το λόγο αυτό αναφέρεται ότι πρόκειται για ένα ευρύ και ισορροπημένο πρόγραμμα, το οποίο επιδιώκει να προσφέρει αποτελεσματικές ευκαιρίες μάθησης για όλους τους μαθητές. Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός υιοθετούνται τρεις βασικές αρχές, οι οποίες κάνουν το Πρόγραμμα Σπουδών πιο περιεκτικό. Η πρώτη είναι η παροχή κατάλληλων ευκαιριών μάθησης για όλους τους μαθητές. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέγει γνώσεις και δεξιότητες από προηγούμενο ή επόμενο στάδιο (Key Stage), τις οποίες μπορούν να αναπτύξουν τα παιδιά ανάλογα με τις δυνατότητές τους, γεγονός το οποίο παραπέμπει στη «ζώνη επικείμενης ανάπτυξης» του Vygotsky. Η δεύτερη είναι να ανταποκρίνεται το πρόγραμμα στις ποικίλες μαθησιακές ανάγκες των παιδιών. Αναφέρεται ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, κατά το σχεδιασμό της παιδαγωγικής διαδικασίας, ότι τα παιδιά έρχονται στο σχολείο με διαφορετικές εμπειρίες, ενδιαφέροντα, δυνατότητες και από διαφορετικά περιβάλλοντα τα οποία επηρεάζουν τον τρόπο μάθησής τους. Σε αυτό το σημείο φαίνεται η υιοθέτηση της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής, καθώς και η επίδραση της θεωρίας του Piaget περί αποδοχής των ατομικών διαφορών των παιδιών στην πορεία της ανάπτυξής τους. Η τρίτη αρχή είναι να ξεπερνιούνται οι πιθανοί φραγμοί μάθησης και αξιολόγησης του κάθε παιδιού ξεχωριστά αλλά και της ομάδας των μαθητών μιας τάξης. Αυτό σημαίνει ότι το Πρόγραμμα Σπουδών προβλέπει το πώς θα πρέπει να αντιμετωπιστούν παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, με αναπηρίες καθώς και παιδιά για τα οποία η αγγλική δεν είναι η μητρική τους γλώσσα.

Επίσης το πρόγραμμα προωθεί μέσα από τη μουσική την πνευματική, ηθική, κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη του παιδιού. Πιο συγκεκριμένα προάγει την

πνευματική ανάπτυξη μέσα από την καλλιέργεια της επίγνωσης της δύναμης της μουσικής και την ηθική ανάπτυξη βοηθώντας το παιδί να καλλιεργήσει την ανάληψη ευθυνών και αποφάσεων ως μέρος μιας δημιουργικής διαδικασίας μέσα από δραστηριότητες μουσικής. Επιπλέον προάγει την κοινωνική ανάπτυξη βοηθώντας το να μοιράζεται με τους άλλους τις μουσικές δημιουργίες, να αναπτύσσει το αίσθημα κοινωνικής συνοχής, καθώς και να αναγνωρίζει και να υποστηρίζει την αξία της εργασίας των άλλων πάνω στη μουσική. Επίσης προάγει την πολιτισμική βοηθώντας το να αναλύσει, να αξιολογήσει και να εκτιμήσει τη μουσική διαφόρων πολιτισμών και παραδόσεων και να αναγνωρίσει πόσο η μουσική επηρεάζει και αντανακλά τον τρόπο που οι άνθρωποι σκέφτονται και αισθάνονται. Επίσης συμβάλλει στην καλλιέργεια βασικών ικανοτήτων μέσα από την μουσική όπως για παράδειγμα την ικανότητα της επικοινωνίας με το να παρουσιάζουν τα παιδιά μουσική σε διαφορετικά ακροατήρια αλλά και με το να μοιράζονται ιδέες με άλλους. Επίσης συμβάλλει στην ικανότητα εξοικείωσης με τα μαθηματικά μέσω της αναγνώρισης μουσικών μοτίβων, της αλληλουχίας και του ρυθμού, στην ικανότητα εξοικείωσης με τις νέες τεχνολογίες, της συνεργασίας με τους άλλους για την επίτευξη ενός κοινού στόχου, της αυτοαξιολόγησης και στην ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Επιπλέον προωθεί την καλλιέργεια ικανοτήτων σκέψης και την εργασιακή μάθηση (βλ. Πίνακα 11, Παράρτημα, σ.140).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για τα τρία αναλυτικά προγράμματα παρατηρείται ότι το φιλοσοφικό πλαίσιο και των τριών προγραμμάτων παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες αλλά και διαφορές. Μια από τις βασικές ομοιότητες είναι ότι και τα τρία χαρακτηρίζονται ως σύγχρονα, ανοιχτά και ευέλικτα προγράμματα σπουδών, θέτουν στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας το παιδί και στοχεύουν στην ολόπλευρη ανάπτυξή του. Επιπλέον και τα τρία υποστηρίζουν τον κοινωνικό χαρακτήρα της μάθησης. Στο Κυπριακό η μάθηση στηρίζεται σε ένα ανθρωπιστικό, κοινωνικό-οικοδομιστικό μοντέλο, στο Ελληνικό αναγνωρίζεται ο κοινωνικός χαρακτήρας της γνώσης και στο Αγγλικό επιδιώκεται η κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών και λαμβάνεται υπόψη το κοινωνικό υπόβαθρό τους στη διαδικασία της μάθησης. Μια ακόμη ομοιότητα είναι ότι αναγνωρίζεται στο Ελληνικό και στο Κυπριακό πρόγραμμα ο σημαντικός ρόλος του παιχνιδιού, στα πλαίσια της μαθησιακής διαδικασίας. Αντίθετα στο Αγγλικό δεν παρατηρείται κάτι σχετικό.

Επιπλέον και τα τρία λαμβάνουν υπόψη τους για το σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας τη διαφορετικότητα και τη μοναδικότητα του κάθε παιδιού χωριστά, καθώς επίσης και τις προϋπάρχουσες γνώσεις, τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντά του. Επίσης το Ελληνικό και το Κυπριακό υποστηρίζουν τη συνεργασία με την οικογένεια και την κοινότητα ενώ κάτι αντίστοιχο δεν παρατηρείται στο Αγγλικό. Μια ακόμα ομοιότητα των τριών προγραμμάτων αποτελεί το ότι υιοθετούν τις θεωρίες των Piaget και Vygotsky με τη διαφορά ότι το Κυπριακό υιοθετεί επιπλέον και τη θεωρία του Bruner σχετικά με τα τρία επίπεδα αναπαράστασης της γνώσης. Επιπλέον στις ομοιότητες συγκαταλέγεται και το ότι προτείνουν το ίδιο παιδαγωγικό πλαίσιο. Έτσι και τα τρία προάγουν τη δημιουργικότητα, τη διαπολιτισμικότητα, τη χρήση των ΤΠΕ, τη διαθεματικότητα και υιοθετούν τη συνεργατική μάθηση, την παιδαγωγική της διαφοροποίησης και τη βιωματική προσέγγιση. Η διαφορά είναι ότι τη βιωματική προσέγγιση την υιοθετούν το Ελληνικό και το Κυπριακό ενώ στο Αγγλικό δεν αναφέρεται κάτι σχετικό. Επίσης διαφορά αποτελεί ότι το Κυπριακό πρόγραμμα παραθέτει και αναλύει στο γνωστικό αντικείμενο της Μουσικής το πώς συνδέεται και συσχετίζεται η κάθε προαναφερθείσα προσέγγιση σε σχέση με τη Μουσική (μάλιστα για πλήρη αναφορά και επεξήγηση του κάθε σημείου παραπέμπει στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής για τη Βαθμίδα 1). Αντίθετα το Ελληνικό τις συμπεριλαμβάνει στα πλαίσια του γενικότερου Προγράμματος Προσχολικής Αγωγής ή και σε μερικές περιπτώσεις στα πλαίσια του συνοδευτικού κειμένου της μαθησιακής περιοχής των Τεχνών, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η Μουσική. Τέλος στο Αγγλικό, όπως και στο Κυπριακό οι εν λόγω προσεγγίσεις παρατίθενται συγκεκριμένα σε σχέση με τη Μουσική.

Μια ακόμη διαφορά είναι ότι το Κυπριακό ΑΠ υιοθετεί τις άτυπες μαθησιακές πρακτικές και λαμβάνει υπόψη του την ψυχοκινητική αντίδραση του παιδιού απέναντι στα μουσικά ερεθίσματα και στη μουσική γενικότερα ενώ στο Ελληνικό και στο Αγγλικό δεν αναφέρεται κάτι σχετικό. Επίσης στο Κυπριακό και στο Αγγλικό ΑΠ σε αντίθεση με το Ελληνικό συμπεριλαμβάνεται η ουσιαστική συμβολή της Μουσικής στην ομαλή ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες και αναπηρίες. Επιπλέον στο Αγγλικό συμπεριλαμβάνεται η συμβολή της Μουσικής στην ομαλή ένταξη των παιδιών για τα οποία η Αγγλική γλώσσα δεν είναι η μητρική τους ενώ κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στα άλλα δυο προγράμματα (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.141).

4.3. Μαθησιακοί στόχοι (3^η θεματική κατηγορία)

Στόχοι Ελληνικού ΑΠ

Το Ελληνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα Μουσικής παρουσιάζεται σε πίνακες (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, σ.274-278), όπως και όλες οι άλλες μαθησιακές περιοχές. Οι μαθησιακοί στόχοι (δεύτερη στήλη), που αναλύονται σε έννοιες, δεξιότητες και στάσεις είναι ομαδοποιημένοι με βάση κάποιες ενότητες. Οι ενότητες αυτές (πρώτη στήλη πίνακα) είναι: 1. Ήχος και ηχόχρωμα (σ.274) 2. Όργανα (σ.275) 3. Φωνή (σ.276) 4. Σημειογραφία (σ.276) 5. Ρυθμός-Μελωδία (σ.277) 6. Μουσική και άλλες τέχνες (σ.277) 7. Μουσικό είδος (σ.278) 8. Μουσικός πολιτισμός (σ.278). Πιο συγκεκριμένα οι στόχοι που προτείνονται στην ενότητα του ήχου- ηχοχρώματος είναι α. η διάκριση ήχων και ο συσχετισμός τους με το περιβάλλον προέλευσής τους (σ.274), β. η αντίληψη ποιότητας του ήχου (σ.274) και γ. η ηχητική εξερεύνηση και η χρήση αντικειμένων του περιβάλλοντος για την παραγωγή ήχου (σ.275). Στη συνέχεια οι στόχοι που προτείνονται στην ενότητα των μουσικών οργάνων είναι α. η γνωριμία και εξοικείωση με τα μουσικά όργανα της τάξης (σ.275), β. η κατασκευή και η χρήση απλών ηχογόνων αντικειμένων (σ.275) και γ. η ανταπόκριση σε εκτελεστικές οδηγίες (σ.275). Οι στόχοι που αφορούν στην ενότητα της φωνής είναι α. η χρήση της φωνής με ποικίλους τρόπους (σ.276) και β. το τραγούδι κατάλληλων τραγουδιών για την προσχολική ηλικία (σ.276). Στην ενότητα της σημειογραφίας προτείνεται ο συσχετισμός ήχων με απλά σύμβολα (σ.276) ενώ στην ενότητα του ρυθμού-μελωδίας οι στόχοι είναι: α. η κατανόηση των ισόχρονων χτυπημάτων, η εξοικείωση και αναπαραγωγή μικρών ρυθμικών και μελωδικών σχημάτων (σ.277) και β. η αναγνώριση αλλαγών σε μουσικά παραδείγματα (σ.277). Επίσης στην ενότητα μουσική και άλλες τέχνες ως στόχος (σ.277) προτείνεται η σύνδεση μουσικών ακουσμάτων με διαφορετικά ερεθίσματα (π.χ. με έναν πίνακα ζωγραφικής) και στην ενότητα του μουσικού είδους στόχος (σ.278) είναι η διάκριση βασικών διαφορών σε διάφορα μουσικά είδη (π.χ. τραγούδι σόλο και τραγούδι χορωδίας, οργανικό και φωνητικό κτλ.). Τέλος στην ενότητα του μουσικού πολιτισμού οι στόχοι είναι: α. η επαφή με τη μουσική παράδοση του τόπου των παιδιών και γενικότερα της πατρίδας τους (σ.278) και β. η επαφή με μουσικές διαφορών λαών και πολιτισμών (σ.278).

Όλοι οι παραπάνω μαθησιακοί στόχοι συνοδεύονται από προτεινόμενες δραστηριότητες (τρίτη στήλη πίνακα) και αντίστοιχες μεθοδολογικές προσεγγίσεις (τέταρτη στήλη πίνακα). Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι γενικότερα το νέο Ελληνικό ΑΠ έχει σαν στόχο του την ανάπτυξη των βασικών δεξιοτήτων της επικοινωνίας, της δημιουργικής και κριτικής σκέψης, της προσωπικής ταυτότητας και της αυτονομίας, καθώς και των κοινωνικών ικανοτήτων που χαρακτηρίζουν το σύγχρονο πολίτη. Η μαθησιακή περιοχή των Τεχνών και συνεπώς η Μουσική, όπως αναφέρεται στο πρόγραμμα, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων αυτών.

Στόχοι Κυπριακού ΑΠ

Στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής της Κύπρου αναφέρεται ότι σκοπός της Μουσικής είναι η μουσική ανάπτυξη όλων των παιδιών. Οι μαθησιακοί στόχοι του προγράμματος αναφέρονται στο να αναπτύξουν τα παιδιά δεξιότητες φωνητικές, ενεργητικής ακρόασης, εκτέλεσης οργάνων, καθώς και αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης. Παράλληλα ένας ακόμα στόχος είναι η απόκτηση θετικών στάσεων και συμπεριφορών απέναντι στις μουσικές δραστηριότητες ακρόασης, εκτέλεσης και αυτοσχεδιασμού (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σ.363). Επίσης αναμένεται η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με την αποκωδικοποίηση διαφόρων ειδών μουσικής σημειογραφίας, καθώς και η ανάπτυξη βασικών γνώσεων αναφορικά με τις μουσικές έννοιες του ρυθμού, της μελωδίας, της χροιάς, της μορφής, της δυναμικής, της υφής, της ταχύτητας και του τρόπου έκφρασης. Η γνωριμία και εξοικείωση με τις προαναφερόμενες μουσικές έννοιες γίνεται μέσω της ενεργητικής και βιωματικής συμμετοχής των παιδιών σε μουσικές δραστηριότητες ακρόασης, εκτέλεσης και αυτοσχεδιασμού. Επίσης οι μουσικές έννοιες αναπτύσσονται με σπειροειδή μορφή δηλαδή και οριζόντια μέσα από την ανάπτυξη δεξιοτήτων της κάθε βαθμίδας αλλά και κατακόρυφα δηλαδή μεταξύ των βαθμίδων (σ.368).

Στο πρόγραμμα αναφέρονται ξεχωριστά οι στόχοι για κάθε βαθμίδα και για κάθε έναν από τους τρεις άξονες Ακρόαση- Εκτέλεση- Αυτοσχεδιασμός σε σχέση με τις μουσικές δεξιότητες και τις στάσεις και συμπεριφορές, που πρέπει να αναπτύξουν τα παιδιά. Πάνω στους τρεις αυτούς άξονες, όπως έχει προαναφερθεί στηρίζεται η οργάνωση και η ανάπτυξη του Προγράμματος Μουσικής. Παρακάτω θα αναφερθούν οι στόχοι που προβλέπονται για το Νηπιαγωγείο (Βαθμίδα 1^η) σε κάθε άξονα, όπως περιγράφονται στους πίνακες του γνωστικού αντικείμενου της Μουσικής στο

Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης Κύπρου (σ.46-52). Οι στόχοι, όπως προαναφέρθηκε, περιγράφονται στη δεύτερη στήλη των πινάκων.

Στον άξονα της Ακρόασης και ως προς τις μουσικές δεξιότητες τα παιδιά πρέπει να αναγνωρίζουν, να περιγράφουν και να κατηγοριοποιούν (ως προς τη χροιά, την ένταση, τη διάρκεια, το τονικό ύψος) ήχους του περιβάλλοντός τους (σ.46). Να αποδίδουν έννοιες (ένταση, ταχύτητα, φράσεις κτλ) μουσικών ακροάσεων μέσω κίνησης, φωνής και οργάνων (σ.46). Να ακούν προσεκτικά διάφορες μουσικές ακροάσεις με ή χωρίς βοήθεια οδηγού ακρόασης και να αναγνωρίζουν τη χροιά αντιπροσωπευτικών μουσικών οργάνων της κάθε οικογένειας (σ.46). Να εκφράζουν τις σκέψεις, τα συναισθήματά τους για διάφορα μουσικά έργα (σ.46). Να αναγνωρίζουν τις διάφορες λειτουργίες της μουσικής στην καθημερινότητα καθώς και να αναγνωρίζουν και να αποκωδικοποιούν απλά ρυθμικά και μελωδικά μοτίβα (σ.47). Ως προς τις στάσεις και συμπεριφορές στον άξονα της Ακρόασης, τα παιδιά πρέπει να καλλιεργήσουν θετική στάση απέναντι στη δραστηριότητα της ακρόασης (σ.47). Να σέβονται τις δικές τους μουσικές προτιμήσεις, αλλά και των άλλων, καθώς και τη μουσική κληρονομιά του τόπου τους και των άλλων πολιτισμών (σ.47).

Στον άξονα της Εκτέλεσης αρχικά, ως προς τις μουσικές δεξιότητες της φωνής, τα παιδιά πρέπει να διαχωρίζουν τη φωνή που «μιλά» από τη φωνή που «τραγουδά» και να πειραματίζονται με τη φωνή τους (σ.47). Να τραγουδούν έχοντας σωστή στάση σώματος και σωστή αναπνοή, καθώς και να τραγουδούν συγχρονισμένα υπό τις οδηγίες μαέστρου, εκφραστικά, ατομικά και ομαδικά με βάση το εύρος της φωνής τους τραγούδια με βαθμό δυσκολίας 1(σ.48). Να εκτελούν ρυθμούς λόγου και παιδικά τραγούδια διαφόρων μουσικών ειδών και πολιτισμών, που χαρακτηρίζονται από ποικιλία μέτρων και τονικότητας (σ.48). Ως προς τις στάσεις και συμπεριφορές της φωνής πρέπει να σέβονται τη φωνή τους και τη φωνή των άλλων παιδιών (σ.49). Στον ίδιο άξονα της Εκτέλεσης, ως προς τις μουσικές δεξιότητες της χρήσης μουσικών οργάνων, αναφέρεται ότι τα παιδιά πρέπει να πειραματίζονται και να εξερευνούν τρόπους παραγωγής ήχου μέσω χρήσης του σώματος, άλλων ηχογόνων αντικειμένων και μουσικών οργάνων (σ.49). Να ερμηνεύουν γραφικές παρτιτούρες, καθώς και να εκτελούν τον ρυθμό, τον παλμό, απλά ρυθμικά οστινάτι συνοδεύοντας τραγούδια ή και ορχηστρική μουσική (σ.49). Να εκτελούν συντονισμένα σε ομάδα υπό τις οδηγίες μαέστρου αλλά και εμπειρικά νότες σε ραβδόφωνα μουσικά όργανα (σ.50). Ως προς τις στάσεις και συμπεριφορές της χρήσης των μουσικών οργάνων αναφέρεται ότι τα παιδιά πρέπει να ελέγχουν τον εαυτό τους κατά τη διάρκεια που

παίζουν, να επικοινωνούν με τα άλλα παιδιά και να φροντίζουν τα μουσικά όργανα και τα υλικά της τάξης (σ.50).

Στον άξονα του Αυτοσχεδιασμού και της Σύνθεσης τα παιδιά πρέπει ως προς τις μουσικές δραστηριότητες να πειραματίζονται και να οργανώνουν ήχους για να αποδίδουν μουσικά διάφορες ιστορίες, εικόνες κτλ.(σ.50). Να αυτοσχεδιάζουν σύντομες απαντήσεις σε ρυθμικές και μελωδικές ερωτήσεις μέσω οργάνων, ηχογόνων αντικειμένων και του σώματος (body percussion) (σ.50). Επίσης να αυτοσχεδιάζουν με τους παραπάνω τρόπους, για να αποδώσουν μουσικές έννοιες (σ.51). Να επινοούν δικό τους συμβολικό τρόπο γραφικό και μη, για να καταγράψουν δικές τους συνθέσεις, ώστε να μπορούν να τις εκτελέσουν ξανά (σ.51). Στον ίδιο άξονα ως προς τις στάσεις και συμπεριφορές αναφέρεται ότι τα παιδιά πρέπει να εκτιμούν τις δικές τους δημιουργίες αλλά και των άλλων και να συμμετέχουν σε ομαδικές δημιουργίες αναλαμβάνοντας ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων, αποδεχόμενα την πιθανότητα επιτυχίας ή αποτυχίας της δημιουργίας τους (σ.51).

Στόχοι Αγγλικού ΑΠ

Στο Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών σκοπός είναι τα παιδιά να αναπτύξουν την ακρόασή τους και να αποκτήσουν γνώσεις και κατανόηση μέσα από την ανάπτυξη αλληλένδετων δεξιοτήτων εκτέλεσης, σύνθεσης και αξιολόγησης. Όσον αφορά τις δεξιότητες εκτέλεσης, αναφέρεται ότι στόχος είναι να μάθουν τα παιδιά να ελέγχουν τους ήχους μέσα από το τραγούδι και το παίξιμο μουσικής (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3,σ.16). Τα παιδιά θα πρέπει να διδαχθούν πώς να χρησιμοποιούν εκφραστικά τη φωνή τους τραγουδώντας τραγούδια, ψέλνοντας ψαλμωδίες και ποιήματα, πώς να παίζουν τονικά και μη τονικά μουσικά όργανα και να κάνουν πρόβα και μουσικές παραστάσεις σε συνεργασία με άλλους. Εδώ αναφέρεται ως παράδειγμα να ξεκινούν και να σταματούν συγχρονισμένα με τους άλλους και να κρατούν ένα σταθερό παλμό. Σχετικά με τις δεξιότητες σύνθεσης αναφέρεται ότι στόχος είναι να μάθουν τα παιδιά να δημιουργούν και να αναπτύσσουν μουσικές ιδέες (σ.16). Τα παιδιά θα πρέπει να διδαχθούν πώς να δημιουργούν μουσικά μοτίβα και πώς να εξερευνούν, να επιλέγουν και να οργανώνουν ήχους και μουσικές ιδέες. Αναφορικά με τις δεξιότητες αξιολόγησης αναφέρεται ότι στόχος είναι τα παιδιά να μάθουν πως να ανταποκρίνονται και να αναθεωρούν (σ.16). Τα παιδιά θα πρέπει να διδαχθούν πώς να εξερευνούν και πως να εκφράζουν τις ιδέες τους και τα συναισθήματά τους για τη μουσική σε σχέση με την

κίνηση και το χορό και για τη μουσική γλώσσα, καθώς και πώς να βελτιώνουν τη δική τους δουλειά. Επιπλέον στο πρόγραμμα αναφέρεται σχετικά με την εξάσκηση της ακρόασης και την απόκτηση γνώσεων και κατανόησης ότι τα παιδιά πρέπει να διδαχθούν να ακούν με προσοχή-συγκέντρωση, να εσωτερικεύουν και να ανακαλούν ήχους αυξάνοντας την ακουστική τους μνήμη (σ.16). Επίσης πώς να οργανώνουν και να χρησιμοποιούν εκφραστικά με απλή δομή τα αλληλένδετα μουσικά στοιχεία του τονικού ύψους, της διάρκειας, της έντασης, του ρυθμού, του ηχοχρώματος, πώς οι ήχοι μπορούν να δημιουργηθούν με διαφορετικούς τρόπους, για παράδειγμα χτυπώντας παλαμάκια ή με μουσικά όργανα ή μέσα από το περιβάλλον ή μέσω της φωνητικής τέχνης και πώς οι ήχοι αυτοί μπορούν να περιγραφούν χρησιμοποιώντας δοσμένα και αυτοσχέδια σημεία και σύμβολα. Τέλος πρέπει να διδαχθούν πώς η μουσική χρησιμοποιείται για διαφορετικούς σκοπούς, όπως για παράδειγμα για χορό ή για νανούρισμα.

Επίσης στο τέλος του Προγράμματος Σπουδών αναφέρονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι για τη Μουσική και για τα τρία Key Stages (σελ. 36-37). Οι επιδιωκόμενοι στόχοι καθορίζουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες και την κατανόηση που αναμένεται οι μαθητές, διαφορετικών ικανοτήτων, να επιδεικνύουν στο τέλος του κάθε Key Stage. Οι επιδιωκόμενοι στόχοι περιγράφονται σε οκτώ επίπεδα αυξανόμενης δυσκολίας. Το κάθε ένα από αυτά περιγράφει το είδος και το εύρος της απόδοσης που οι μαθητές που βρίσκονται σε αυτό το επίπεδο πρέπει να επιδεικνύουν. Για το Key Stage 1 τα επίπεδα μέσα στα οποία η πλειοψηφία των μαθητών αναμένεται να εργαστούν είναι από το 1 έως το 3 (σ.36). Ο αναμενόμενος στόχος για την πλειοψηφία των μαθητών στο τέλος του Key Stage 1 (σ.37) είναι να βρίσκονται κατά μέσο όρο στο επίπεδο 2 (στην ηλικία των επτά ετών). Πιο αναλυτικά κατά το επίπεδο 1 οι μαθητές αναγνωρίζουν και εξερευνούν πώς οι ήχοι συνδυάζονται και αλλάζουν. Χρησιμοποιούν τις φωνές τους με διαφορετικούς τρόπους, όπως για τραγούδι, για ομιλία, για ψαλμωδίες και συμμετέχουν σε παραστάσεις έχοντας επίγνωση της παρουσίας των άλλων. Επαναλαμβάνουν μικρά ρυθμικά και μελωδικά μοτίβα, ανταποκρίνονται με διαφορετικές διαθέσεις στη μουσική και αναγνωρίζουν αλλαγές στους ήχους, αλλαγές σε απλά επαναλαμβανόμενα μοτίβα, καθώς και ανταποκρίνονται σε μουσικές οδηγίες. Κατά το επίπεδο 2 (σ.37) οι μαθητές αναγνωρίζουν και εξερευνούν πώς οργανώνονται οι ήχοι. Τραγουδούν έχοντας αίσθηση και συνειδητοποιώντας τη μορφή της μελωδίας και αναπαράγουν απλά μοτίβα, κρατώντας σταθερό παλμό. Αναπαράγουν ήχους με σύμβολα και

αναγνωρίζουν πώς τα μουσικά στοιχεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν, για να δημιουργήσουν διαφορετικές διαθέσεις και αποτελέσματα. Επίσης βελτιώνουν την εργασία τους. Τέλος κατά το επίπεδο 3 (σ.37) οι μαθητές αναγνωρίζουν και εξερευνούν τους τρόπους με τους οποίους οι ήχοι μπορούν να συνδυαστούν και να χρησιμοποιηθούν εκφραστικά. Τραγουδούν εκφραστικά, συγχρονισμένα και αποδίδουν ρυθμικά απλά μοτίβα τα οποία αποτελούνται από λίγες νότες. Αυτοσχεδιάζουν επαναλαμβανόμενα μοτίβα και συνδυάζουν ήχους αντιλαμβανόμενοι το συνδυαστικό αποτέλεσμα. Αναγνωρίζουν πώς τα διαφορετικά μουσικά στοιχεία συνδυάζονται και χρησιμοποιούνται εκφραστικά και βελτιώνουν την εργασία τους σχολιάζοντας τα αποτελέσματά της (βλ. Πίνακα 2, Παράρτημα, σ.131).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Μελετώντας τους στόχους των τριών προγραμμάτων γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ τους αλλά και ότι είναι αναπτυγμένοι κάτω από διαφορετική δομή. Στα δύο προγράμματα Ελληνικό και Κυπριακό οι στόχοι αναπτύσσονται σε πίνακες ενώ στο Αγγλικό μέσα από κείμενο που αποτελείται από μια βασική στήλη, από τη στήλη των παραπομπών στο αριστερό μέρος του κειμένου και από τους επιδιωκόμενους στόχους, που παρατίθενται στο τέλος του προγράμματος. Μερικοί από τους κοινούς στόχους είναι ότι για παράδειγμα και στα τρία επιδιώκεται τα παιδιά να διακρίνουν και να αναγνωρίζουν ήχους από το περιβάλλον και να τους ταξινομούν ως προς τα βασικά τους χαρακτηριστικά (Ελληνικό ΑΠΣ σ.274, Κυπριακό ΑΠΣ σ.46, Αγγλικό ΑΠΣ σ.16). Επίσης και στα τρία επιδιώκεται τα παιδιά να χρησιμοποιούν και να πειραματίζονται με τη φωνή τους (Ελληνικό ΑΠΣ σ.276, Κυπριακό ΑΠΣ σ.47, Αγγλικό ΑΠΣ σ.16) να τραγουδούν τραγούδια κατάλληλα για την ηλικία τους (Ελληνικό ΑΠΣ σ.276, Κυπριακό ΑΠΣ σ.48, Αγγλικό ΑΠΣ σ.16) καθώς, και να αναγνωρίζουν, να αντιλαμβάνονται και να αναπαράγουν απλά ρυθμικά και μελωδικά σχήματα-μοτίβα (Ελληνικό ΑΠΣ σ.277, Κυπριακό ΑΠΣ σ.47, Αγγλικό ΑΠΣ σ.16)κτλ..

Όσον αφορά στη διαφορετική τους δομή, στο Κυπριακό αναφέρεται ότι στόχος είναι τα παιδιά να αναπτυχθούν μουσικά, να αποκτήσουν γνώσεις, δεξιότητες και να καλλιεργήσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές μέσα από μουσικές δραστηριότητες, που στηρίζονται στο τρίπτυχο Ακρόασης, Εκτέλεσης και Αυτοσχεδιασμού- Σύνθεσης. Έτσι στο ΑΠΣ Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου

στο γνωστικό αντικείμενο της Μουσικής παραθέτονται σε πίνακες οι στόχοι για κάθε έναν από τους τρεις άξονες Ακρόαση-Εκτέλεση-Αυτοσχεδιασμός. Επιπλέον επιδιώκεται η απόκτηση βασικών γνώσεων που σχετίζονται με τις μουσικές έννοιες του ρυθμού, της μελωδίας, της χροιάς, της μορφής, της δυναμικής, της υφής, της ταχύτητας και του τρόπου έκφρασης. Οι μουσικές αυτές έννοιες αναπτύσσονται με σπειροειδή μορφή μέσω της ενεργητικής και βιωματικής συμμετοχής των παιδιών σε μουσικές δραστηριότητες Ακρόασης, Εκτέλεσης και Αυτοσχεδιασμού. Οι ίδιοι στόχοι για τις μουσικές έννοιες και για τους τρεις άξονες Ακρόαση- Εκτέλεση-Αυτοσχεδιασμός αναφέρονται και στο ΑΠΣ Μουσικής της Κύπρου στη Βαθμίδα 1 που περιλαμβάνει το Νηπιαγωγείο. Αντίθετα στο Ελληνικό ΑΠΣ οι μαθησιακοί στόχοι της Μουσικής παρουσιάζονται σε πίνακες ομαδοποιημένοι στις ενότητες (έννοιες, δεξιότητες, στάσεις): 1. Ήχος και ηχόχρωμα 2. Όργανα 3. Φωνή 4. Σημειογραφία 5. Ρυθμός-Μελωδία 6. Μουσική και άλλες τέχνες 7. Μουσικό είδος και 8. Μουσικός πολιτισμός. Τέλος στο Αγγλικό οι στόχοι παρατίθενται μέσα από τρεις ομάδες δεξιοτήτων τις δεξιότητες Εκτέλεσης, Σύνθεσης και Αξιολόγησης καθώς και από τους επιδιωκόμενους στόχους που περιγράφονται μέσα από τα τρία επίπεδα, τα οποία περιγράφουν το εύρος της απόδοσης των μαθητών στο τέλος του Key Stage 1. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι και στα τρία προγράμματα οι στόχοι συνοδεύονται από προτεινόμενες δραστηριότητες. Η διαφορά είναι ότι στο Ελληνικό υπάρχει στους πίνακες με τους στόχους, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη κατηγορία σύγκρισης, επιπλέον μια στήλη με προτεινόμενες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, για να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό στην υλοποίηση των στόχων (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.141).

4.4. Περιεχόμενο (4^η θεματική κατηγορία)

Περιεχόμενο στο Ελληνικό ΑΠ

Το περιεχόμενο του Ελληνικού προγράμματος αφορά στις γνώσεις, στις δεξιότητες, στις αξίες και στις στάσεις, τις οποίες θα πρέπει να καλλιεργήσουν τα παιδιά μέσα από την επαφή τους με τη μουσική. Σε αυτό το πλαίσιο στους πίνακες του Ελληνικού προγράμματος, η πρώτη από τις πέντε στήλες παραθέτει τα περιεχόμενα του προγράμματος της Μουσικής κατηγοριοποιημένα σε ενότητες. Κάποιες από αυτές τις ενότητες αποτελούν μερικά από τα μουσικά στοιχεία, όπως είναι ο ήχος και το ηχόχρωμα, ο ρυθμός και η μελωδία καθώς και το μουσικό είδος το οποίο σχετίζεται με τη μουσική υφή. Μέσα από αυτές τις ενότητες επιχειρείται η σύνδεση και με άλλα μουσικά στοιχεία, όπως μέσα από το ηχόχρωμα προτείνεται στον εκπαιδευτικό να εστιάζουν τα παιδιά εκτός από το ηχόχρωμα, και στην ένταση αλλά και στη διάρκεια των ήχων (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, τέταρτη στήλη, σ.274). Επιπλέον μέσα από το ρυθμό και τη μελωδία προτείνεται τα παιδιά να παρατηρούν τις αλλαγές της έντασης, του ηχοχρώματος, του ρυθμού και της μελωδίας στα ρυθμικά και μελωδικά μοτίβα (τέταρτη στήλη, σ.277). Επίσης μέσα από το μουσικό είδος προτείνεται να παρατηρούν την υφή διαφόρων μουσικών έργων όπως για παράδειγμα να διακρίνουν αν ένα κομμάτι είναι οργανικό ή φωνητικό, μονοφωνικό ή πολυφωνικό (τρίτη-τέταρτη στήλη, σ.278). Οι υπόλοιπες ενότητες περιεχομένου αφορούν στην εξοικείωση των παιδιών με τη μουσική σημειογραφία μέσα από τη χρήση όμως απλών συμβόλων, στη γνωριμία τους με τα μουσικά όργανα, κυρίως της τάξης και στην εξερεύνηση και καλλιέργεια της φωνής τους. Επίσης στη σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες, καθώς και στη γνωριμία των παιδιών με τη μουσική παράδοση του τόπου τους, αλλά και με μουσικές άλλων πολιτισμών. Στα πλαίσια της ανάπτυξης των παραπάνω ενοτήτων προτείνεται η χρήση των ΤΠΕ. Όσον αφορά στη γνωριμία των παιδιών με μουσικές άλλων πολιτισμών, αυτή γίνεται μέσα από τις έννοιες της επικοινωνίας, της κοινωνικής συνείδησης και της σχέσης με τον άλλο. Με αυτό τον τρόπο το πρόγραμμα προωθεί τις διαπολιτισμικές ανταλλαγές κι έτσι μέσω της μουσικής ευαισθητοποιούνται τα παιδιά για άλλους πολιτισμούς και ωριμάζουν μουσικά (σ.259). Η Μουσική μπορεί να είναι ένας τρόπος επικοινωνίας και μπορεί να προάγει τη σχέση με τον άλλο, που σημαίνει την αποδοχή της διαφορετικότητας, το σεβασμό της ιδιαιτερότητας του άλλου και επομένως και την ανάπτυξη της

κοινωνικής συνείδησης. Επίσης το Ελληνικό πρόγραμμα προωθεί και την επαφή και γνωριμία των παιδιών με την παράδοση του τόπου τους. Προτείνεται η σχέση με το παρελθόν, ως μια από τις πέντε έννοιες του Πολιτισμού, που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν όλες τις μαθησιακές περιοχές. Η σχέση με το παρελθόν αφορά την πολιτιστική κληρονομιά. Τα παιδιά λοιπόν, ως μελλοντικοί πολίτες και συνεχιστές της ιστορίας του τόπου, θα πρέπει να έρχονται σε επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά. Η επαφή με το παρελθόν εμπλουτίζει τις γνώσεις και τα βιώματα των παιδιών και μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την καλλιέργεια στάσης σεβασμού και ευθύνης για τα όσα δημιουργήθηκαν στο παρελθόν (σ.259).

Περιεχόμενο στο Κυπριακό ΑΠ

Βασικό συστατικό στοιχείο του Κυπριακού προγράμματος, όπως προαναφέρθηκε, αποτελούν οι τρεις άξονες δραστηριοτήτων: α) η Ακρόαση, β) η Εκτέλεση και γ) ο Αυτοσχεδιασμός- Σύνθεση. Το περιεχόμενο του προγράμματος περιστρέφεται γύρω από τους παραπάνω τρεις άξονες και τις μουσικές δεξιότητες, τις στάσεις και τις συμπεριφορές, που σχετίζονται με τους άξονες αυτούς. Όπως προαναφέρθηκε οι μουσικές δεξιότητες, καθώς και οι στάσεις και οι συμπεριφορές περιγράφονται ξεχωριστά για κάθε έναν από τους τρεις άξονες δραστηριοτήτων, μέσα από τους πίνακες του προγράμματος (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σ.44).

Επίσης οι μουσικές δραστηριότητες με βάση το πρόγραμμα μπορούν να αντλούν το περιεχόμενό τους μέσα από τις μουσικές έννοιες. Αναφορικά με αυτές τις μουσικές έννοιες αναμένεται να αποκτηθούν από τα παιδιά μουσικές γνώσεις όχι με θεωρητικό, αλλά με βιωματικό τρόπο και μέσα από την ενεργητική συμμετοχή τους στους τρεις άξονες δραστηριοτήτων. Αυτές οι μουσικές έννοιες και οι μουσικές γνώσεις παρουσιάζονται στο πρόγραμμα κατηγοριοποιημένες. Έτσι οι μουσικές έννοιες που εστιάζει το πρόγραμμα είναι οι έννοιες της χροιάς, της υφής, της αρμονίας καθώς και οι μελωδικές, οι ρυθμικές, οι μορφολογικές και οι εκφραστικές έννοιες. Σχετικά με την έννοια της χροιάς τα παιδιά πρέπει να εξερευνήσουν τις πηγές του ήχου, τον τρόπο παραγωγής του καθώς και να γνωρίσουν όργανα και από τις τρεις οικογένειες οργάνων (έγχορδα, πνευστά και κρουστά). Σχετικά με την υφή, θα πρέπει τα παιδιά να διακρίνουν μέσα από μουσικά ακούσματα τη μονοφωνία και τη διφωνία. Στα πλαίσια της αρμονίας, με βιωματικό τρόπο θα πρέπει να εξοικειωθούν με το οστινάτο (ρυθμικό ή μελωδικό σχήμα που επαναλαμβάνεται κατά τη διάρκεια μιας σύνθεσης)

και το μπορντούν (βασικός ήχος που επαναλαμβάνεται συνέχεια). Όσον αφορά στις μελωδικές έννοιες τα παιδιά θα εξοικειωθούν εμπειρικά με το τονικό ύψος, τις νότες μέσα από το τραγούδι, καθώς και με μελωδικά σχήματα στα πλαίσια μιας πεντατονικής κλίμακας. Επιπλέον στις ρυθμικές έννοιες θα έρθουν σε επαφή με τον παλμό, το ρυθμό, τη διάρκεια των ήχων, την παύση, τις χρονικές αξίες (τέταρτο, όγδοο, μισό, παύση τετάρτου) και με μουσικά ακούσματα απλών μέτρων (2/4,3/4). Επίσης στα πλαίσια της μορφολογίας, τα παιδιά θα εξοικειωθούν βιωματικά με τη διμερή, την τριμερή μορφή ενός μουσικού κομματιού, αλλά και τη μορφή Ρόντο. Τέλος στα πλαίσια των εκφραστικών εννοιών θα εξοικειωθούν με τη δυναμική (piano-σιγανά/forte-δυνατά, σταδιακή αύξηση και μείωση της έντασης), τη ρυθμική αγωγή (ταχύτητα/αργά-γρήγορα, σταδιακή αύξηση και μείωση της ταχύτητας) και τους τρόπους εκτέλεσης (κοφτοί-ενωμένοι ήχοι, γλιστρήματα-glissando) (σ.45).

Όπως αναφέρθηκε, οι παραπάνω μουσικές έννοιες αλλά και οι δεξιότητες, οι στάσεις και οι συμπεριφορές αναμένεται να αποκτηθούν βιωματικά από τα παιδιά, καθώς και μέσα από τη χρήση των ΤΠΕ. Επίσης αναμένεται να αποκτηθούν μέσα από την επαφή τους με ένα ευρύ φάσμα μουσικών ακουσμάτων διαφόρων παραδόσεων αλλά και διαφόρων πολιτισμών. Σε αυτό το σημείο φαίνεται ότι το πρόγραμμα προωθεί τις διαπολιτισμικές ανταλλαγές κι έτσι μέσω της μουσικής ευαισθητοποιούνται τα παιδιά για άλλους πολιτισμούς και ωριμάζουν μουσικά. Επιπλέον είναι πολύ σημαντική για το πρόγραμμα της Κύπρου η ενίσχυση της μουσικής παράδοσης, γιατί έτσι θα επιτευχθεί η αποδοχή των άλλων λαών και πολιτισμών από τα παιδιά και θα μπορέσουν να γίνουν κομμάτι της παγκόσμιας μουσικής κοινότητας (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010,σ.367). Για το λόγο αυτό πρέπει να οργανώνονται μουσικές δραστηριότητες, οι οποίες θα εξυπηρετούν την καλλιέργεια αποδοχής και συνύπαρξης πολλών και διαφορετικών πολιτισμών και θα συμβάλλουν στη δημιουργία της μουσικής ταυτότητας των παιδιών (σ.367). Επίσης μέσα από το περιεχόμενο των τριών αξόνων δραστηριοτήτων προβλέπεται η δημιουργία από τα παιδιά απλών συνθέσεων και η καταγραφή τους μέσα από τη χρήση απλών συμβόλων, η γνωριμία και το παίξιμο των μουσικών οργάνων καθώς και ο πειραματισμός και η εξάσκηση της φωνής μέσα από το τραγούδι.

Περιεχόμενο στο Αγγλικό ΑΠ

Το Αγγλικό πρόγραμμα περιλαμβάνει τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την κατανόηση, οι οποίες προσδιορίζουν τις πτυχές της μουσικής στις οποίες πρέπει να επιδείξουν πρόοδο οι μαθητές. Επίσης στην ενότητα του εύρους του προγράμματος σπουδών περιγράφονται οι τύποι δραστηριοτήτων, που σχετίζονται με τις παραπάνω πτυχές, τα διαφορετικά σημεία εκκίνησης, τα μεγέθη των ομάδων των παιδιών καθώς και το φάσμα της μουσικής που θα γνωρίσουν, συμπεριλαμβανομένης της ζωντανής, αλλά και της ηχογραφημένης μουσικής (Music.The National Curriculum for England. Key stages 1-3,σ.6).

Κατά τη διάρκεια του Key Stage 1 οι μαθητές επιδιώκεται να εξασκήσουν την ακουστική τους αντίληψη/ικανότητα και να καλλιεργήσουν δεξιότητες εκτέλεσης, σύνθεσης και αξιολόγησης. Σε αυτό το πλαίσιο ακούν προσεκτικά και ανταποκρίνονται σωματικά σε ένα ευρύ μουσικό φάσμα. Παίζουν μουσικά όργανα και τραγουδούν ποικιλία από τραγούδια, ανακαλώντας τα από τη μνήμη τους και προσθέτοντας συνοδεία. Επιπλέον δημιουργούν μικρές συνθέσεις αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο την αυτοπεποίθηση, την αίσθηση ελέγχου αλλά και τη φαντασία τους. Επίσης εξερευνούν τον τρόπο, που ο συνδυασμός ήχων και σιωπής μπορούν να προκαλέσουν διαφορετικές διαθέσεις και αποτελέσματα. Παράλληλα τα παιδιά εξερευνούν και εξοικειώνονται με τα μουσικά στοιχεία, τα οποία είναι: α) το ηχόχρωμα ή αλλιώς η χροιά του κάθε ήχου, β) η διάρκεια που σχετίζεται με ήχους μικρής και μεγάλης διάρκειας αλλά και σταθερού παλμού, γ) η δυναμική που σχετίζεται με την δυνατή, τη σιγανή ένταση αλλά και την παύση του ήχου, δ) το τονικό ύψος που αφορά στους χαμηλούς και ψηλούς ήχους, ε) η ταχύτητα που σχετίζεται με το αργά, το γρήγορα και το ρυθμό, στ) η υφή που σχετίζεται με τους διαφορετικού τρόπους που οι ήχοι συνδυάζονται και ζ) η δομή που αναφέρεται στο διαφορετικό τρόπο που οι ήχοι οργανώνονται (σ.16). Κι όλα τα παραπάνω γίνονται μέσα από ένα ευρύ φάσμα μουσικών δραστηριοτήτων που προάγουν παράλληλα την εκτέλεση, τη σύνθεση και την αξιολόγηση. Επίσης γίνονται μέσα από την εξατομικευμένη εργασία, την εργασία σε ομάδες διαφόρων μεγεθών, μέσα από τη χρήση των ΤΠΕ, καθώς και μέσα από τη γνωριμία με τις μουσικές άλλων πολιτισμών και άλλων εποχών (σ.17). Αυτό φανερώνει ότι το Αγγλικό πρόγραμμα προωθεί τη σχέση της μουσικής με την παράδοση αλλά και τη διαπολιτισμικότητα. Στο πλαίσιο μάλιστα της διαπολιτισμικότητας προτείνεται στους εκπαιδευτικούς η χρήση υλικών, τα οποία αντανακλούν την κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα και παρέχουν θετική

εικόνα για τη φυλή, το γένος και τη διαφορετικότητα (σ.26) (βλ. Πίνακα 3, Παράρτημα, σ.132).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Και τα τρία προγράμματα παρουσιάζουν ομοιότητες αλλά και διαφορές ως προς το περιεχόμενο και την οργάνωσή του. Έτσι το περιεχόμενο και των τριών στηρίζεται στην καλλιέργεια και απόκτηση από τα παιδιά γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων, συμπεριφορών και κατανόησης ως προς τη μουσική. Πιο συγκεκριμένα το Ελληνικό κινείται γύρω από την καλλιέργεια και απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών καθώς και τη διαμόρφωση στάσεων απέναντι στη μουσική, το Κυπριακό γύρω από την καλλιέργεια μουσικών δεξιοτήτων και τη διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών σε σχέση με τη μουσική, καθώς και το Αγγλικό γύρω από την καλλιέργεια και απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων (με ιδιαίτερη έμφαση στην δεξιότητα της ακρόασης) και την κατανόηση σε σχέση πάντοτε με τη μουσική. Επιπλέον και τα τρία προγράμματα στο πλαίσιο της ανάπτυξης του περιεχομένου τους προτείνουν τη χρήση των ΤΠΕ, υιοθετούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και προάγουν τη γνωριμία με τη μουσική παράδοση. Επίσης στο περιεχόμενο και των τριών προγραμμάτων προβλέπεται η δημιουργία από τα παιδιά απλών συνθέσεων και η καταγραφή τους μέσα από τη χρήση απλών συμβόλων, το παίξιμο των μουσικών οργάνων, καθώς και η εξάσκηση της φωνής μέσα από το τραγούδι.

Μία από τις διαφορές που παρουσιάζουν τα τρία προγράμματα μεταξύ τους είναι η διαφορετική οργάνωση του περιεχομένου τους, αν και το Κυπριακό και το Αγγλικό έχουν κοινά στοιχεία σε αυτό τον τομέα σε σχέση με το Ελληνικό. Έτσι το Ελληνικό παρουσιάζει τα περιεχόμενά του μέσα από ενότητες, οι οποίες παρατίθενται στους πίνακες του προγράμματος της μουσικής. Κάποιες από αυτές τις ενότητες αποτελούν μουσικά στοιχεία, όπως είναι ο ήχος και το ηχόχρωμα, ο ρυθμός και η μελωδία, καθώς και η επαφή με μουσικά είδη που σχετίζεται με την υφή της μουσικής. Το Κυπριακό παρουσιάζει το περιεχόμενό του μέσα από τρεις άξονες δραστηριοτήτων (Ακρόασης, Εκτέλεσης, Σύνθεσης-Αυτοσχεδιασμού), που περιγράφονται στους πίνακες του προγράμματος και προάγουν την ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών. Επίσης αναφέρει ότι το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων αντλείται μέσα από τις μουσικές έννοιες, οι οποίες περιγράφονται κατηγοριοποιημένες στο πρόγραμμα (χροιά, υφή, μελωδία, αρμονία, ρυθμικές έννοιες, μορφολογικές έννοιες, εκφραστικές έννοιες). Το Αγγλικό προάγει τις

γνώσεις, τις δεξιότητες και την κατανόηση μέσα από την καλλιέργεια τριών αξόνων δεξιοτήτων (Εκτέλεσης, Σύνθεσης, Αξιολόγησης), το περιεχόμενο των οποίων αναπτύσσεται μέσα στο πρόγραμμά του. Επίσης οι γνώσεις, οι δεξιότητες και η κατανόηση στο Αγγλικό πρόγραμμα αναπτύσσονται καθώς τα παιδιά μαθαίνουν να συνδυάζουν τα μουσικά στοιχεία (τονικό ύψος, διάρκεια, δυναμική-ένταση, ταχύτητα-ρυθμική αγωγή, ηχόχρωμα, υφή, δομή-μορφολογία). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι και τα τρία προγράμματα συμπεριλαμβάνουν στο περιεχόμενό τους την εξοικείωση με τα μουσικά στοιχεία. Η διαφορά όμως είναι ότι παρουσιάζονται περισσότερες ομοιότητες στην ανάπτυξη των μουσικών στοιχείων στο Κυπριακό και στο Αγγλικό πρόγραμμα σε σχέση με το Ελληνικό. Επιπρόσθετα, όπως προαναφέρθηκε, το Κυπριακό και το Αγγλικό ΑΠ κινούνται γύρω από την ανάπτυξη αξόνων. Έτσι οι άξονες που υιοθετούν τα δύο προγράμματα είναι κοινói ως προς την Εκτέλεση και τη Σύνθεση. Ως προς τον άξονα της Ακρόασης, που υιοθετεί το Κυπριακό ΑΠΣ, στο Αγγλικό αναφέρεται ότι αυτή είναι αλληλένδετη με την ανάπτυξη της γνώσης των μαθητών και της κατανόησης της μουσικής (Music.The National Curriculum for England. Key stages 1-3, σ.16). Το Ελληνικό ΑΠΣ δεν υιοθετεί τους παραπάνω άξονες αλλά αναφέρεται σε ενότητες περιεχομένου (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.141-142).

4.4.1. Μουσική και Νέες Τεχνολογίες (4.1^η θεματική υποκατηγορία)

Μουσική και Νέες Τεχνολογίες στο Ελληνικό ΑΠ

Στο Ελληνικό Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου οι ΤΠΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο της Μουσικής. Η σύγχρονη τάση των Τεχνών είναι να χρησιμοποιηθούν οι ΤΠΕ από τα παιδιά στο πλαίσιο της ενίσχυσης και του εκσυγχρονισμού της μαθησιακής διαδικασίας. Με τη βοήθεια των ΤΠΕ τα παιδιά μπορούν να κατασκευάσουν νέα καλλιτεχνικά δημιουργήματα και ιδέες, καθώς και να διευρύνουν τις εκφραστικές τους δυνατότητες. Για αυτό το λόγο είναι σημαντικό τα παιδιά να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μουσικό μέσα από μουσικές δραστηριότητες, που σχετίζονται με τα ενδιαφέροντα και τις αντιληπτικές τους ικανότητες και που θα τα εμπλέκουν σε όλη την μαθησιακή διαδικασία. Όπως αναφέρεται στη μαθησιακή περιοχή των ΤΠΕ (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ.123), τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ποικίλα εργαλεία που τα βοηθούν να

πειραματιστούν και να δημιουργήσουν. Το γεγονός αυτό τα βοηθά να αντιληφθούν ότι μια μουσική δημιουργία για παράδειγμα δεν μπορεί να είναι μόνο αποτέλεσμα παραδοσιακών τεχνικών και υλικών αλλά και παράλληλα να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στη μουσική δημιουργία των ΤΠΕ και των παραδοσιακών εργαλείων. Επιπρόσθετα εξοικειώνονται με μουσικά έργα και είδη μουσικής, με τα οποία δεν θα μπορούσαν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικό τρόπο (μέσω διαδικτύου, cd player κτλ.). Επίσης τους παρέχεται η δυνατότητα να επιλέξουν διάφορα μέσα τα οποία θα τα βοηθήσουν να δημιουργήσουν τα δικά τους έργα (π.χ. δημιουργούν το cd μουσικής για μια σχολική γιορτή). Προτείνεται όμως και η χρήση λογισμικού ως εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο θα πρέπει να εξυπηρετεί τους στόχους της Μουσικής. Το λογισμικό, που θα επιλεγεί, πρέπει να είναι απλό στη χρήση του, να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των παιδιών της προσχολικής ηλικίας και να μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τρόπο δημιουργικό από τα ίδια τα παιδιά. Αλλά και στους πίνακες των μαθησιακών περιοχών των ΤΠΕ και της Μουσικής προτείνονται τρόποι αλληλεπίδρασης και συνεργασίας τους. Πιο συγκεκριμένα στους πίνακες των ΤΠΕ σχετικά με το στόχο της ανάπτυξης από τα παιδιά της ικανότητας κρίσης και επίλυσης προβλημάτων (σελ.141-142) αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί μπορούν να οργανώνουν δραστηριότητες μέσα από τις οποίες τα παιδιά θα μπορούν να επιλύουν προβλήματα σχετικά την κυκλοφοριακή αγωγή, τη μουσική και άλλα (τέταρτη στήλη πίνακα). Επίσης στα πλαίσια του στόχου να δημιουργούν μοτίβα και να κάνουν μετασχηματισμούς με λογισμικό (σ.143) αναφέρεται ότι τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιούν εκπαιδευτικό λογισμικό πολυμέσων που περιλαμβάνει δραστηριότητες με μοτίβα (τρίτη στήλη πίνακα). Για παράδειγμα να ακούν ένα μουσικό μοτίβο, να το επαναλαμβάνουν και να δημιουργούν το δικό τους, το οποίο επαναλαμβάνει και ο υπολογιστής. Αλλά και στους αντίστοιχους πίνακες της Μουσικής προτείνεται σε σχέση με το στόχο της διάκρισης και του συσχετισμού των ήχων (σ.274) η παραπομπή σε διαδικτυακές πηγές για παράδειγμα στο πρόγραμμα Μελίνα (τέταρτη στήλη πίνακα). Επίσης αναφορικά με το στόχο της προσέγγισης μουσικών άλλων λαών και πολιτισμών (σ.278) προτείνεται να ακούν τα παιδιά εκτελέσεις ποικίλων μουσικών συνθέσεων χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες των ΤΠΕ (τέταρτη στήλη πίνακα).

Μουσική και Νέες Τεχνολογίες στο Κυπριακό ΑΠ

Στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής της Κύπρου η χρήση των ΤΠΕ κατέχει πολύ σημαντική θέση. Μάλιστα παρατίθεται στο τέλος του Προγράμματος Σπουδών και ειδικό παράρτημα για τη Μουσική Τεχνολογία και τις ΤΠΕ (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής- Παράρτημα- Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ) που περιλαμβάνει: 1. την κατηγοριοποίηση των ΤΠΕ, που χρησιμοποιούνται στο μάθημα της Μουσικής 2. τους στόχους και τους δείκτες επιτυχίας σε κάθε βαθμίδα του Προγράμματος Σπουδών σε σχέση με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ και 3. δραστηριότητες αξιοποίησης των ΤΠΕ από τον εκπαιδευτικό. Όσον αφορά στους στόχους των ΤΠΕ για το Νηπιαγωγείο είναι και αυτοί προσαρμοσμένοι στο τρίπτυχο Ακρόαση, Εκτέλεση, Σύνθεση-Αυτοσχεδιασμός.

Στον άξονα της Ακρόασης (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής- Παράρτημα- Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ, σ.4) επιδιώκεται τα παιδιά να αναγνωρίζουν και να κατηγοριοποιούν ήχους του περιβάλλοντος φυσικούς και τεχνητούς. Να ακούν προσεκτικά μουσικές ακροάσεις με χρήση οδηγού ακρόασης. Να χρησιμοποιούν παιδαγωγικά παιχνίδια αναπαραγωγής ήχου ειδικών προδιαγραφών κατάλληλα για παιδιά προσχολικής ηλικίας (π.χ. cd και mp3 players). Να κάνουν χρήση πολυμέσων, όπως CD- Rom και Internet που περιέχουν υλικό ειδικά διαμορφωμένο γι' αυτή την ηλικία. Παράλληλα μέσα από την παραπάνω χρήση εξασκούνται στη χρήση του ποντικιού κατάλληλα διαμορφωμένου γι' αυτή την ηλικία ή σε περίπτωση διαδραστικού πίνακα σε χρήση του δακτύλου τους αντί για ποντίκι.

Στον άξονα της Φωνητικής Εκτέλεσης (σ.5) επιδιώκεται τα παιδιά να πειραματίζονται με τη φωνή τους και να ξεχωρίζουν την ομιλία από το τραγούδι μέσα από τη χρήση κατάλληλων παιχνιδιών και συσκευών, όπως συσκευές με μικρόφωνα για αναπαραγωγή της φωνής ή παιχνίδια που μετατρέπουν την ανθρώπινη φωνή σε φωνή εξωγήινου. Να εξασκηθούν στο τραγούδι (τραγούδια με βαθμό δυσκολίας 1) ατομικό ή ομαδικό κάνοντας ορθή χρήση του ρυθμού, της ταχύτητας και χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες, με βάση την ηλικία τους, της φωνής τους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση συνοδείας (playback) και την αναπαραγωγή του τραγουδιού των παιδιών από κατάλληλες συσκευές αναπαραγωγής. Επίσης επιδιώκεται να ηχογραφούν αλλά και να βιντεοσκοπούν τις εκτελέσεις τους με σκοπό την αξιολόγηση και την βελτίωσή τους. Για τον ίδιο σκοπό προτείνεται και η χρήση από τα ίδια τα παιδιά ψηφιακής φωτογραφικής μηχανής κατάλληλα κατασκευασμένης για την ηλικία τους.

Στον άξονα της Οργανικής Εκτέλεσης (σ.5) επιδιώκεται τα παιδιά να πειραματιστούν και να εξερευνήσουν τρόπους παραγωγής του ήχου με τη βοήθεια της χρήσης του σώματος, άλλων ηχογόνων σωμάτων αλλά και των ηλεκτρονικών μουσικών οργάνων που είναι κατάλληλα για την ηλικία τους (π.χ. MIDI κλαβιέ και ντραμς). Επίσης επιδιώκεται να ηχογραφούν και να βιντεοσκοπούν όπως και παραπάνω στη Φωνητική Εκτέλεση και για τον ίδιο σκοπό τις εκτελέσεις τους.

Στον άξονα του Αυτοσχεδιασμού και της Σύνθεσης (σ.6) επιδιώκεται τα παιδιά να πειραματίζονται, να αυτοσχεδιάζουν και να συνθέτουν χρησιμοποιώντας ηλεκτρονικούς ήχους από ηλεκτρονικά μουσικά όργανα, παιχνίδια μετατροπής της φωνής, εκπαιδευτικά λογισμικά μουσικής κατάλληλα για την ηλικία των παιδιών ή και από σελίδες του διαδικτύου, που περιέχουν εφαρμογές πολυμέσων για αυτοσχεδιασμό και σύνθεση. Επίσης επιδιώκεται να ηχογραφούν και να βιντεοσκοπούν, όπως και παραπάνω στη Φωνητική και Οργανική Εκτέλεση και για τον ίδιο σκοπό τις συνθέσεις και τους αυτοσχεδιασμούς τους.

Με βάση τα όσα αναφέρονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σελ.367) αλλά και στο Παράρτημα για τη Μουσική Τεχνολογία και τις ΤΠΕ (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής- Παράρτημα- Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ, σσ. 4-6) στόχος της σύγχρονης μουσικής εκπαίδευσης είναι η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με τα ηλεκτρονικά μουσικά όργανα καθώς και η χρήση του υπολογιστή και άλλων συσκευών σε σχέση με τη Μουσική. Ταυτόχρονα όμως η παρουσία των Νέων Τεχνολογιών εξυπηρετεί την επίτευξη των στόχων του αναλυτικού προγράμματος προάγοντας παράλληλα τη δημιουργική και κριτική σκέψη, την εξερεύνηση, τον πειραματισμό αλλά και τη συνεργατική μάθηση. Επίσης οι Νέες Τεχνολογίες, μέσα από τη χρήση κατάλληλων λογισμικών, μπορούν να συμβάλλουν στη διαθεματικότητα, στην ανάπτυξη κινήτρων, στην καλλιέργεια της αυτενέργειας, καθώς και στη σύνθεση μουσικής ιδιαίτερα στα παιδιά προσχολικής ηλικίας, που δεν μπορούν να διαβάσουν μουσική σημειογραφία. Τέλος βοηθά τα παιδιά με ειδικές ανάγκες να προσπεράσουν τις δυσκολίες που προκύπτουν από την παραδοσιακή διδασκαλία, όπως είναι ο έλεγχος και ο συντονισμός των σωματικών κινήσεων (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σελ.367).

Μουσική και Νέες Τεχνολογίες στο Αγγλικό ΑΠ

Το Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών δίνει μεγάλη σημασία στο ρόλο των ΤΠΕ στο πλαίσιο της Μουσικής. Στο θεωρητικό μέρος του προγράμματος αναφέρεται ότι κατά το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους την εμπλοκή των ΤΠΕ, καθώς και της γλώσσας, αφού και τα δυο αυτά θέματα διδασκαλίας εμπλέκονται σε όλα τα προγράμματα σπουδών και σε όλα τα Key Stages της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Για το λόγο αυτό προβλέπεται ξεχωριστή ενότητα μέσα στο πρόγραμμα για τις ΤΠΕ . Στην ενότητα των ΤΠΕ (Music.The National Curriculum for England. Key stages 1-3, σ.34) αναφέρεται ότι θα πρέπει να δίνονται ευκαιρίες στους μαθητές να αναπτύξουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ μέσα από τη χρήση εργαλείων των ΤΠΕ. Με αυτό τον τρόπο θα υποστηριχθεί η μάθησή των μαθητών σε όλα τα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένης και της Μουσικής. Σε αυτό τα πλαίσιο αναφέρεται ότι οι μαθητές θα πρέπει να διδαχθούν πώς να βρίσκουν πληροφορίες μέσα από μια ποικιλία πηγών, πώς να τις επιλέγουν και να τις συνθέτουν με βάση τις ανάγκες τους. Επίσης θα πρέπει να διδαχθούν να αναπτύσσουν τις ιδέες τους χρησιμοποιώντας εργαλεία των ΤΠΕ, ώστε να επιδιορθώνουν, να διαμορφώνουν καλύτερα την εργασία τους, καθώς και να βελτιώνουν την ποιότητα και την ακρίβειά της. Να ανταλλάσσουν και να μοιράζονται πληροφορίες χρησιμοποιώντας ηλεκτρονικά μέσα, καθώς και να αξιολογούν και να σχολιάζουν κριτικά την εργασία τους σε όλα τα στάδια της ανάπτυξής της. Επίσης να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ στη σύνθεση και αναπαράσταση των μουσικών δημιουργιών τους.

Επίσης στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής για το Key Stage 1 προτείνονται τρόποι αλληλεπίδρασης και συνεργασίας της Μουσικής με τις ΤΠΕ. Αυτό γίνεται μέσω των παραπομπών, που δίνουν πληροφορίες για προτεινόμενες ευκαιρίες σχετικά με τη χρήση των ΤΠΕ από τους μαθητές κατά τη διάρκεια εκμάθησης της Μουσικής. Πιο συγκεκριμένα στις δεξιότητες εκτέλεσης (σ.16) στο στόχο τα παιδιά να παίζουν τονικά και μη τονικά μουσικά όργανα (σ.16, 1b) υπάρχει παραπομπή στην οποία προτείνεται η εμπλοκή των ΤΠΕ μέσα από τη χρήση λογισμικού από τα παιδιά, που είναι κατάλληλα σχεδιασμένο για την εξερεύνηση των ήχων. Επίσης στις δεξιότητες αξιολόγησης στο στόχο τα παιδιά να βελτιώνουν την εργασία τους (σ.16, 3b) υπάρχει παραπομπή στην οποία προτείνεται τα παιδιά να χρησιμοποιούν εξοπλισμό εγγραφής, ώστε να μπορούν να ανακαλούν, να αναγνωρίζουν ήχους και να βελτιώνουν της εργασία τους (βλ. Πίνακα 4, Παράρτημα, σ.133).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω και στα τρία προγράμματα οι Νέες Τεχνολογίες διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στα πλαίσια της Μουσικής. Μέσα από τους στόχους και τις προτεινόμενες δραστηριότητες, που αναφέρονται στους πίνακες της μουσικής του Ελληνικού και του Κυπριακού προγράμματος, αλλά και από τις παραπομπές του Αγγλικού προγράμματος φαίνεται ο τρόπος που οι ΤΠΕ μπορούν να εμπλακούν με τη Μουσική αλλά και το αντίστροφο. Και στα τρία παρέχονται τρόποι που μπορούν να εξυπηρετήσουν τους στόχους της Μουσικής μέσω της χρήσης των ΤΠΕ αλλά και τρόποι που μπορούν να εξυπηρετήσουν τους στόχους των ΤΠΕ μέσα από τη Μουσική. Επίσης στο Ελληνικό και Κυπριακό πρόγραμμα επισημαίνεται πως το τεχνολογικό εποπτικό και λογισμικό υλικό, που προτείνεται για χρήση από τα παιδιά, πρέπει να είναι κατάλληλο για την ηλικία τους και απλό στη χρήση του, καθώς και, όπως αναφέρεται στο Αγγλικό, να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των παιδιών. Εκείνο που πρέπει να επισημανθεί όμως είναι ότι το Κυπριακό και Αγγλικό ΑΠΣ δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην αλληλεπίδραση της Μουσικής με τις Νέες Τεχνολογίες. Αυτό φαίνεται στο Κυπριακό από το ότι υπάρχει συνοδευτικό παράρτημα, το οποίο σχετίζεται με τη Μουσική Τεχνολογία και τις ΤΠΕ (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής- Παράρτημα- Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ, σελ. 1-18). Στο παράρτημα αυτό, όπως προαναφέρθηκε, παραθέτονται οι στόχοι για τη Βαθμίδα 1 που περιλαμβάνει το Νηπιαγωγείο σε σχέση με τις ΤΠΕ καθώς και προτεινόμενες δραστηριότητες για τον εκπαιδευτικό. Επίσης παρέχονται πληροφορίες για το εποπτικό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τα παιδιά στα πλαίσια αξιοποίησης των ΤΠΕ. Μάλιστα οι στόχοι των ΤΠΕ για το Νηπιαγωγείο είναι οργανωμένοι, όπως και οι υπόλοιποι στόχοι του ΑΠ Μουσικής με βάση το τρίπτυχο Ακρόαση, Εκτέλεση, Σύνθεση- Αυτοσχεδιασμός. Επίσης στο Αγγλικό προβλέπεται ξεχωριστή ενότητα για τη χρήση των ΤΠΕ μέσα στο πρόγραμμα σπουδών (Music.The National Curriculum for England. Key stages 1-3, σ.34). Αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τη χρήση των ΤΠΕ κατά το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας όλων των μαθημάτων και συνεπώς και της Μουσικής τονίζοντας με αυτό τον τρόπο την παρουσία των ΤΠΕ σε όλα τα Προγράμματα Σπουδών των μαθημάτων του Key Stage 1. Στο Ελληνικό ΑΠ δεν προβλέπεται συνοδευτικό παράρτημα, όπως αυτό του Κυπριακού ΑΠ ή ξεχωριστή ενότητα για τις ΤΠΕ σε σχέση με τη Μουσική, όπως αυτή του Αγγλικού ΑΠ. Στο Ελληνικό ο τρόπος διασύνδεσης των ΤΠΕ με τη Μουσική φαίνεται μέσα από τη

μαθησιακή περιοχή των ΤΠΕ και τους αντίστοιχους πίνακες, όπως και από τους πίνακες της Μουσικής (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.142).

4.4.2. Εποπτικό υλικό (4.2.^η θεματική υποκατηγορία)

Εποπτικό υλικό στο Ελληνικό ΑΠ

Στο Ελληνικό ΑΠ στους πίνακες με τους στόχους και τα περιεχόμενα της Μουσικής αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν γωνιά μουσικής αλλά να φροντίσουν, ώστε να υπάρχουν μουσικά όργανα για κάθε παιδί (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, τρίτη στήλη πίνακα, σ.275). Μπορούν να συλλέξουν άχρηστα υλικά και αντικείμενα για την κατασκευή μουσικών οργάνων (π.χ. καστανιέτες από καρυδότσουφλα, βραχιόλια με κουδουνάκια για τον καρπό) με σκοπό την επίτευξη της εξοικείωσης με τα μουσικά όργανα (δεύτερη-τρίτη στήλη πίνακα, σ.275). Μπορούν να εξοπλίσουν τη γωνιά της μουσικής με ηχογραφημένους ήχους και εικόνες του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος, καθώς και να αξιοποιούν πηγές του διαδικτύου (πρόγραμμα Μελίνα) για την επίτευξη του στόχου της διάκρισης των ήχων (τρίτη στήλη πίνακα, σ.274). Επίσης μπορούν να χρησιμοποιήσουν ως εποπτικό υλικό ηχογραφήσεις διαφόρων μουσικών ειδών (όπερα, παραδοσιακή μουσική κτλ.) για την επίτευξη του στόχου της χρήσης της φωνής τους με διάφορους τρόπους (δεύτερη-τρίτη στήλη πίνακα, σ.276). Γενικότερα προτείνεται (δεύτερη-τρίτη στήλη πίνακα, σ.277) η χρήση ηχογραφημένων μουσικών έργων, ειδών, τραγουδιών που θα συμβάλλουν στην επίτευξη των προτεινόμενων στόχων της Μουσικής (η «Άνοιξη» του Vivaldi, «Το καρναβάλι των ζώων» του Saint-Saens, «Παντρεύουνε τον κάβουρα» ελληνικό παραδοσιακό τραγούδι κτλ.). Τέλος στους πίνακες της μαθησιακής περιοχής των ΤΠΕ προτείνεται η χρήση κατάλληλα διαμορφωμένου λογισμικού ως εκπαιδευτικού υλικού στα πλαίσια της Μουσικής (δεύτερη στήλη πίνακα, σ.143).

Εποπτικό υλικό στο Κυπριακό ΑΠ

Στο Κυπριακό ΑΠ Μουσικής, όσον αφορά στο εποπτικό υλικό της Μουσικής, προτείνεται η εμπειρική χρήση από τα παιδιά κρουστών οργάνων, καθώς και επιλεγμένων μουσικών οργάνων του Orff, όπως το μεταλλόφωνο και το ξυλόφωνο (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας,

2010, σελ. 364). Επίσης στους πίνακες με τις επιδιώξεις και τις πρακτικές εφαρμογές της Μουσικής προτείνεται η επιλογή άχρηστων υλικών, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν ως ηχογόνα μέσα (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, τρίτη στήλη πίνακα, σ.49). Επιπλέον προτείνεται η εμπειρική χρήση κρουστών οργάνων, μεταλλόφωνου και ραβδοφώνων (chime bars) (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, δεύτερη-τρίτη στήλη πίνακα, σ.50). Τέλος στο πλαίσιο της ένταξης των νέων τεχνολογιών στο μάθημα της Μουσικής, για την επίτευξη των αντίστοιχων εκπαιδευτικών στόχων προτείνεται η χρήση συσκευών ηχογράφησης, βιντεογράφησης, καθώς και ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές. Επίσης η χρήση χάρτη ακρόασης σε ηλεκτρονική μορφή, κατάλληλων εφαρμογών πολυμέσων (cd-rom και internet) και κατάλληλων παιχνιδιών- συσκευών αναπαραγωγής ήχου (MP3 – CD players) (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής- Παράρτημα- Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ, σελ. 4-6).

Εποπτικό υλικό στο Αγγλικό ΑΠ

Στο Αγγλικό ΑΠ, σχετικά με το εποπτικό υλικό, αναφέρεται ότι κατά το Key Stage 1 οι μαθητές πρέπει να εξοικειώνονται και να παίζουν με μουσικά όργανα. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των δεξιοτήτων εκτέλεσης αναφέρεται ότι οι μαθητές, για να ελέγχουν τους ήχους, πρέπει να παίζουν τονικά και μη τονικά κρουστά μουσικά όργανα (Music.The National Curriculum for England.Key stage 1,1999,1b,σ.16). Επίσης στην περιγραφή του εύρους του προγράμματος της Μουσικής αναφέρεται ότι οι μαθητές πρέπει να έρθουν σε επαφή με διάφορες και ποικίλες ηχογραφημένες μουσικές από διαφορετικούς πολιτισμούς και παραδόσεις (5d,σ.17). Επιπλέον το Αγγλικό πρόγραμμα, στο πλαίσιο της ενότητας που αναπτύσσει για την διδασκαλία της Μουσικής σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και με αναπηρίες, προτείνει στους εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιούν εποπτικό υλικό, που θα διευκολύνει, όπου χρειάζεται, τη διδασκαλία και τη μαθησιακή διαδικασία. Έτσι, για να διευκολυνθούν οι μαθητές στην εξοικείωση με τη μουσική σημειογραφία, προτείνεται η χρήση συμβόλων με μεγάλη γραμματοσειρά και διάφορους χρωματισμούς (σ.32). Τέλος, στην ενότητα της χρήσης των ΤΠΕ στο πλαίσιο της Μουσικής, προτείνεται στους εκπαιδευτικούς η χρήση κατάλληλων εργαλείων των ΤΠΕ για το επίπεδο και τις ανάγκες των μαθητών (σ. 36), όπως για παράδειγμα κατάλληλο λογισμικό εξερεύνησης ήχων (2b, σ.16) και εξοπλισμός καταγραφής δεδομένων (3b, σ.16) (βλ. Πίνακα 5, Παράρτημα, σ.134).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για το εποπτικό υλικό διαπιστώνεται ότι και στα τρία προγράμματα προτείνεται η χρήση από τα παιδιά μουσικών οργάνων. Στο Ελληνικό προτείνονται για χρήση κρουστά όργανα, στο Κυπριακό, εκτός από τα κρουστά, προτείνονται και όργανα της ορχήστρας του Orff και στο Αγγλικό τονικά και μη τονικά κρουστά όργανα. Επιπλέον στα τρία προγράμματα προτείνεται η χρήση ηχογραφημένων ήχων, ηχογραφημένων μουσικών έργων και ειδών μουσικής με σκοπό να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένους στόχους του κάθε προγράμματος. Επίσης και τα τρία προγράμματα υποστηρίζουν τη χρήση κατάλληλου λογισμικού, την αξιοποίηση πηγών διαδικτύου και τις συσκευές ηχογράφησης, για να εξυπηρετηθούν αντίστοιχα στόχοι της Μουσικής.

Η διαφορά είναι ότι το Κυπριακό ΑΠ αναφέρει αναλυτικά στο Παράρτημα για τη Μουσική Τεχνολογία και τις ΤΠΕ ποια εργαλεία των ΤΠΕ προτείνεται να χρησιμοποιηθούν, όπως είναι οι συσκευές ηχογράφησης, βιντεογράφησης, οι ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές, η χρήση χάρτη ακρόασης σε ηλεκτρονική μορφή, κατάλληλες εφαρμογές πολυμέσων (cd-rom και internet) και κατάλληλα παιχνίδια-συσκευές αναπαραγωγής ήχου (MP3 – CD players) (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής- Παράρτημα- Μουσική Τεχνολογία και ΤΠΕ, σελ. 4-6). Αντίστοιχη αναλυτική αναφορά δεν προβλέπεται στο Ελληνικό και Αγγλικό ΑΠ. Τέλος μια ακόμη διαφορά αποτελεί και το γεγονός ότι στο Αγγλικό πρόγραμμα προτείνεται στους εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιούν εποπτικό υλικό κατάλληλο για παιδιά με ειδικές ανάγκες και αναπηρίες (Music.The National Curriculum for England.Key stage 1,1999,σ.32). Κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στο Ελληνικό και Κυπριακό πρόγραμμα (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.142).

4.5. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις (5^η θεματική κατηγορία)

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στο Ελληνικό ΑΠ

Στο Ελληνικό Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί μέσα σε ευέλικτα μαθησιακά περιβάλλοντα είναι υπεύθυνοι να οργανώνουν μαθησιακές εμπειρίες, οι οποίες πρέπει να έχουν νόημα για τα παιδιά. Για το σκοπό αυτό ορίζονται πέντε πλαίσια, τα οποία ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί ανάλογα, για να οργανώσει τις μαθησιακές εμπειρίες (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ.26). Τα πλαίσια αυτά είναι το παιχνίδι (ελεύθερο ή οργανωμένο), οι ρουτίνες, οι καταστάσεις από την καθημερινή ζωή, οι διερευνήσεις (σχέδια εργασίας-projects, μικρές έρευνες) και οι οργανωμένες δραστηριότητες. Το κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας μεταφέρεται από το παιδί, που ανακαλύπτει τη γνώση μόνο του στη συνεργασία παιδιών και εκπαιδευτικού δηλαδή στη συνεικοδόμηση της γνώσης. Έτσι υιοθετείται ο διάλογος, ως μια διδακτική στρατηγική μεταξύ εκπαιδευτικού και παιδιών για την κατανόηση και απόκτηση νέων εννοιών και γνώσεων. Επίσης αναφέρεται ότι πρέπει να υπάρχει συνδυασμός αυθόρμητων και οργανωμένων μαθησιακών εμπειριών. Εμπειρίες που πηγάζουν από τα ενδιαφέροντα των παιδιών και εμπειρίες που οργανώνονται από τον εκπαιδευτικό και στηρίζονται πάνω σε μαθησιακούς στόχους του προγράμματος σπουδών ή στις ανάγκες των παιδιών της τάξης του. Οι οργανωμένες μαθησιακές εμπειρίες μπορούν να πηγάζουν λοιπόν από δραστηριότητες των παιδιών ή από δραστηριότητες που προτείνει ο εκπαιδευτικός ή από δραστηριότητες που αναδύονται από τη συνεργασία παιδιών και εκπαιδευτικού. Υποστηρίζεται ότι η μάθηση των παιδιών επιτυγχάνεται μέσα από ποικίλες διδακτικές προσεγγίσεις, γιατί έτσι λαμβάνεται υπόψη ο διαφορετικός ρυθμός ανάπτυξης και μάθησης του κάθε παιδιού, τα ενδιαφέροντα, οι ανάγκες του και το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον του. Οι ποικίλες διδακτικές αυτές προσεγγίσεις υποστηρίζουν την ολιστική, κοινωνική και συνεργατική μάθηση. Επίσης υποστηρίζεται ότι η νέα γνώση των παιδιών πρέπει να οικοδομείται σε προϋπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις τους και τονίζεται ιδιαίτερα ο ρόλος του παιχνιδιού ως κυρίαρχη δραστηριότητα μάθησης και ανάπτυξής τους.

Επιπλέον στη μαθησιακή περιοχή των Τεχνών (σ.256) αναφέρεται ότι η μάθηση, μέσα από τις μορφές των Τεχνών μεταξύ των οποίων και της Μουσικής, πηγάζει μέσω της εμπλοκής των παιδιών στο τρίπτυχο της δημιουργίας, της παρουσίασης και

της ανταπόκρισης. Η δημιουργία αφορά στη χρήση στοιχείων της Μουσικής από τα παιδιά, για να εκφράσουν ιδέες, σκέψεις, συναισθήματα. Η παρουσίαση αφορά στη δημιουργία και παρουσίαση μιας καλλιτεχνικής τους δημιουργίας. Τέλος η ανταπόκριση στο πως αντιλαμβάνονται και επεξηγούν τα παιδιά αυτό, που βίωσαν, αλλά και στο πως ερμηνεύουν την πορεία και τις δημιουργίες των άλλων παιδιών κατά τη διαδικασία της δημιουργίας, αλλά και της παρουσίασης. Οι τρεις αυτές διαδικασίες είναι αλληλένδετες και ωθούν τα παιδιά στο να παρατηρούν, να σχολιάζουν, να εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα. Το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων μπορεί να προκύπτει από τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών ή να στηρίζεται στο σχεδιασμό και προγραμματισμό του εκπαιδευτικού πάνω σε συγκεκριμένους στόχους. Τα παιδιά πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τη Μουσική και κάθε μορφή τέχνης, για να εκφράζονται και να δημιουργούν. Για αυτό πρέπει να επιδιώκεται η συμμετοχή κάθε παιδιού στις μουσικές δραστηριότητες, αλλά και η συλλογικότητα. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι στους πίνακες του προγράμματος προβλέπεται μια στήλη, η τέταρτη η οποία αφορά στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις που μπορεί να υιοθετήσει ο εκπαιδευτικός για την επίτευξη των στόχων του ΑΠ (σ.65). Αυτό αποτελεί και την καινοτομία του Ελληνικού προγράμματος.

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στο Κυπριακό ΑΠ

Το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής της Κύπρου υιοθετεί παιδαγωγικές και διδακτικές προσεγγίσεις όπως η δημιουργικότητα, η διαπολιτισμικότητα, η χρήση των νέων τεχνολογιών, η διαθεματική προσέγγιση, η βιωματική προσέγγιση, οι άτυπες μαθησιακές πρακτικές, η συνεργατική μάθηση, τα σχέδια εργασίας και η διαφοροποιημένη παιδαγωγική. Πάνω σε αυτές στηρίζεται η προτεινόμενη μεθοδολογία, για να επιτευχθούν οι προτεινόμενοι στόχοι του προγράμματος και γενικότερα η διδασκαλία της μουσικής από το Νηπιαγωγείο μέχρι το Λύκειο. Στο Νηπιαγωγείο η μάθηση οργανώνεται μέσα από το ελεύθερο ή δομημένο παιχνίδι, τις δομημένες δραστηριότητες και την εις βάθος μελέτη (project) (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σ.4). Στο πλαίσιο της Μουσικής Αγωγής στο Νηπιαγωγείο αναφέρεται (σελ. 43-44) ότι αναπτύσσονται δραστηριότητες εξελικτικού τύπου, που στηρίζονται στην παρατήρηση και στη διερεύνηση μέσα σε πραγματικά περιβάλλοντα μουσικής επικοινωνίας και ότι η μάθηση πηγάζει από την αυτενέργεια των παιδιών. Στόχος των δομημένων δραστηριοτήτων της Μουσικής

είναι η απόκτηση μουσικών δεξιοτήτων και η ενίσχυση στάσεων και συμπεριφορών σε σχέση με τους βασικούς άξονες μουσικών δραστηριοτήτων της Ακρόασης, της Εκτέλεσης και του Αυτοσχεδιασμού-Σύνθεσης. Το περιεχόμενο των δομημένων δραστηριοτήτων πηγάζει από τις μουσικές έννοιες και τις γνώσεις, που επιδιώκεται να αποκτηθούν σε σχέση με αυτές. Στο πλαίσιο της βιωματικής προσέγγισης στο πρόγραμμα, τονίζεται η βιωματική συμμετοχή των παιδιών σε μουσικές εμπειρίες και δραστηριότητες με παιγνιώδη χαρακτήρα. Επιπλέον υιοθετείται η αρχή να προχωρά η κατάκτηση της γνώσης από το γνωστό στο άγνωστο, από το εύκολο στο δύσκολο, από το όλο στο επιμέρους και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο. Η μάθηση είναι ομαδοσυνεργατική προάγοντας έτσι τη μουσική αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών. Επιπλέον σε άμεση συνάρτηση με τη διαθεματική προσέγγιση, την ομαδοσυνεργατική και τη βιωματική μάθηση υιοθετείται και η εις βάθος μελέτη (project) ως μέθοδος μάθησης στα πλαίσια της μουσικής. Επιδιώκεται τα παιδιά να εμπλέκονται σε μεγάλα και σφαιρικά σχέδια εργασίας, ώστε να αποκομίζουν τα οφέλη της μεθόδου αυτής. Για παράδειγμα να αναπτύξουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες, αλλά και την αυτόνομη σκέψη και δράση τους. Η εμπλοκή αυτή γίνεται μέσα από θεματικές ενότητες, που προάγουν την καλλιέργεια συμπεριφορών και στάσεων, την ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων, την απόκτηση μουσικών γνώσεων και την επαφή με πολυαισθητηριακές εμπειρίες. Γενικότερα το Πρόγραμμα επιτρέπει ευέλικτες οργανωτικές δομές και ανάληψη πρωτοβουλιών από τον εκπαιδευτικό, προκειμένου να οργανώσει τη μαθησιακή διαδικασία στα πλαίσια της Μουσικής και λαμβάνει υπόψη του τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και μάθησης, καθώς και τις προϋπάρχουσες εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του κάθε παιδιού.

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στο Αγγλικό ΑΠ

Το Αγγλικό ΑΠ παρέχει ευελιξία στους εκπαιδευτικούς στα πλαίσια της μεθοδολογίας, που θα επιλέξουν κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Στόχος είναι να επιλέγουν την καταλληλότερη διδακτική και μαθησιακή προσέγγιση και να σχεδιάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να εξασφαλίζεται η συμμετοχή όλων των μαθητών με αποτελεσματικότητα. Στο πρόγραμμα τονίζεται η ισότητα μαθησιακών ευκαιριών, μέσα από τις κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις, για όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως κοινωνικού, πολιτισμικού, οικονομικού επιπέδου. Κατά το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας πρέπει να λαμβάνονται πάντα υπόψη οι προϋπάρχουσες και διαφορετικές εμπειρίες του κάθε παιδιού. Επίσης αναφέρεται ότι

πρέπει να γίνεται κατάλληλος σχεδιασμός της διδασκαλίας, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των παιδιών, που η απόδοσή τους είναι χαμηλότερη του αναμενόμενου επιπέδου, με βάση το στάδιο (Key Stage) που βρίσκονται. Παράλληλα κατάλληλη διδακτική διαδικασία, γεμάτη προκλήσεις πρέπει να σχεδιάζεται και για τα παιδιά, που ξεπερνούν τους αναμενόμενους στόχους του σταδίου (Key Stage), που βρίσκονται (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, σ.25). Επίσης μέσω του προγράμματος προωθείται η μάθηση της Μουσικής μέσα από την συνεργατική και εργασιακή μάθηση κατά την οποία επιδιώκεται ο συνδυασμός μουσικών διαδικασιών (π.χ. σύνθεση, μουσική παράσταση) με σχετικές δραστηριότητες (π.χ. προετοιμασία από τα παιδιά μουσικής παράστασης) (σ.25). Επιπλέον προωθείται ο σχεδιασμός πολλών και διαφόρων οργανωμένων προσεγγίσεων, όπως η οργάνωση ατομικών και ομαδικών δραστηριοτήτων, που θα ανταποκρίνονται πλήρως στις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών. Επίσης προβλέπεται η ατομική εργασία, η εργασία σε ομάδες διαφόρων μεγεθών και η εργασία με το σύνολο της τάξης (σ.17).

Γενικότερα αναγνωρίζεται η συμβολή του εκπαιδευτικού στην διαμόρφωση ενός ευέλικτου μαθησιακού περιβάλλοντος. Για το σκοπό αυτό προωθείται η υιοθέτηση κατάλληλων διδακτικών προσεγγίσεων, που θα ανταποκρίνονται στα διαφορετικά μαθησιακά στυλ, στις διαφορετικές ανάγκες καθώς και στα ενδιαφέροντα των παιδιών και θα αποσκοπούν στην εποικοδομητική μάθηση και στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων (βλ. Πίνακα 6, Παράρτημα, σ.135).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω και τα τρία προγράμματα λαμβάνουν υπόψη τους στο σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας τις προϋπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις των παιδιών, καθώς και τα ενδιαφέροντα και τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης του κάθε παιδιού χωριστά. Επίσης και τα τρία προάγουν την ομαδοσυνεργατική μάθηση. Επιπλέον το Ελληνικό και το Κυπριακό προάγουν και τη βιωματική μάθηση, υιοθετούν τη μέθοδο project και δίνουν βαρύτητα στο παιχνίδι ως κύρια δραστηριότητα μάθησης και ανάπτυξης. Κάτι αντίστοιχο δεν αναφέρεται στο Αγγλικό ΑΠ. Επίσης και στα τρία προγράμματα αναγνωρίζεται η συμβολή του εκπαιδευτικού στην διαμόρφωση ευέλικτου μαθησιακού περιβάλλοντος μουσικής επικοινωνίας. Μία ακόμη διαφορά είναι ότι το Ελληνικό στοχεύει στην οργάνωση μαθησιακών εμπειριών στο Νηπιαγωγείο, μέσα από πέντε πλαίσια που είναι το

παιχνίδι (ελεύθερο ή οργανωμένο), οι ρουτίνες (επαναλαμβανόμενες καθημερινές ασχολίες), οι καταστάσεις καθημερινής ζωής, οι διερευνήσεις (σχέδια εργασίας, μικρές έρευνες) και οι οργανωμένες δραστηριότητες. Επιπλέον στη μαθησιακή περιοχή των Τεχνών και συνεπώς της Μουσικής αναφέρεται ότι η μάθηση προκύπτει μέσα από την εμπλοκή των παιδιών στο τρίπτυχο της δημιουργίας, της παρουσίασης και της ανταπόκρισης. Αντίθετα στο Κυπριακό πρόγραμμα η μαθησιακή διαδικασία αφορά στην απόκτηση μουσικών γνώσεων, εμπειριών, δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών μέσα από το ελεύθερο ή δομημένο παιχνίδι, τις δομημένες δραστηριότητες και την εις βάθος μελέτη (project). Πιο συγκεκριμένα οι δομημένες δραστηριότητες προκύπτουν μέσα από το τρίπτυχο της Ακρόασης, της Εκτέλεσης και του Αυτοσχεδιασμού- Σύνθεσης και το περιεχόμενό τους πηγάζει από τις μουσικές έννοιες και τις γνώσεις, που επιδιώκεται να αποκτηθούν σε σχέση με αυτές. Επίσης στο Αγγλικό προτείνεται η ατομική εργασία, η εργασία σε ομάδες, η εργασία με το σύνολο της τάξης και γενικότερα οι ατομικές και ομαδικές οργανωμένες δραστηριότητες. Γενικότερα το Ελληνικό παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να επιλέξει μέσα από περισσότερα πλαίσια, για να οργανώσει τις μαθησιακές εμπειρίες σε σχέση με το Κυπριακό και το Αγγλικό.

Μια ακόμη διαφορά είναι ότι στο Κυπριακό πρόγραμμα αναφέρεται ότι υιοθετείται η αρχή η γνώση να οργανώνεται εξελικτικά από το γνωστό στο άγνωστο, από το εύκολο στο δύσκολο, από το όλο στο επιμέρους και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σελ.44), ενώ στο Ελληνικό και στο Αγγλικό δεν γίνεται σχετική αναφορά. Επίσης στο Αγγλικό γίνεται ιδιαίτερη αναφορά (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, σ.25) για τον τρόπο οργάνωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με βάση τους προχωρημένους μαθητές, αλλά και αυτούς που έχουν μείνει πίσω σε σχέση με το στάδιο (Key Stage), στο οποίο βρίσκονται. Κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στο Ελληνικό και Αγγλικό ΑΠ. Τέλος και τα τρία προγράμματα στα πλαίσια της μεθοδολογίας υιοθετούν και προάγουν τη διαθεματικότητα και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας, του πειραματισμού και της εξερεύνησης, όπως θα αναλυθούν στη συνέχεια (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.142-143).

4.5.1. Μουσική και Διαθεματικότητα (5.1^η θεματική υποκατηγορία)

Μουσική και διαθεματικότητα στο Ελληνικό ΑΠ

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του Ελληνικού Προγράμματος Σπουδών για το Νηπιαγωγείο είναι ότι υιοθετεί τη διαθεματική και εννοιοκεντρική προσέγγιση της γνώσης παράλληλα με τη βιωματική μάθηση. Σε αυτό το πλαίσιο αναφέρεται ότι παρουσιάζεται με σαφήνεια στο Πρόγραμμα Σπουδών η σύνδεση των μαθησιακών περιοχών μεταξύ τους. Αυτό φαίνεται από το ότι, αν και οι μαθησιακές περιοχές παρουσιάζονται ξεχωριστά ως αυτόνομες, εντούτοις σε κάθε μια από αυτές παρουσιάζονται μεταξύ των στόχων τους και στόχοι που συνδέονται με άλλες μαθησιακές περιοχές. Επίσης αυτή η διασύνδεση ενισχύεται από τις προτεινόμενες δραστηριότητες για τα παιδιά, καθώς και από τις προτεινόμενες μεθοδολογικές προσεγγίσεις για τους εκπαιδευτικούς, που δίνονται στους πίνακες της κάθε μαθησιακής περιοχής του προγράμματος. Έτσι για παράδειγμα στους πίνακες της Μουσικής προτείνεται η αξιοποίηση διαδικτυακών πηγών στα πλαίσια της διάκρισης των ήχων (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, τέταρτη στήλη, σ.274), που φανερώνει τη διασύνδεση με τις ΤΠΕ. Επίσης η χρήση επιθέτων και μεταφορών από τα παιδιά στα πλαίσια της περιγραφής και σύγκρισης της ποιότητας ήχων (τέταρτη στήλη σ.274), που φανερώνει τη διασύνδεση με τη Γλώσσα. Επιπλέον η ταξινόμηση ήχων στα πλαίσια της αντίληψης των ποιοτικών χαρακτηριστικών τους (δεύτερη στήλη σ.274) καθώς και η αντιστοίχιση ήχων στα πλαίσια του συσχετισμού τους με απλά σύμβολα (δεύτερη στήλη σ.276), που φανερώνουν τη διασύνδεση με τα Μαθηματικά κτλ.. Επίσης η διασύνδεση φαίνεται και από την ενότητα Μουσική και άλλες τέχνες όπου προτείνεται η συνεργασία με τα Εικαστικά, το Θέατρο και το Κουκλοθέατρο (σ.277). Αλλά και στους πίνακες άλλων μαθησιακών περιοχών του Ελληνικού ΑΠ περιλαμβάνονται τρόποι διασύνδεσης με τη Μουσική. Έτσι για παράδειγμα στους πίνακες της μαθησιακής περιοχής του Χορού και της Κίνησης προτείνεται η ανταπόκριση των παιδιών σε ρυθμό 4/4 (με βήματα) και 8/8 (με τρέξιμο), καθώς και να χτυπούν τέταρτα και όγδοα σε κρουστά όργανα στα πλαίσια της εξοικείωσής τους με το ρυθμό (τρίτη στήλη σ.286). Επίσης προτείνεται η χρήση ηχητικού υλικού με αλλαγές στην ένταση (piano-forte), ώστε να ανταποκρίνονται τα παιδιά σε αυτές τις αλλαγές με ανάλογες κινήσεις (τέταρτη στήλη, σ.288). Στη μαθησιακή περιοχή της Προσωπικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης, όπως αναπτύσσεται

στον Οδηγό του εκπαιδευτικού, αναφέρεται ότι η Μουσική και η Κίνηση μπορούν να αποτελέσουν βασικό μέσο προώθησης των στόχων της μέσα από μουσικοκινητικές δραστηριότητες (Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου, 2011, σ.132). Όπως αναφέρεται στο Πρόγραμμα Σπουδών και με βάση τα παραπάνω παραδείγματα η μουσική ως μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης μπορεί να χρησιμοποιηθεί με σκοπό την ολοκληρωμένη αντίληψη ενός θέματος από τα παιδιά ως εργαλείο και σε άλλες μαθησιακές περιοχές. Εκτός όμως από τη σύνδεση με τις άλλες μαθησιακές περιοχές επιτυγχάνεται μέσω της Μουσικής και η σύνδεση με την ανάπτυξη των βασικών δεξιοτήτων που είναι και ο σκοπός του όλου Προγράμματος Σπουδών. Έτσι η Μουσική, έχοντας άμεση σχέση με την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη, προάγει τις επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες, τη δημιουργική και κριτική σκέψη και την προσωπική και πολιτιστική ταυτότητα.

Μουσική και διαθεματικότητα στο Κυπριακό ΑΠ

Το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου υποστηρίζει τη διαθεματικότητα καθώς προωθεί τη διασύνδεση και διαπλοκή των τομέων ανάπτυξης και των γνωστικών αντικειμένων μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής της Κύπρου η Μουσική μπορεί να συνεργαστεί και να συνδυαστεί με τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα του Αναλυτικού Προγράμματος. Μπορεί για παράδειγμα να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός ευχάριστου περιβάλλοντος στα πλαίσια άλλων μαθημάτων και με αυτό τον τρόπο να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών. Επίσης μπορεί να εμπλακεί στην ανάπτυξη δεξιοτήτων γραφής, ανάγνωσης, μαθηματικών, καθώς και να συμβάλλει στη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών προάγοντας την αποδοχή της διαφορετικότητας και τη μέθοδο της συνεργασίας. Αλλά και ο συνδυασμός της με τα Εικαστικά και τη Φυσική Αγωγή μπορεί να είναι πολύ εποικοδομητικός. Παράλληλα οι στόχοι του αυτόνομου γνωστικού αντικείμενου της Μουσικής, που αναφέρονται σε δεξιότητες, στάσεις και γνώσεις μπορούν να επιτευχθούν μέσα από διαθεματικές προσεγγίσεις που υιοθετούν για παράδειγμα τη μελέτη σε βάθος (μέθοδος project), την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας και άλλα. Η εμπλοκή της Μουσικής με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα προωθεί τη δημιουργία διαθεματικών προσεγγίσεων, αλλά πρέπει να οργανώνεται προσεκτικά και μεθοδικά ως προς τις έννοιες και κυρίως ως προς τους στόχους σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να προαχθούν οι συνεργασίες μεταξύ των εμπλεκόμενων γνωστικών

αντικειμένων και έτσι να επιτευχθούν η αναμενόμενη ανάπτυξη δεξιοτήτων και οι γνωστικοί στόχοι, που έχουν τεθεί εξ αρχής. Παράλληλα θα αποφευχθεί η μονοσήμαντη παρουσίαση της Μουσικής. Πράγματι μέσα στο Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης της Κύπρου περιγράφεται και αναλύεται η ενότητα του Προγραμματισμού της διδασκαλίας μέσα από Ιστογράμματα. Τα Ιστογράμματα αναδεικνύουν τις δυνατότητες διασύνδεσης των τομέων ανάπτυξης, των γνωστικών αντικειμένων μεταξύ των οποίων και της Μουσικής, καθώς και των μορφών οργάνωσης της μάθησης (ελεύθερο και δομημένο παιχνίδι, δομημένες δραστηριότητες, μέθοδος project). Το πρόγραμμα, όπως προαναφέρθηκε, είναι ανοιχτό και ευέλικτο παρέχοντας στη νηπιαγωγό τη δυνατότητα να επιλέξει τον τρόπο της παραπάνω διασύνδεσης στα πλαίσια πάντα των εκπαιδευτικών ικανοτήτων και αναγκών των παιδιών της τάξης της. Επιπρόσθετα και στους πίνακες που συμπεριλαμβάνονται στο ίδιο πρόγραμμα και περιγράφουν τη δομή των τομέων ανάπτυξης και των γνωστικών αντικειμένων του προγράμματος δίνονται παραδείγματα και τρόποι εμπλοκής της Μουσικής, που αποσκοπούν στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Έτσι για παράδειγμα στους πίνακες του τομέα ανάπτυξης των κινητικών ικανοτήτων (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, δευτέρα στήλη σ.36) εμπεριέχεται η επιδίωξη το παιδί να συσχετίζει και να συντονίζει τις βασικές κινήσεις του μέσω ρυθμού και μουσικής. Αλλά και στους αντίστοιχους πίνακες του γνωστικού αντικειμένου της Γλωσσικής Αγωγής ο άξονας της Ακρόασης (δευτέρα στήλη, σ.73) περιλαμβάνει την επιδίωξη της ικανότητας και διάκρισης ήχων μέσα από προτεινόμενες μουσικές δραστηριότητες. Επίσης μέσα από τις επιδιώξεις στους πίνακες του γνωστικού αντικειμένου της Μουσικής φαίνεται η σύνδεσή της με άλλα γνωστικά αντικείμενα, αλλά και με τους τομείς ανάπτυξης του ευρύτερου προγράμματος σπουδών. Όσον αφορά στους τομείς ανάπτυξης αναφέρεται πως υπάρχουν αριθμοί από το 1 έως το 4 στο τέλος της κάθε πρακτικής εφαρμογής (τρίτη στήλη σ.46-52), οι οποίοι παραπέμπουν αντίστοιχα στους τέσσερις τομείς ανάπτυξης του ΑΠ (1)Προσωπική- Κοινωνική Συνειδητοποίηση, 2)Συναισθηματική Ισορροπία, 3)Κινητικές Ικανότητες και 4)Γνωστική Ανάπτυξη). Όσον αφορά στη σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα στον άξονα της εκτέλεσης, ως προς τη χρήση μουσικών οργάνων (δευτέρα στήλη, σ.49), αναφέρεται η επιδίωξη τα παιδιά να ερμηνεύουν ελεύθερα ή δομημένα γραφικές παρτιτούρες χρησιμοποιώντας διάφορα ηχογόνα μέσα. Επίσης και στον άξονα του Αυτοσχεδιασμού-Σύνθεσης (δευτέρα στήλη, σ.51) αναφέρεται η επιδίωξη να επινοούν δικό τους κώδικα συμβόλων,

γραφικών και μη για να καταγράφουν δικές τους συνθέσεις. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις φανερώνεται η διασύνδεση της Μουσικής Αγωγής με τη Γλωσσική Αγωγή και τους άξονες της ομιλίας, ανάγνωσης και της γραφής.

Μουσική και διαθεματικότητα στο Αγγλικό ΑΠ

Το Πρόγραμμα Σπουδών της Αγγλίας υποστηρίζει τη διαθεματικότητα, καθώς προτείνει στους εκπαιδευτικούς, όταν σχεδιάζουν το πρόγραμμα εργασίας τους, να λαμβάνουν υπόψη και να ενσωματώνουν σε αυτό τη χρήση της γλώσσας και τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας τα οποία εκτός από τη Μουσική υπάρχουν και σε όλα τα υπόλοιπα Προγράμματα Σπουδών. Μάλιστα στις γενικές προϋποθέσεις της διδασκαλίας του προγράμματος προβλέπεται ξεχωριστή ενότητα για τη χρήση της γλώσσας (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, σ.33) και των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (σ.34) σε όλο το πρόγραμμα. Για παράδειγμα στην ενότητα της γλώσσας αναφέρεται ότι τα παιδιά πρέπει να μάθουν να εκφράζονται σωστά και να διαβάζουν κατανοητά και με ακρίβεια. Γενικότερα πρέπει να καλλιεργήσουν τη γραφή, την ομιλία, την ακρόαση και την ανάγνωση μέσα από τη Μουσική καθώς και να διδαχθούν το λεξιλόγιο της Μουσικής και τον τρόπο που θα το χρησιμοποιούν. Αντίστοιχα και για τις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας αναφέρεται ότι οι μαθητές πρέπει να έχουν ευκαιρίες για να καλλιεργήσουν την ικανότητα να τις χρησιμοποιούν. Αναλυτική αναφορά για τη συγκεκριμένη ενότητα θα γίνει στην κατηγορία Μουσική και Νέες Τεχνολογίες. Επιπλέον και στην περιγραφή του Προγράμματος Σπουδών για το Key Stage 1 στη στήλη των παραπομπών παρέχονται πληροφορίες για τη σύνδεση διαφόρων στόχων της μουσικής με άλλα μαθήματα του ίδιου Key Stage. Πιο συγκεκριμένα στις δεξιότητες εκτέλεσης (σ.16) στο στόχο τα παιδιά να χρησιμοποιούν τις φωνές τους εκφραστικά τραγουδώντας, ψέλνοντας και απαγγέλλοντας ποιήματα (σ.16, 1a) υπάρχει παραπομπή στην οποία προτείνεται η σύνδεση με τους στόχους της γλώσσας και πιο συγκεκριμένα με τη δεξιότητα της ομιλίας. Δηλαδή τα παιδιά να διαβάζουν και να απαγγέλουν δυνατά, καθαρά και με τον κατάλληλο τονισμό (Πρόγραμμα Σπουδών Γλώσσας, En1/1a,8b). Επίσης στις δεξιότητες αξιολόγησης στο στόχο τα παιδιά να εξερευνούν και να εκφράζουν τις ιδέες και τα συναισθήματά τους για τη μουσική σε συνδυασμό με την κίνηση και το χορό (σ.16,3a) υπάρχει παραπομπή στην οποία προτείνεται η σύνδεση με τους στόχους του Χορού. Δηλαδή να μάθουν τα παιδιά να χρησιμοποιούν την κίνηση με

φαντασία ανταποκρινόμενα σε μουσικά ερεθίσματα καθώς να επινοούν και να παρουσιάζουν χορούς χρησιμοποιώντας απλά ρυθμικά μοτίβα (Πρόγραμμα δραστηριοτήτων Χορού, PE/6a,6c). Παράλληλα στον ίδιο στόχο υπάρχει παραπομπή στους στόχους της γλώσσας. Συγκεκριμένα στη δεξιότητα της ομιλίας και ακρόασης αλλά μέσα από τη Δραματοποίηση τα παιδιά να χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να υποδύονται χαρακτήρες και να μεταδίδουν συναισθήματα κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων δραματοποίησης (Πρόγραμμα Σπουδών Γλώσσας, En1/4a). Επιπλέον στο στόχο τα παιδιά να ακούν συγκεντρωμένα, να εσωτερικεύουν και να ανακαλούν ήχους αυξάνοντας την ακουστική τους μνήμη (σ.16,4a) υπάρχει παραπομπή στους στόχους της γλώσσας. Συγκεκριμένα στο στόχο της δεξιότητα ακρόασης να εξασκηθούν στη συγκέντρωση, να αναγνωρίζουν και να ανταποκρίνονται σε ηχητικά γλωσσικά μοτίβα, όπως η παρήχηση και η ομοιοκαταληξία (Πρόγραμμα Σπουδών Γλώσσας, En1/2a,2f). Στους στόχους τα παιδιά να μάθουν πώς να συνδυάζουν τα διάφορα μουσικά στοιχεία και πώς παράγονται οι ήχοι με διαφορετικούς τρόπους (σ.16,4b,4c) υπάρχει παραπομπή στους στόχους των Φυσικών Επιστημών. Συγκεκριμένα στο στόχο της ενότητας φυσικές διαδικασίες- φως και ήχος να μάθουν τα παιδιά να εντοπίζουν πολλά είδη και πηγές ήχων και ότι οι ήχοι όταν απομακρύνονται από τις πηγές τους εξασθενούν (Πρόγραμμα Σπουδών Φυσικών Επιστημών, Sc4/3c,3d). Επίσης υπάρχουν και παραπομπές για τη σύνδεση των στόχων της Μουσικής με τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, οι οποίες θα αναφερθούν στην ενότητα Μουσική και Νέες Τεχνολογίες. Τέλος, στο Αγγλικό ΑΠ αναφέρεται ότι η Μουσική μπορεί να συμβάλλει στην εξοικείωση με τα μαθηματικά μέσα από την αναγνώριση και την εξοικείωση με τα μουσικά μοτίβα, την επανάληψη καθώς και μέσα από το ρυθμό. (βλ. Πίνακα 7, Παράρτημα, σ.136).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με τη διαθεματικότητα και στα τρία αναλυτικά προγράμματα γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχουν ομοιότητες αλλά και διαφορές μεταξύ τους. Και τα τρία προγράμματα υιοθετούν και δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στη διαθεματικότητα. Προωθούν τη διασύνδεση και τη διαπλοκή των μαθησιακών περιοχών (Ελληνικό ΑΠ), των τομέων ανάπτυξης και των γνωστικών αντικειμένων (Κυπριακό ΑΠ) και των μαθημάτων (Αγγλικό ΑΠ) μεταξύ τους. Στο Ελληνικό ΑΠ μέσα από τους αντίστοιχους πίνακες των μαθησιακών περιοχών

προτείνεται η συνεργασία της Μουσικής με τη Γλώσσα, τα Μαθηματικά, τα Εικαστικά, το Θέατρο, το Κουκλοθέατρο, το Χορό και την Κίνηση, την Προσωπική και Κοινωνική Ανάπτυξη. Στο Κυπριακό ΑΠ μέσα από τους πίνακες της Μουσικής, των τομέων ανάπτυξης και των υπολοίπων γνωστικών αντικειμένων διαφαίνεται ότι η Μουσική μπορεί εμπλακεί με τα γνωστικά αντικείμενα της Γλώσσας, των Μαθηματικών, των Εικαστικών, της Φυσικής Αγωγής καθώς και με όλους τους τομείς ανάπτυξης του προγράμματος Στο Αγγλικό ΑΠ μέσα από τη στήλη των παραπομπών φαίνεται η σύνδεση της Μουσικής με τη Γλώσσα, το Χορό, τις Φυσικές Επιστήμες και τα Μαθηματικά. Επίσης ιδιαίτερη έμφαση δίνεται μέσα και από τα τρία ΑΠΣ στη διασύνδεση της Μουσικής με τις ΤΠΕ όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα. Μια διαφορά μεταξύ των προγραμμάτων είναι ότι στο Αγγλικό προβλέπεται ξεχωριστή ενότητα εκτός από τις ΤΠΕ και για τη γλώσσα που φανερώνει τη σύνδεσή της με τη Μουσική σε όλο το πρόγραμμα. Κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στο Ελληνικό αλλά ούτε και στο Κυπριακό πρόγραμμα. Μια ακόμη διαφορά μεταξύ των προγραμμάτων έγκειται στο γεγονός ότι στο Ελληνικό ΑΠ η διαθεματικότητα προωθείται μέσα από τους πίνακες της Μουσικής με τις προτεινόμενες δραστηριότητες και μεθοδολογικές προσεγγίσεις, όπως προαναφέρθηκε. Επίσης μέσα από την ύπαρξη ενότητας σε κάθε μαθησιακή περιοχή στην οποία αναφέρεται ο τρόπος διασύνδεσής της με τις υπόλοιπες μαθησιακές περιοχές του προγράμματος κάτι το οποίο ισχύει και για τη μαθησιακή περιοχή των Τεχνών μέρος της οποίας είναι και η Μουσική. Αντίθετα στο Κυπριακό ΑΠ εκτός από τους πίνακες της Μουσικής που, όπως προαναφέρθηκε, είναι κοινό στοιχείο με το Ελληνικό ΑΠ, προτείνονται για τον προγραμματισμό της μαθησιακής διαδικασίας τα Ιστογράμματα μέσα από τα οποία προκύπτει η διασύνδεση των τομέων ανάπτυξης και των γνωστικών αντικειμένων μεταξύ των οποίων και της Μουσικής. Κάτι αντίστοιχο όμως δεν παρατηρείται στο Αγγλικό ΑΠ. Επίσης στα γενικά χαρακτηριστικά του Ελληνικού ΑΠ αναφέρεται ότι παρουσιάζεται με σαφήνεια η διασύνδεση των μαθησιακών περιοχών. Από την άλλη πλευρά όμως στο Κυπριακό ΑΠ αναφέρεται ότι οι στόχοι του γνωστικού αντικείμενου της Μουσικής μπορούν να επιτευχθούν μέσα από διαθεματικές προσεγγίσεις που υιοθετούν τη μέθοδο project. Αυτό δεν προτείνεται συγκεκριμένα στα πλαίσια της Μουσικής στο Ελληνικό ΑΠ αλλά ούτε και στο Αγγλικό ΑΠ. Επίσης στο Αγγλικό ΑΠ οι παραπομπές, που αναφέρονται δίπλα στη βασική στήλη του προγράμματος (σ.16), συνδέουν τους στόχους της Μουσικής με συγκεκριμένους στόχους άλλων μαθημάτων. Για να

επιτευχθεί αυτό ακολουθείται σύστημα αρίθμησης των στόχων της Μουσικής αλλά και των στόχων των υπολοίπων μαθημάτων (π.χ. ο στόχος 3α της Μουσικής συνδέεται με τους στόχους 6α και 6c του Χορού). Κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στο Ελληνικό ΑΠ ενώ στο Κυπριακό προβλέπεται η ύπαρξη αριθμών από το 1 έως το 4 στο τέλος της κάθε πρακτικής εφαρμογής (τρίτη στήλη πινάκων σ.46-52). Οι τέσσερις αυτοί αριθμοί παραπέμπουν στη σύνδεση της Μουσικής με τους τέσσερις τομείς ανάπτυξης του ΑΠ (1 Προσωπική- Κοινωνική Συνειδητοποίηση, 2 Συναισθηματική Ισορροπία, 3) Κινητικές Ικανότητες και 4) Γνωστική Ανάπτυξη) (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.143).

4.5.2. Προώθηση εξερεύνησης, πειραματισμού και δημιουργικότητας μέσα από τη Μουσική (5.2^η θεματική υποκατηγορία)

Εξερεύνηση, πειραματισμός και δημιουργικότητα στο Ελληνικό ΑΠ

Στο Ελληνικό ΑΠ μεταξύ των παιδαγωγικών αρχών, που το χαρακτηρίζουν, περιλαμβάνεται και η αξιοποίηση της φυσικής περιέργειας των παιδιών για το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσω της εξερεύνησης πάνω με βάση κατάλληλα ερεθίσματα και εμπειρίες. Οι εξερευνήσεις των παιδιών μπορούν να αποτελέσουν εργαλεία μάθησης ιδιαίτερα, όταν ο εκπαιδευτικός τις οργανώσει με βάση μαθησιακούς στόχους. Γενικότερα προτείνεται στον εκπαιδευτικό να προωθεί εξερευνήσεις, που πηγάζουν από τα ενδιαφέροντα των παιδιών και εξασφαλίζουν την ενεργητική συμμετοχή τους σε όλα τα στάδια της εξερεύνησης. Παράλληλα μια από τις βασικές δεξιότητες, που αναμένεται να καλλιεργηθούν, είναι και η ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής σκέψης μέσω της φυσικής τάσης των παιδιών για πειραματισμούς και εξερευνήσεις. Η δημιουργική σκέψη μπορεί να οδηγήσει στη σύλληψη νέων και πρωτότυπων ιδεών και δημιουργημάτων, καθώς και στην επίλυση προβλημάτων σε συνδυασμό πάντοτε και με την κριτική σκέψη. Η Μουσική μαζί και με τις υπόλοιπες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, όπως αναφέρεται στο Ελληνικό ΑΠ, συμβάλλει μεταξύ των άλλων και στην ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής σκέψης. Στους πίνακες της Μουσικής συμπεριλαμβάνονται στόχοι και προτεινόμενες δραστηριότητες, που προωθούν την εξερεύνηση, τη δημιουργικότητα και τον πειραματισμό. Έτσι στην ενότητα του ήχου- ηχοχρώματος περιλαμβάνεται ο στόχος της ηχητικής εξερεύνησης, στα πλαίσια του οποίου τα παιδιά εξερευνούν ηχητικά το

περιβάλλον, πειραματιζόμενα και με ήχους του σώματός τους (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, δεύτερη-τρίτη στήλη, σ.275). Παράλληλα στην ενότητα των μουσικών οργάνων, προτείνεται η εξερεύνηση των μουσικών οργάνων και η δημιουργία αυτοσχέδιων οργάνων, καθώς και οι ελεύθεροι αυτοσχεδιασμοί από τα παιδιά (δεύτερη-τρίτη-τέταρτη στήλη, σ.275). Επιπλέον στην ενότητα της φωνής προτείνονται οι φωνητικοί πειραματισμοί από τα παιδιά (δεύτερη-τρίτη-τέταρτη στήλη, σ.276) και στην ενότητα της σημειογραφίας η επινόηση και η δημιουργία αυθαίρετων γραφικών συμβόλων για την καταγραφή ήχων (δεύτερη-τρίτη-τέταρτη στήλη, σ.276). Επίσης στην ενότητα της μουσικής και των άλλων τεχνών, προτείνεται οι εκπαιδευτικοί να ενθαρρύνουν τα παιδιά να εκφράσουν με λεκτικούς και μη λεκτικούς τρόπους τις ιδέες, τις σκέψεις και τα συναισθήματα, που τους προκαλούνται από το άκουσμα μουσικών έργων, καθώς και να δημιουργήσουν εμπνεόμενα από αυτά (τέταρτη στήλη, σ.278).

Εξερεύνηση, πειραματισμός και δημιουργικότητα στο Κυπριακό ΑΠ

Στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής της Κύπρου η δημιουργικότητα σε συνδυασμό με την εξερεύνηση και τον πειραματισμό διαπνέει όλη τη μαθησιακή διαδικασία. Οι τρεις αυτές δεξιότητες αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοεξαρτώνται. Το πρόγραμμα υποστηρίζει την καλλιέργεια δεξιοτήτων κριτικής σκέψης από τα παιδιά μέσα από τις μουσικές δραστηριότητες. Μεταξύ αυτών των δεξιοτήτων συμπεριλαμβάνεται η παρατήρηση, η σύγκριση, η φαντασία, η καλλιέργεια της συγκλίνουσας και αποκλίνουσας σκέψης, καθώς και η δημιουργικότητα. Η συμβολή αυτών των δεξιοτήτων είναι ουσιαστική, καθώς καλλιεργούν το μουσικό πνεύμα των παιδιών και την κριτική αντιμετώπιση της μουσικής. Μέσα από το να μπορούν τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν γνώσεις και δεξιότητες με ποικίλους τρόπους, για να πετύχουν ένα νέο στόχο ή να επιλύσουν ένα νέο πρόβλημα, ακολουθούν μια σειρά από διεργασίες, οι οποίες περιλαμβάνουν τη δημιουργική σκέψη, τον πειραματισμό, την εξερεύνηση και τελικά την επίλυση του προβλήματος. Όπως αναφέρεται στο πρόγραμμα, μέσα από διάφορες δραστηριότητες και εμπειρίες επιδιώκεται η ανάπτυξη της μουσικής δημιουργικότητας των παιδιών, καθώς προάγει την έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων, την καλλιέργεια της φαντασίας, την εξερεύνηση λύσης προβλημάτων, την καλλιέργεια της αποκλίνουσας σκέψης και τη χαρά και απόλαυση της δημιουργίας. Επίσης στο πρόγραμμα αναφέρεται ότι η δημιουργικότητα περιλαμβάνει τέσσερις παραμέτρους οι οποίες είναι: α)το τελικό προϊόν, β)η πορεία

μέχρι το τελικό αυτό προϊόν, γ)το περιβάλλον στο οποίο επιτελείται αυτή η δημιουργική πορεία καθώς και δ)τα άτομα που συμμετέχουν σε αυτή. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός είναι υπεύθυνος για τη διαμόρφωση του κατάλληλου περιβάλλοντος, που θα ενισχύσει την εξερεύνηση και τον πειραματισμό σχετικά με τα μουσικά κάθε φορά ζητούμενα, που θα οδηγήσουν στη δημιουργία χωρίς όμως να αποτελεί μοναδικό στόχο το τελικό προϊόν. Κύριοι άξονες της μουσικής δημιουργικότητας είναι ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση. Το κυπριακό πρόγραμμα μουσικής αγωγής, όπως έχει προαναφερθεί, στηρίζεται σε τρεις άξονες μουσικών δραστηριοτήτων εκ των οποίων ο ένας είναι ο Αυτοσχεδιασμός και η Σύνθεση. Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν, οι επιδιώξεις και οι πρακτικές εφαρμογές, που παρατίθενται στους πίνακες για το συγκεκριμένο άξονα, προάγουν τη δημιουργικότητα, τον πειραματισμό και την εξερεύνηση (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σελ.50-52). Αυτές λοιπόν οι επιδιώξεις και οι πρακτικές εφαρμογές αφορούν στον πειραματισμό και οργάνωση των ήχων από τα παιδιά με σκοπό να αποδώσουν μέσω της μουσικής συναισθήματα και ιστορίες καθώς και στον αυτοσχεδιασμό απαντήσεων σε ρυθμικές και μελωδικές ερωτήσεις. Επίσης στο φωνητικό και κινητικό αυτοσχεδιασμό από τα παιδιά με σκοπό να αποδοθούν μουσικές έννοιες, στον αυτοσχεδιασμό μελωδιών και στην προσαρμογή δικών τους στίχων σε γνωστές μελωδίες. Αφορούν ακόμα στην επινοήση συμβόλων γραφικών και μη από τα παιδιά με σκοπό την καταγραφή των δικών τους συνθέσεων και την επανεκτέλεσή τους καθώς και στην αξιολόγηση των δικών τους δημιουργιών και των δημιουργιών των άλλων. Επίσης στην ενεργή συμμετοχή σε ομαδικές δημιουργίες, κατά τη διάρκεια των οποίων τα παιδιά αναλαμβάνουν διάφορους ρόλους και συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων (δεύτερη-τρίτη στήλη, σελ.50-52). Πρέπει να αναφερθεί όμως ότι και στα πλαίσια των άλλων δυο αξόνων της Ακρόασης και της Εκτέλεσης προάγεται η ανάπτυξη της δημιουργικότητας, του πειραματισμού και της εξερεύνησης. Έτσι για παράδειγμα στη Φωνητική Εκτέλεση επιδιώκεται τα παιδιά να πειραματίζονται με τη φωνή τους (δεύτερη στήλη, σ.47), καθώς επίσης και στην Οργανική Εκτέλεση να πειραματίζονται και να εξερευνούν ελεύθερα τρόπους παραγωγής ήχου (δεύτερη στήλη, σ.49).

Εξερεύνηση, πειραματισμός και δημιουργικότητα στο Αγγλικό ΑΠ

Στο Αγγλικό ΑΠ αναφέρεται στο πλαίσιο της σημασίας της Μουσικής ότι αυτή συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της αισθητικής ευαισθησίας. Γι'

αυτό το λόγο το πρόγραμμα στοχεύει μεταξύ των άλλων στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της φαντασίας και της εξερεύνησης των παιδιών. Έτσι και οι τρεις άξονες δεξιοτήτων Εκτέλεσης, Σύνθεσης και Αξιολόγησης, που αναπτύσσονται μέσα στο ΑΠ, είναι άμεσα συνδεδεμένοι με το τρίπτυχο της εξερεύνησης, του πειραματισμού και της δημιουργικότητας. Ιδιαίτερα αυτό φαίνεται μέσα από τις δεξιότητες σύνθεσης, οι οποίες στοχεύουν στη δημιουργία μουσικών ιδεών. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι τα παιδιά επιδιώκεται να μάθουν πώς να δημιουργούν μουσικά μοτίβα (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, 2a, σ.16) και πώς να εξερευνούν και να οργανώνουν ήχους και μουσικές ιδέες (2b,σ.16), ακόμα και μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένα λογισμικά. Αλλά και στις δεξιότητες αξιολόγησης αναφέρεται ότι επιδιώκεται τα παιδιά να μάθουν να εξερευνούν και να εκφράζουν τις ιδέες και τα συναισθήματα που προκαλούνται σε αυτά ακούγοντας μουσική, καθώς και να βελτιώνουν την προσωπική τους εργασία (3a,3b,σ.16). Επιπλέον στις δεξιότητες εκτέλεσης αναφέρεται ότι επιδιώκεται να μάθουν να χρησιμοποιούν εκφραστικά τις φωνές τους μέσα από το τραγούδι (1a,σ.16). Επίσης στα πλαίσια της ανάπτυξης της ακρόασης και της παροχής γνώσεων και κατανόησης αναφέρεται ότι τα παιδιά θα πρέπει να μάθουν να συνδυάζουν και συνεπώς να πειραματίζονται με τα μουσικά στοιχεία (ηχόχρωμα, διάρκεια, τονικό ύψος, δυναμική, ρυθμός), καθώς και να τα χρησιμοποιούν εκφραστικά (4b,σ.16).

Γενικότερα το Αγγλικό πρόγραμμα υποστηρίζει την καλλιέργεια δεξιοτήτων σκέψης, την ανάπτυξη ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων και επιχειρηματικότητας, καθώς και την εργασιακή και συνεργατική μάθηση, που προάγουν το τρίπτυχο της εξερεύνησης, του πειραματισμού και της δημιουργικότητας. Κι αυτό, γιατί μέσα από τις δεξιότητες σκέψης, όπως αναφέρεται στο πρόγραμμα, τα παιδιά μέσω της ανάλυσης και της αξιολόγησης της μουσικής, καθώς και μέσω της ανάπτυξης μουσικών ιδεών εργάζονται δημιουργικά, εξερευνούν και πειραματίζονται. Επίσης μέσα από τις ικανότητες επίλυσης προβλημάτων εξερευνούν και πειραματίζονται αναφορικά με τη δημιουργία της σύνθεσής τους και επιλέγουν τον καλύτερο τρόπο να την παρουσιάσουν. Αλλά και μέσα από την ικανότητα επιχειρηματικότητας, τη συνεργατική και εργασιακή μάθηση εξερευνούν, επιλέγουν και οργανώνουν τον καλύτερο τρόπο, για να παρουσιάσουν μια μουσική παράσταση. Σημαντικός είναι και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στα πλαίσια της καλλιέργειας και ανάπτυξης της δημιουργικότητας, της εξερεύνησης και του πειραματισμού, καθώς καλείται να

οργανώσει ένα κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον για τα παιδιά, στο πλαίσιο του οποίου θα επιτευχθεί η παραπάνω ανάπτυξη (βλ. Πίνακα 8, Παράρτημα, σ.137).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Με βάση τα παραπάνω και τα τρία προγράμματα προάγουν τη δημιουργικότητα, την εξερεύνηση και τον πειραματισμό. Και στα τρία προγράμματα οι τρεις αυτές δεξιότητες αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοεξαρτώνται, κάτι το οποίο φαίνεται και μέσα από τους στόχους και τις ιδέες για δραστηριότητες, που παρέχονται στο Αγγλικό ΑΠ καθώς και στους αντίστοιχους πίνακες μουσικής του Ελληνικού και Κυπριακού ΑΠ. Επιπλέον και τα τρία προγράμματα προωθούν την καλλιέργεια δεξιοτήτων κριτικής σκέψης μέσα από μουσικές δραστηριότητες. Οι δεξιότητες αυτές περιλαμβάνουν μεταξύ των άλλων και την καλλιέργεια της δημιουργικότητας. Επίσης μια ακόμη ομοιότητα είναι ότι και στα τρία επισημαίνεται η ουσιαστική συμβολή του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση του κατάλληλου περιβάλλοντος, που θα προάγει τη δημιουργικότητα, την εξερεύνηση και τον πειραματισμό.

Ως διαφορά των προγραμμάτων μπορεί να αναφερθεί το γεγονός ότι το Κυπριακό ΑΠ δίνει περισσότερη έμφαση στη δημιουργικότητα, το Ελληνικό στην εξερεύνηση, ενώ το Αγγλικό και στις δύο. Πιο συγκεκριμένα στο Κυπριακό αναφέρεται ότι μέσα από μουσικές δραστηριότητες και εμπειρίες επιδιώκεται η ανάπτυξη της μουσικής δημιουργικότητας των παιδιών και ότι βασικοί άξονες της μουσικής δημιουργικότητας είναι ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση. Ο Αυτοσχεδιασμός και η Σύνθεση είναι και ένας από τους τρεις άξονες μουσικών δραστηριοτήτων, πάνω στους οποίους έχει στηριχτεί το κυπριακό πρόγραμμα μουσικής αγωγής και συνεπώς οι επιδιώξεις, που παρατίθενται στους πίνακες του συγκεκριμένου άξονα, προάγουν τη δημιουργικότητα, τον πειραματισμό και την εξερεύνηση. Το ίδιο ισχύει και για τον άξονα των δεξιοτήτων σύνθεσης του Αγγλικού ΑΠ, μέσα από τον οποίο προτείνεται η ανάπτυξη της δημιουργικότητας, αλλά και της εξερεύνησης. Από την άλλη πλευρά, το Ελληνικό ΑΠΣ στηρίζεται στην αρχή της αξιοποίησης της φυσικής περιέργειας των παιδιών για το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα από κατάλληλα ερεθίσματα και εμπειρίες μέσω της εξερεύνησης (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.143).

4.6. Αξιολόγηση (6^η θεματική κατηγορία)

Αξιολόγηση στο Ελληνικό ΑΠ

Η αξιολόγηση στη Μουσική στο Ελληνικό Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου έχει ως στόχο τη συλλογή και καταγραφή από τον εκπαιδευτικό στοιχείων, που σχετίζονται με τη μάθηση των παιδιών κατά τη διάρκεια ποικίλων μουσικών δραστηριοτήτων. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τη συζήτηση με τα παιδιά αναφορικά με τις μουσικές εμπειρίες, που βίωσαν. Η συζήτηση για τις μουσικές εμπειρίες, αλλά και για άλλες μουσικές δραστηριότητες των παιδιών έχει ως στόχο να παρουσιαστεί ο τρόπος σκέψης και οι απόψεις τους, καθώς και να τους δοθεί σωστή ανατροφοδότηση σχετικά με την πρόοδό τους σε κάποιο θέμα. Επίσης η αξιολόγηση επιτυγχάνεται μέσα από την παρατήρηση και καταγραφή της συμμετοχής των παιδιών στις μουσικές δραστηριότητες, της έκφρασης των σκέψεων και των συναισθημάτων τους, την αντίδρασή τους στα ερεθίσματα που τους δίνονται, της αλληλεπίδρασής τους και την αισθητικής απόλαυσης που βιώνουν μέσω των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Με αυτό τον τρόπο αποκαλύπτονται οι γνώσεις, οι δεξιότητες, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες των παιδιών. Έτσι, όλα τα παραπάνω στοιχεία που καταγράφονται, τα αξιολογεί ο εκπαιδευτικός και τα χρησιμοποιεί, ώστε να επιλέξει τους κατάλληλους στόχους και περιεχόμενα των δραστηριοτήτων, που θέλει να οργανώσει (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ.257).

Αξιολόγηση στο Κυπριακό ΑΠ

Στο Κυπριακό Πρόγραμμα Σπουδών της Μουσικής κύριος σκοπός της Αξιολόγησης είναι να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να μάθει όσα γνωρίζουν τα παιδιά της τάξης του και έτσι να προγραμματίσει σωστά το παιδαγωγικό του έργο. Παρέχει την ανατροφοδότηση στα παιδιά, αλλά και στον εκπαιδευτικό σχετικά με τη διαδικασία της μάθησης και της διδασκαλίας με σκοπό τον επαναπροσδιορισμό τους, όπου χρειάζεται. Η αξιολόγηση πρέπει να είναι ποιοτική και όχι τόσο ποσοτική, να σχετίζεται με τους διδακτικούς στόχους του προγράμματος, να ενισχύει τα κίνητρα των μαθητών και να δίνει έναυσμα για περαιτέρω μάθηση. Η πολύπλευρη φύση του μαθήματος της Μουσικής απαιτεί το συνδυασμό πολλών και διαφόρων στρατηγικών αξιολόγησης, με σκοπό να αξιολογηθούν όλοι οι στόχοι, οι διαδικασίες και τα περιεχόμενα του αναλυτικού προγράμματος. Για το λόγο αυτό μέσω του

συγκεκριμένου Προγράμματος Σπουδών προτείνονται ως εργαλεία αξιολόγησης τα ακόλουθα: η κλίμακα ελέγχου (checklist), η ανεκδοτική καταγραφή, η συνέντευξη, οι κλίμακες διαβαθμισμένων κριτηρίων (rubrics), το ημερολόγιο, οι φωτογραφίες, οι βιντεογραφίες, οι ηχογραφίες, τα φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, οι εννοιολογικοί χάρτες (concept maps), καθώς και ο φάκελος επιτευγμάτων (portfolio). Επίσης στο πρόγραμμα αναφέρεται ότι, για να είναι έγκυρη η αξιολόγηση της διδασκαλίας, πρέπει να ταιριάζουν οι στόχοι της διδακτικής διαδικασίας με εκείνους της αξιολόγησης. Η αξιολόγηση πρέπει να συμβαδίζει με τη διδασκαλία, το πρόγραμμα σπουδών, αλλά και την πορεία του κάθε παιδιού χωριστά. Πρέπει επίσης να γίνεται με τρόπο δημιουργικό και να αποτελεί μέρος της διδακτικής διαδικασίας (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σ.368).

Αξιολόγηση στο Αγγλικό ΑΠ

Το Αγγλικό πρόγραμμα, όπως προαναφέρθηκε, είναι διαρθρωμένο σε τέσσερα στάδια (Key Stages), ανάλογα με την ηλικία των παιδιών (Key Stage 1: 5-7 ετών, Key Stage 2: 7-11 ετών, Key Stage 3: 11-14 ετών, Key Stage 4: 14-16 ετών). Στα πλαίσια του κάθε σταδίου (Key Stage) προβλέπονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι, οι οποίοι ορίζουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την κατανόηση, που αναμένεται οι μαθητές να αποκτήσουν στο τέλος του κάθε σταδίου. Οι επιδιωκόμενοι στόχοι περιγράφονται μέσα από οκτώ επίπεδα περιγραφής τα οποία σε σχέση με τη Μουσική φανερώνουν την πρόοδο των παιδιών αναφορικά με τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την κατανόηση, όπως καθορίζονται από το ΑΠ της Μουσικής. Αυτά τα επίπεδα περιγραφής παρέχουν τη βάση στον εκπαιδευτικό, για να μπορέσει να αξιολογήσει την επίδοση των μαθητών στο τέλος του κάθε σταδίου. Οι εκπαιδευτικοί, αξιολογώντας το επίπεδο επίτευξης του μαθητή στο τέλος ενός σταδίου (Key Stage), πρέπει να αποφασίσουν ποια περιγραφή θα ταιριάζει καλύτερα στην επίδοσή του. Όταν το κάνουν αυτό, η κάθε περιγραφή θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μαζί με τις περιγραφές παρακείμενων επιπέδων (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, 1999, σ.7).

Επίσης στο πρόγραμμα αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να χρησιμοποιούν κατάλληλες προσεγγίσεις αξιολόγησης, οι οποίες θα είναι οικείες στα παιδιά, θα προσαρμόζονται στα διαφορετικά μαθησιακά στυλ, καθώς και θα διασφαλίζουν ότι τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να επιδείξουν τις ικανότητές και

την πρόοδό τους. Επίσης τα εργαλεία της αξιολόγησης θα πρέπει να είναι αποδεσμευμένα από κάθε είδους διάκριση και στερεότυπα. Επιπλέον θα πρέπει να προσφέρει μια ξεκάθαρη και αναμφίβολη ανατροφοδότηση στους μαθητές, αλλά και να τους βοηθάει στην περαιτέρω μάθησή τους (σ.27). Για παράδειγμα στο πρόγραμμα αναφέρεται ότι οι μαθητές που δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις φωνές τους για να επικοινωνήσουν, δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του ΑΠ ή στους επιδιωκόμενους στόχους, που σχετίζονται με το τραγούδι. Σε αυτή την περίπτωση οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να δώσουν την ευκαιρία σε αυτούς τους μαθητές να αναπτυχθούν σε άλλες οπτικές του προγράμματος ενώ συγχρόνως δεν θα πρέπει να είναι αυστηροί και απαιτητικοί στα πλαίσια της αξιολόγησης του τραγουδιού (σ.32).

Επιπλέον ένας από τους τρεις άξονες δραστηριοτήτων, που επιδιώκεται να αναπτυχθούν στο πρόγραμμα είναι οι δεξιότητες αξιολόγησης. Έτσι μέσα από το να μάθουν τα παιδιά να εξερευνούν και να εκφράζουν τις ιδέες τους και τα συναισθήματά τους σχετικά με τα μουσικά ακούσματα που τους παρέχονται αλλά και μέσα από την προσπάθεια βελτίωσης της προσωπικής τους εργασίας αυτοαξιολογούν τον εαυτό τους και ανατροφοδοτούνται (σ.16). Η αξιολόγηση στο Αγγλικό ΑΠ είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την διαδικασία της διδασκαλία και της μάθησης (βλ. Πίνακα 9, Παράρτημα, σ.138).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Και τα τρία προγράμματα παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές αναφορικά με την αξιολόγηση. Μία από τις ομοιότητες είναι ότι και στα τρία η αξιολόγηση είναι συνυφασμένη με τη διδασκαλία και τη μάθηση. Επιπλέον μέσω της αξιολόγησης και στα τρία επιδιώκεται η ανατροφοδότηση του εκπαιδευτικού και των παιδιών. Επίσης το Ελληνικό και το Κυπριακό προτείνουν μεθόδους αξιολόγησης και εργαλεία αξιολόγησης αντίστοιχα ενώ στο Αγγλικό δεν αναφέρεται κάτι σχετικό. Έτσι το Ελληνικό προτείνει μεθόδους αξιολόγησης, όπως είναι η συζήτηση του εκπαιδευτικού με τα παιδιά, η παρατήρηση και η καταγραφή στοιχείων που σχετίζονται με τη μάθηση των παιδιών. Το Κυπριακό προτείνει εργαλεία αξιολόγησης όπως είναι η κλίμακα ελέγχου (checklist), η ανεκδοτική καταγραφή, η συνέντευξη, οι κλίμακες διαβαθμισμένων κριτηρίων (rubrics), το ημερολόγιο, οι φωτογραφίες, οι βιντεογραφίες, οι ηχογραφήσεις, τα φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, οι εννοιολογικοί χάρτες (concept maps), καθώς και ο φάκελος επιτευγμάτων (portfolio). Το Αγγλικό όμως αναφέρει ότι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει

να χρησιμοποιούν κατάλληλες προσεγγίσεις αξιολόγησης, οι οποίες θα είναι οικείες στα παιδιά, θα προσαρμόζονται στα διαφορετικά μαθησιακά στυλ, καθώς και θα διασφαλίζουν ότι τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να επιδείξουν τις ικανότητές και την πρόδοό τους. Επίσης στο Αγγλικό αναφέρεται ότι τα εργαλεία αξιολόγησης, που θα χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί, θα πρέπει να είναι απαλλαγμένα από διακρίσεις και στερεότυπα. Κάτι σχετικό δεν αναφέρεται στο Ελληνικό και Κυπριακό πρόγραμμα. Επιπλέον στο Αγγλικό η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών γίνεται στο τέλος του κάθε σταδίου (Key Stage), μέσα από οκτώ επίπεδα περιγραφής, τα οποία φανερώνουν την πρόοδο των παιδιών αναφορικά με τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την κατανόηση, όπως καθορίζονται από το ΑΠ της Μουσικής. Κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στο Ελληνικό και Κυπριακό πρόγραμμα. Τέλος στο Αγγλικό προβλέπεται η ανάπτυξη δεξιοτήτων αξιολόγησης από τα παιδιά, ως ένας από τους τρεις άξονες δεξιοτήτων, που πρέπει να αναπτύξουν τα παιδιά με βάση το πρόγραμμα. Κάτι αντίστοιχο δεν αναφέρεται στο Ελληνικό και Κυπριακό πρόγραμμα (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.143-144).

4.7. Ρόλος εκπαιδευτικού (7^η θεματική κατηγορία)

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο Ελληνικό ΑΠ

Στο Ελληνικό Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι αναβαθμισμένος. Στο πλαίσιο της μουσικής και γενικότερα της μαθησιακής περιοχής των τεχνών ο εκπαιδευτικός, κατά την άποψή του, αναμένεται να επιλέγει τις ενότητες περιεχομένων και τους στόχους με βάση τις προϋπάρχουσες γνώσεις των παιδιών. Επίσης πρέπει να λαμβάνει υπόψη και την ισορροπία που θα πρέπει να υπάρχει στην επιλογή των παραπάνω ενοτήτων και στόχων κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς (Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 2011, σ.256). Καλείται να φέρει σε επαφή τα παιδιά με διάφορα συμβολικά μέσα, να τα ωθήσει να εκφράζουν τα συναισθήματα, τις ιδέες και τις σκέψεις τους, να τους παρέχει πρόσβαση σε πληροφορίες και ερεθίσματα σχετικά με τη μουσική και την ιστορία της και να ενθαρρύνει τη δημιουργικότητά τους. Επίσης είναι υπεύθυνος να προάγει την επαφή και εξοικείωση των παιδιών με σύγχρονες και παραδοσιακές μουσικές δημιουργίες, ώστε να αντιληφθούν τη μοναδικότητα και την διαφορετικότητα της κάθε καλλιτεχνικής δημιουργίας. Παράλληλα πρέπει να συσχετίζει τις μαθησιακές τους

εμπειρίες με βιώματα από την καθημερινότητά τους, να προσκαλεί γονείς, συγγενείς των παιδιών καθώς και καλλιτέχνες, που ασχολούνται με τη μουσική στο σχολείο και να οργανώνει επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους, όπως ωδεία. Αναμένεται να προάγει τις μαθησιακές εμπειρίες δίνοντας βαρύτητα στην ικανοποίηση που βιώνουν τα παιδιά, στη διαδικασία προς το αποτέλεσμα και όχι στο τελικό προϊόν καθώς επίσης και να αναδεικνύει τη μοναδικότητα της έκφρασης του κάθε παιδιού χωριστά. Επίσης θα πρέπει να συζητά με τα παιδιά τις μουσικές εμπειρίες που βίωσαν (σ.257). Το Ελληνικό ΑΠ και ο εκπαιδευτικός είναι αλληλένδετοι και αλληλοεξαρτώμενοι. Αυτό φαίνεται πιο καθαρά από το γεγονός ότι για πρώτη φορά συμπεριλαμβάνονται στους πίνακες των μαθησιακών περιοχών με τους στόχους και τις προτεινόμενες δραστηριότητες, και τρόποι μέσω των οποίων ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβάλλει στην επίτευξη του εκάστοτε στόχου.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο Κυπριακό ΑΠ

Στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής της Κύπρου δίνεται βαρύτητα στο ρόλο του εκπαιδευτικού. Όπως αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα πρόκειται για ένα ανοιχτό πρόγραμμα που παρέχει δυνατότητα για ευελιξία στην οργάνωσή του και προϋποθέτει ανάληψη πρωτοβουλιών από τον εκπαιδευτικό. Το Κυπριακό ΑΠ δεν είναι ένα πρόγραμμα που προωθεί την άκριτη εφαρμογή του, αλλά αποτελεί ένα πλαίσιο διαπραγμάτευσης και από τον εκπαιδευτικό και από τα παιδιά (Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2010, σ.363).

Ο εκπαιδευτικός είναι υπεύθυνος, για να οργανώνει και να διασφαλίζει ένα κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον, πλούσιο σε ερεθίσματα, που θα βοηθήσει τα παιδιά να εκφραστούν και να δημιουργήσουν μέσω της μουσικής. Θα πρέπει να παρέχει ποικίλες μουσικές εμπειρίες στα παιδιά έχοντας ως επιδίωξη την ενεργή συμμετοχή τους και τη θετική τους στάση απέναντι στη μουσική. Ταυτόχρονα θα πρέπει να εξασφαλίζει τη δημιουργία ενός θετικού κοινωνικού περιβάλλοντος στα πλαίσια του οποίου θα νιώθουν ότι ανήκουν όλα τα παιδιά. Επιπλέον θα πρέπει να συμμετέχει ενεργά στο παιχνίδι των παιδιών και να αλληλεπιδρά μαζί τους, ώστε να ενισχύει τη μάθηση τους και να είναι συνεργάτης στη διαδικασία απόκτησης της γνώσης τους. Επίσης θα πρέπει να παρατηρεί, να συλλέγει και να αναλύει δεδομένα που βοηθούν στην μάθηση των παιδιών, στο σχεδιασμό δραστηριοτήτων καθώς και στην οργάνωση του περιβάλλοντος χώρου (Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, 2011, σσ.21-22). Τέλος η ποιότητα του προγράμματος, όπως

αναφέρεται, καθορίζεται σημαντικά από το πώς αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί το ρόλο που έχουν να επιτελέσουν.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο Αγγλικό ΑΠ

Το Αγγλικό ΑΠ αποτελεί σημείο εκκίνησης για το σχεδιασμό ενός σχολικού προγράμματος το οποίο θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε παιδιού αλλά και του συνόλου των παιδιών γενικά. Γι' αυτό το λόγο δίνεται η αρμοδιότητα στον εκπαιδευτικό να τροποποιεί, όπως χρειάζεται, το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών με σκοπό να παράσχει σε όλους τους μαθητές αποτελεσματικές ευκαιρίες μάθησης. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού λοιπόν είναι πολύ σημαντικός και αναβαθμισμένος και σε αυτό το πλαίσιο το ΑΠ ορίζει τρεις βασικές αρχές που θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη ο κάθε εκπαιδευτικός κατά το σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας. Οι τρεις αυτές αρχές είναι: α) η παροχή κατάλληλων μαθησιακών ευκαιριών, β) η ανταπόκριση στις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών και γ) η υπερπήδηση πιθανών εμποδίων μάθησης και αξιολόγησης των μαθητών. Στο πλαίσιο της πρώτης αρχής ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει ως σκοπό του να προσφέρει μαθησιακές ευκαιρίες σε κάθε μαθητή (Music.The National Curriculum for England.Key stages 1-3, 1999, σ.24-25). Θα πρέπει να διδάξει γνώσεις, δεξιότητες και κατανόηση λαμβάνοντας υπόψη του τις ικανότητες των μαθητών του. Αυτό του δίνει το δικαίωμα να επιλέξει γνώσεις, ικανότητες και κατανόηση από προηγούμενο ή από επόμενο στάδιο (Key Stage), ώστε να προσφέρει μαθησιακές ευκαιρίες στους μαθητές που βρίσκονται με βάση τις ικανότητές τους είτε σε προηγούμενο στάδιο είτε σε επόμενο. Στο πλαίσιο της δεύτερης αρχής ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του κατά το σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας τις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών του, οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με το κοινωνικό, πολιτισμικό, οικονομικό και οικογενειακό υπόβαθρό τους (σελ.25-27). Πιο συγκεκριμένα όταν ο εκπαιδευτικός θέλει να εμπλέξει τα παιδιά σε μουσικές δραστηριότητες ή να τα φέρει σε επαφή με το μουσικό εξοπλισμό να αποφεύγει τα φυλετικά στερεότυπα (B/3c,σ.26). Επίσης θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις διαφορετικές εμπειρίες και τα διαφορετικά ενδιαφέροντα του κάθε παιδιού. Σε αυτό το πλαίσιο ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να οργανώνει αποτελεσματικά μαθησιακά περιβάλλοντα, να εξασφαλίζει τα κίνητρα για μάθηση και την προσοχή των παιδιών, να παρέχει ισότητα μαθησιακών ευκαιριών μέσα από την επιλογή κατάλληλων διδακτικών προσεγγίσεων, να χρησιμοποιεί κατάλληλες μεθόδους αξιολόγησης, καθώς και να

θέτει μαθησιακούς στόχους. Στο πρόγραμμα παραθέτονται παραδείγματα για το πώς μπορεί ο εκπαιδευτικός να ανταποκριθεί στις ποικίλες μαθησιακές ανάγκες των παιδιών (σελ.25-27). Η τρίτη αρχή αφορά στην υπερπήδηση πιθανών εμποδίων μάθησης και αξιολόγησης των μαθητών (σελ.27-32). Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να σχεδιάζει τη μαθησιακή διαδικασία με βάση τις ανάγκες και τις ικανότητες των παιδιών με ειδικές ανάγκες, των παιδιών με αναπηρίες καθώς και των παιδιών για τα οποία η Αγγλική γλώσσα δεν είναι η μητρική τους. Πιο συγκεκριμένα αναφορικά με τα παιδιά που παρουσιάζουν προβλήματα ακοής ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να χρησιμοποιεί κατάλληλες μαθησιακές και διδακτικές προσεγγίσεις που θα βοηθήσουν τα παιδιά στην εκμάθηση των ήχων της Μουσικής (C/5c,σ.30). Παραθέτονται επιπλέον παραδείγματα για το πώς μπορεί ο εκπαιδευτικός να ανταποκριθεί στις ανάγκες των παιδιών με ειδικές ανάγκες, με αναπηρίες καθώς και αυτών για τα οποία η Αγγλική γλώσσα δεν είναι η μητρική τους (σελ.27-32). Όλα όσα προαναφέρθηκαν περιγράφουν το ρόλο του εκπαιδευτικού σε κάθε μάθημα του Εθνικού Αναλυτικού Προγράμματος της Αγγλίας και συνεπώς και της Μουσικής (βλ. Πίνακα 10, Παράρτημα, σ.139).

Ομοιότητες και διαφορές των τριών ΑΠ

Από όσα προαναφέρθηκαν, φαίνεται ότι υπάρχουν ομοιότητες, αλλά και διαφορές μεταξύ των τριών προγραμμάτων σε σχέση με το ρόλο του εκπαιδευτικού. Και τα τρία προγράμματα αναγνωρίζουν το σημαντικό ρόλο του εκπαιδευτικού και του παρέχουν την ευελιξία να επιλέξει και να σχεδιάσει τη μαθησιακή διαδικασία, ώστε να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε παιδιού χωριστά, αλλά και του συνόλου των παιδιών γενικά. Επίσης κατά το σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας και στα τρία προγράμματα ο εκπαιδευτικός πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες του κάθε παιδιού, τα ενδιαφέροντά του, καθώς επίσης και το κοινωνικό, οικονομικό, οικογενειακό και πολιτισμικό του υπόβαθρο. Και στα τρία ο εκπαιδευτικός είναι υπεύθυνος, για να οργανώνει και να διασφαλίζει κατάλληλα και αποτελεσματικά μαθησιακά περιβάλλοντα, πλούσια σε ερεθίσματα, που θα βοηθήσουν τα παιδιά να εκφραστούν και να δημιουργήσουν μέσω της μουσικής.

Μια από τις διαφορές των τριών προγραμμάτων είναι ότι το Αγγλικό παρέχει την ευελιξία στον εκπαιδευτικό να επιλέγει γνώσεις, ικανότητες και κατανόηση από προηγούμενο ή από επόμενο στάδιο (Key Stage), για να σχεδιάσει τη μαθησιακή

διαδικασία, ώστε να ανταπεξέλθει στις ικανότητες των μαθητών του, που βρίσκονται είτε σε προηγούμενο είτε σε επόμενο στάδιο. Κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στο Ελληνικό και στο Κυπριακό ΑΠ. Επίσης στο Αγγλικό πρόγραμμα τονίζεται ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να σχεδιάζει τη μαθησιακή διαδικασία με βάση τις ανάγκες και τις ικανότητες των παιδιών με ειδικές ανάγκες, των παιδιών με αναπηρίες, καθώς και των παιδιών για τα οποία η Αγγλική γλώσσα δεν είναι η μητρική τους. Κάτι αντίστοιχο δεν προτείνεται στο Ελληνικό και στο Κυπριακό πρόγραμμα. Μία επιπλέον διαφορά είναι ότι στο Ελληνικό πρόγραμμα προβλέπεται μια στήλη στους πίνακες της Μουσικής, όπου περιγράφονται τρόποι μέσω των οποίων ο εκπαιδευτικός μπορεί να συμβάλλει στην επίτευξη του εκάστοτε στόχου του προγράμματος. Κάτι αντίστοιχο δεν προβλέπεται στο Κυπριακό ενώ στο Αγγλικό ΑΠ παραθέτονται παραδείγματα για το πώς μπορεί ο εκπαιδευτικός να ανταποκριθεί στις ποικίλες μαθησιακές ανάγκες των παιδιών, καθώς και στις ανάγκες των παιδιών με ειδικές ανάγκες, με αναπηρίες και αυτών για τα οποία η Αγγλική γλώσσα δεν είναι η μητρική τους (βλ. Πίνακα 12, Παράρτημα, σ.144).

5ο Κεφάλαιο

Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί τη σύγκριση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγής της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αγγλίας, ως προς τη μαθησιακή περιοχή της Μουσικής. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τη σύγκρισή τους, έγινε προσπάθεια να επισημανθούν οι ομοιότητες αλλά και οι διαφορές τους. Συνοψίζοντας τα συμπεράσματα της έρευνας, διαπιστώνεται ότι τα τρία ΑΠ Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας παρουσιάζουν πράγματι πολλές ομοιότητες, αλλά και διαφορές. Αυτές παρουσιάζονται συνοπτικά στον πίνακα 12 του Παραρτήματος (σελ.141-144).

Τα συμπεράσματα λοιπόν, επιβεβαίωσαν το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας ότι τα τρία Αναλυτικά Προγράμματα παρουσιάζουν μεταξύ τους ομοιότητες, καθώς επίσης και διαφορές ως προς τη δομή, το φιλοσοφικό πλαίσιο, τους στόχους, το περιεχόμενο, τη Μουσική και τις Νέες Τεχνολογίες, το εποπτικό υλικό, τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις, τη Μουσική και τη διαθεματικότητα, την προώθηση της εξερεύνησης, του πειραματισμού και της δημιουργικότητας, την αξιολόγηση αλλά και το ρόλο του εκπαιδευτικού.

Συμπερασματικά και τα τρία ΑΠ παρουσιάζουν στοιχεία των ανοιχτών αναλυτικών προγραμμάτων, καθώς δίνουν στον εκπαιδευτικό το δικαίωμα να επιλέξει στόχους, περιεχόμενα, μέθοδο διδασκαλίας και καθώς του παρέχουν την ευελιξία, να προσαρμόσει και να τροποποιήσει το πρόγραμμα του με βάση τις ανάγκες των παιδιών της τάξης του. Επίσης προωθούν την καλλιέργεια ικανοτήτων και την απόκτηση γνώσεων μέσα από βιωματικές καταστάσεις, που πηγάζουν από προβληματισμούς και ενδιαφέροντα των παιδιών. Είναι παιδοκεντρικά και η μαθησιακή διαδικασία βασίζεται στην αλληλεπίδραση και στη συνεργασία μεταξύ παιδιών και εκπαιδευτικών. Επιπλέον υιοθετούν τα σχέδια εργασίας, τη μάθηση με ανακάλυψη, τη διερευνητική διδασκαλία και τη διαφοροποιημένη επίτευξη των μαθησιακών στόχων. Αυτό σημαίνει ότι λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικές ικανότητες, τα ενδιαφέροντα, οι προϋπάρχουσες εμπειρίες και τα βιώματα του κάθε παιδιού.

Επιπλέον και τα τρία ΑΠ μπορούν να χαρακτηριστούν ως σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα με μορφή curriculum. Έτσι περιλαμβάνουν τα τέσσερα δομικά στοιχεία

του curriculum, που είναι οι στόχοι, τα περιεχόμενα, οι μέθοδοι διδασκαλίας καθώς και οι τρόποι αξιολόγησης. Επίσης θέτουν στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας το παιδί και λαμβάνουν υπόψη τους το οικογενειακό, κοινωνικό, πολιτισμικό υπόβαθρο του κάθε παιδιού καθώς και τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξής του. Προάγουν την πνευματική, γνωστική, συναισθηματική, κοινωνική και φυσική του ανάπτυξη και το προτρέπουν να εξερευνήσει, να πειραματιστεί και να ανακαλύψει μόνο του τη γνώση. Επίσης εξασφαλίζουν την ελευθερία και την αυτονομία του εκπαιδευτικού ως προς το εκπαιδευτικό του έργο και ο σχεδιασμός τους βασίζεται στα πορίσματα των επιστημών της αγωγής και στις σύγχρονες παιδαγωγικές, διδακτικές και ψυχολογικές απαιτήσεις.

Επίσης, ως σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης, στοχεύουν στην πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική και σωματική ανάπτυξη του παιδιού και του παρέχουν ευκαιρίες, για να συμμετέχει και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες κατά τη μαθησιακή διαδικασία. Επιπλέον, μέσα από την ανάπτυξη διερευνητικών και βιωματικών δραστηριοτήτων, στοχεύουν στην ανακάλυψη της γνώσης, καθώς και στην καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικότητας των παιδιών. Ακόμα ως προς το ρόλο του εκπαιδευτικού αυτός είναι αναβαθμισμένος. Ο εκπαιδευτικός είναι υπεύθυνος για την οργάνωση κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος, που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Επιπλέον, εκτός από τα παραπάνω, τα αποτελέσματα της σύγκρισης έδειξαν ότι και τα τρία προγράμματα μπορούν να χαρακτηριστούν ως σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα μουσικής. Αυτό φαίνεται μέσα από το σχεδιασμό και την οργάνωση των στόχων και των περιεχομένων τους, καθώς επίσης και των μεθοδολογικών προσεγγίσεων και του ρόλου των εκπαιδευτικών που υιοθετούν. Έτσι, όσον αφορά στους στόχους τους, αποβλέπουν στην ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων, ποικίλων μουσικών εμπειριών, μέσα από την εμπλοκή των παιδιών σε μουσικές δραστηριότητες, στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, στην κοινωνική εκπαίδευση και στην προώθηση της πολιτιστικής παράδοσης. Αυτό σημαίνει ότι συμβάλλουν στην πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική και σωματική ανάπτυξη των παιδιών. Επίσης προάγουν την κατανόηση του ήχου, ως μέσου έκφρασης και επικοινωνίας, μέσα από την εξερεύνηση, τον πειραματισμό και την ανάπτυξη δεξιοτήτων παραγωγής ήχου με τη βοήθεια της φωνής, των μουσικών οργάνων και άλλων μέσων

παραγωγής ήχου. Προωθούν την εξοικείωση και τη χρήση από τα παιδιά των μουσικών στοιχείων, όπως είναι το ηχόχρωμα, η τονικότητα, η ένταση και ο ρυθμός. Προάγουν τον πειραματισμό με μουσικές μορφές και την εξοικείωση με ποικιλία ύφους και ειδών σύνθεσης, καθώς και την κατανόηση της χρήσης της μουσικής για διάφορες περιστάσεις. Γενικότερα οι στόχοι τους είναι οριοθετημένοι και ευέλικτοι, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της μαθησιακής διαδικασίας.

Όσον αφορά στο περιεχόμενό τους, και τα τρία προγράμματα μπορούν να χαρακτηριστούν ως σύγχρονα, καθώς περιλαμβάνουν ποικίλες γνωστικές περιοχές, δεξιότητες, στάσεις, δραστηριότητες, projects και θεματικές ενότητες. Επίσης, με βάση τους δείκτες της NAFME, τα τρία προγράμματα, με κάποιες διαφοροποιήσεις, προάγουν το ομαδικό και ατομικό τραγούδι, την ατομική και ομαδική οργανική εκτέλεση, τον αυτοσχεδιασμό, τη σύνθεση, τη μουσική ανάγνωση, την ακρόαση, την ανάλυση και την περιγραφή της μουσικής, την αξιολόγησή της, τη σύνδεση της σχέσης της μουσικής με τις άλλες τέχνες, καθώς και την κατανόηση της μουσικής σε σχέση με την ιστορία και τον πολιτισμό. Οι διαφοροποιήσεις των τριών προγραμμάτων αφορούν το ατομικό και ομαδικό τραγούδι, την ατομική και οργανική εκτέλεση, τον αυτοσχεδιασμό, τη σύνθεση και την ακρόαση. Ως προς το ατομικό και ομαδικό τραγούδι, καθώς και ως προς την ατομική και ομαδική οργανική εκτέλεση, οι διαφοροποιήσεις σχετίζονται με τους διαφορετικούς στόχους των τριών προγραμμάτων, όπως αυτοί αναφέρονται στο τέταρτο κεφάλαιο της σύγκρισης των τριών προγραμμάτων και συγκεκριμένα στην ενότητα των μαθησιακών στόχων. Ως προς τον αυτοσχεδιασμό, τη σύνθεση και την ακρόαση, για το Κυπριακό και το Αγγλικό πρόγραμμα αυτά αποτελούν βασικούς άξονες δεξιοτήτων, που πρέπει να καλλιεργήσουν τα παιδιά, ενώ δεν προβλέπεται κάτι αντίστοιχο στο Ελληνικό.

Σχετικά με τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις, που υιοθετούν, λαμβάνονται υπόψη οι σύγχρονες τάσεις της διδασκαλίας και της μάθησης, καθώς και οι αντίστοιχες της διδακτικής της μουσικής. Έτσι και τα τρία υιοθετούν και προάγουν τη συνεργατική και βιωματική μάθηση, την μαθητοκεντρική διδασκαλία, την καλλιέργεια κριτικής σκέψης, τη χρήση των ΤΠΕ στη μουσική, καθώς και την αξιοποίηση ακουσμάτων από διάφορους πολιτισμούς.

Όσον αφορά στον εκπαιδευτικό και στα τρία προγράμματα αναγνωρίζεται ο σημαντικός ρόλος του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Και τα τρία είναι ανοιχτά και διαπραγματεύσιμα και του δίνουν τη δυνατότητα να αλληλεπιδράσει, να διαπραγματευτεί, να επιλέξει, να σχεδιάσει και να οργανώσει κατάλληλα μαθησιακά

περιβάλλοντα και μαθησιακές εμπειρίες, που άπτονται της μουσικής, για τα παιδιά της τάξης του.

Όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι το Κυπριακό και το Αγγλικό αναλυτικό πρόγραμμα φαίνεται να υιοθετούν, ως προς τους στόχους, το μοντέλο του Swanwick και του Paynter για μια δημιουργική μουσική αγωγή και εκπαίδευση, που περιλαμβάνει το τρίπτυχο Ακρόαση- Σύνθεση- Εκτέλεση. Κάτι αντίστοιχο δεν αναφέρεται στο Ελληνικό πρόγραμμα. Επίσης το Κυπριακό και το Αγγλικό οργανώνονται μέσα από τους παραπάνω άξονες, με σκοπό την μουσική ανάπτυξη των παιδιών, μέσω της μετάβασής τους σε μεγαλύτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Αυτό σημαίνει ότι και τα δύο αυτά προγράμματα είναι οργανωμένα, έτσι ώστε βασικές έννοιες σε σχέση με τη μουσική να εισάγονται από τις μικρές ηλικίες δηλαδή από το νηπιαγωγείο και να επαναλαμβάνονται αργότερα, πετυχαίνοντας έτσι τη διαπραγματεύσή τους σε μεγαλύτερο πλάτος και βάθος. Αυτό δεν φαίνεται στο Ελληνικό πρόγραμμα.

Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί ότι το Αγγλικό δίνει μεγαλύτερη έμφαση στο να εμπλέκει τα παιδιά ανεξαρτήτως εθνικότητας, φύλου, οικογενειακού, κοινωνικού και πολιτιστικού υπόβαθρου σε μουσικές εμπειρίες και δραστηριότητες. Αναφέρεται ιδιαίτερα στα παιδιά με ειδικές ανάγκες, στα παιδιά που απουσιάζουν από το σχολείο για μεγάλο χρονικό διάστημα και για σοβαρούς λόγους υγείας αλλά και στα παιδιά που δεν έχουν την Αγγλική ως μητρική τους γλώσσα, τονίζοντας έτσι την αρχή της ισότητας ευκαιριών, που προάγει πρόγραμμα. Δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα και παρέχει ποικίλους τρόπους, ώστε να μπορεί ο εκπαιδευτικός να οργανώνει τη μαθησιακή διδασκαλία με βάση τις διαφορετικές ικανότητες και ανάγκες αυτών των παιδιών. Στο Κυπριακό πρόγραμμα επίσης προβλέπεται ενότητα, που αναφέρεται στον τρόπο προσαρμογής του προγράμματος από το εκπαιδευτικό, ώστε να ανταποκρίνεται στα παιδιά με ειδικές ανάγκες, ενώ στο Ελληνικό δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη αναφορικά με τη μαθησιακή περιοχή της μουσικής.

Επίσης στο Αγγλικό πρόγραμμα δεν αναφέρεται η οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας, στο πλαίσιο της μαθησιακής περιοχής της μουσικής, μέσα από τα σχέδια εργασίας ούτε επίσης χρησιμοποιείται το παιχνίδι ως μέθοδος διδασκαλίας. Αντίθετα στο Ελληνικό και στο Κυπριακό το παιχνίδι αποτελεί την κυρίαρχη δραστηριότητα ανάπτυξης και μάθησης των παιδιών, καθώς επίσης και τα σχέδια εργασίας αποτελούν έναν τρόπο οργάνωσης της μαθησιακής διαδικασίας.

6ο Κεφάλαιο

Συζήτηση- Προτάσεις

Μέσα από τη μελέτη των τριών αναλυτικών προγραμμάτων Ελλάδας, Κύπρου και Αγγλίας και με βάση τα χαρακτηριστικά τους, αλλά και τις ομοιότητες και διαφορές τους, έγιναν κάποιες διαπιστώσεις. Έτσι παρατηρείται ότι το Κυπριακό και το Αγγλικό Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής χαρακτηρίζονται ως ενιαία και έτσι οι στόχοι τους αναλύονται με βάση την ομαδοποίηση των τάξεων σε τέσσερις βαθμίδες για το Κυπριακό, μεταξύ των οποίων στη βαθμίδα 1 συμπεριλαμβάνεται και το Νηπιαγωγείο, και σε τρία στάδια (Key Stages) για το Αγγλικό, εκ των οποίων το Key Stage περιλαμβάνει παιδιά ηλικίας πέντε έως επτά ετών. Ο διαχωρισμός αυτός, εκτός από το ότι ενισχύει τον ενιαίο χαρακτήρα του κάθε προγράμματος, προσφέρει επίσης την ευελιξία στον εκπαιδευτικό, να κινηθεί ανάμεσα στις διάφορες βαθμίδες και στάδια, ανάλογα με τις ικανότητες και τις ανάγκες των παιδιών της τάξης του. Κάτι αντίστοιχο δεν φαίνεται να υπάρχει στο πλαίσιο της μαθησιακής περιοχής της μουσικής στο Ελληνικό πρόγραμμα. Ίσως λοιπόν θα ήταν καλύτερο και το Ελληνικό να ακολουθήσει έναν αντίστοιχο διαχωρισμό, με βάση τον οποίο θα οργανώσει τους μαθησιακούς του στόχους, έχοντας όλα τα πλεονεκτήματα, που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Επίσης παρατηρήθηκε ότι το Κυπριακό πρόγραμμα χρησιμοποιεί μουσική ορολογία, η οποία μπορεί να μη γίνεται αντιληπτή από τους εκπαιδευτικούς, ίσως εξαιτίας της έλλειψης της σχετικής τους επιμόρφωσης. Όπως όμως αναφέρθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας, ένα από τα χαρακτηριστικά ενός σύγχρονου προγράμματος μουσικής αφορά στο να υπάρχει συνάφεια ανάμεσα στο τι επιδιώκει το πρόγραμμα να διδάξει ο εκπαιδευτικός και στο τι ο ίδιος μπορεί να διδάξει, ανάλογα με τη μουσική και παιδαγωγική του κατάρτιση. Ίσως λοιπόν, θα ήταν καλύτερο να παρέχονται επεξηγηματικές πληροφορίες στο πρόγραμμα για τη μουσική ορολογία, που χρησιμοποιείται, καθώς και να υπάρχει η αντίστοιχη επιμόρφωση για τους εκπαιδευτικούς. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μάλιστα, πρέπει να πραγματοποιείται στο πλαίσιο όλων των αναλυτικών προγραμμάτων και ειδικότερα για το γνωστικό αντικείμενο της μουσικής, καθώς είναι ένα αντικείμενο,

το οποίο οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν το γνωρίζουν επαρκώς και διακατέχονται από ενδοιασμούς για τη διδασκαλία του.

Επιπλέον παρατηρήθηκε ότι στο Ελληνικό και στο Κυπριακό πρόγραμμα το παιχνίδι αποτελεί την κυρίαρχη δραστηριότητα ανάπτυξης και μάθησης των παιδιών, στο πλαίσιο της μουσικής. Επίσης και τα σχέδια εργασίας αποτελούν στα δύο αυτά προγράμματα έναν τρόπο οργάνωσης της μαθησιακής διαδικασίας. Καλό θα ήταν και το Αγγλικό πρόγραμμα να υιοθετήσει τη χρήση του παιχνιδιού στην οργάνωση και στο σχεδιασμό των μουσικών εμπειριών και δραστηριοτήτων, καθώς επίσης και τα σχέδια εργασίας.

Επιπρόσθετα στο Κυπριακό και στο Αγγλικό πρόγραμμα, όπως φάνηκε με βάση τη σύγκρισή τους, επιδιώκεται μέσα από μουσικές δραστηριότητες και εμπειρίες η ανάπτυξη της μουσικής δημιουργικότητας των παιδιών και αναφέρεται ότι βασικοί άξονες της μουσικής δημιουργικότητας είναι ο αυτοσχεδιασμός και η σύνθεση. Μάλιστα ένας από τους άξονες δεξιοτήτων, που προάγουν τα δύο προγράμματα, είναι αυτός του Αυτοσχεδιασμού και της Σύνθεσης. Ίσως λοιπόν, καλό θα ήταν και το Ελληνικό πρόγραμμα να δώσει έμφαση στην ανάπτυξη της μουσικής δημιουργικότητας, καθώς, όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, η μουσική αποτελεί έναν πολύ ουσιαστικό παράγοντα για την καλλιέργεια και την περαιτέρω ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της έκφρασης των παιδιών. Επίσης η μουσική δημιουργικότητα συσχετίζεται με τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Προάγει τη φαντασία των παιδιών και την αποκλίνουσα σκέψη, η οποία σχετίζεται με την εύρεση πολλαπλών λύσεων σε ένα πρόβλημα.

Επιπλέον το Κυπριακό πρόγραμμα αλλά και περισσότερο το Αγγλικό, όπως προαναφέρθηκε, δίνουν έμφαση στην προσαρμογή του προγράμματος για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, τα παιδιά που απουσιάζουν από το σχολείο για μεγάλο χρονικό διάστημα και για σοβαρούς λόγους υγείας αλλά και τα παιδιά που δεν έχουν την Ελληνική (στο Κυπριακό πρόγραμμα) και την Αγγλική (στο Αγγλικό πρόγραμμα), ως μητρική τους γλώσσα. Μάλιστα το Αγγλικό δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα και παρέχει ποικίλους τρόπους, ώστε να μπορεί ο εκπαιδευτικός να οργανώνει τη μαθησιακή διδασκαλία ως προς τη μουσική, με βάση τις διαφορετικές ικανότητες και ανάγκες αυτών των παιδιών. Ανταποκρίνεται έτσι στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Ίσως λοιπόν καλό είναι να συμπεριληφθούν και στο Κυπριακό αλλά και στο Ελληνικό αντίστοιχοί τρόποι, δεδομένου ότι και τα δύο προάγουν την αρχή της ισότητας των ευκαιριών.

Επιπλέον είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι καλό θα ήταν και τα τρία προγράμματα να παρείχαν περισσότερες πληροφορίες στον εκπαιδευτικό αναφορικά με το εποπτικό υλικό και ιδιαίτερα με το εποπτικό υλικό των ΤΠΕ, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε σχέση με τη μουσική. Και αυτό γιατί, όπως προαναφέρθηκε, ένα σύγχρονο αναλυτικό πρόγραμμα μουσικής πρέπει να παρέχει πληροφορίες στον εκπαιδευτικό για την υλικοτεχνική υποδομή, που μπορεί να χρησιμοποιήσει, έτσι ώστε να σχεδιάσει και να οργανώσει τις μουσικές δραστηριότητες και εμπειρίες. Βέβαια πρέπει να αναφερθεί ότι το Κυπριακό πρόγραμμα είναι πιο αναλυτικό σε σχέση με το Ελληνικό και το Αγγλικό, ως προς την περιγραφή του εποπτικού υλικού, ιδιαίτερα μάλιστα όσον αφορά στο εποπτικό υλικό, που σχετίζεται με τις ΤΠΕ, όπως αυτό περιγράφεται στο Παράρτημα της Μουσικής Τεχνολογίας και των ΤΠΕ του προγράμματος.

Η παρούσα έρευνα ασχολήθηκε με τη σύγκριση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των τριών προγραμμάτων μουσικής και συνεπώς τα συμπεράσματα σχετίζονται περισσότερο με χαρακτηριστικά της δομής και της οργάνωσής τους. Συμπερασματικά και τα τρία προγράμματα παρουσιάζουν πλεονεκτήματα σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, καθώς και μειονεκτήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abeles, H., Hoffer, C., Klotman, R., (1995). *Foundations of Music Education*. N.Y.: Schirmer Books
- Αμαραντίδης, Α. (1990). *Μορφολογία της Μουσικής*. Αθήνα: Παπαρηγορίου- Νάκας
- Anderson, J. (2005). The Jaques Dalcroze Method: An interdisciplinary study.
ανακτήθηκε στις 6-2-2013 από:
<http://www.musikus.net/portfolio/htm/musi/dalcroze.htm>
- Ανδρούτσος, Π. (2004). *Μέθοδοι της διδασκαλίας της μουσικής*. Αθήνα: Orpheus
- Ανδρούτσος, Π. (2009). Φιλοσοφικές τάσεις στη Μουσική Παιδαγωγική. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη : ΕΕΜ.Ε.
- Αντωνακάκης, Δ., Χιωτάκη, Ε. (2007). *Μουσική Παιδαγωγική. Διαθεματικές εφαρμογές για μικρά παιδιά*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Βάμβουκας, Μ. Ι. (2006). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Bennett, J. (2004). Curriculum in Early Childhood education and Care. *UNESCO Policy Brief on Early Childhood*, No 26/ September
- Bloom, B.S. (1991). *Ταξινόμια Διδακτικών Στόχων*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας
- Bredcamp, S., Copple, C. (1998). *Καινοτομίες στην προσχολική εκπαίδευση: Αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στα προσχολικά προγράμματα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Βρεττός, Ι., Καψάλης, Α. (2009). *Αναλυτικά Προγράμματα. Θεωρία, έρευνα και πράξη*. Αθήνα: Βρεττός, Καψάλης

Cohen,L., Manion,L., Morrison,K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*.
Αθήνα: Μεταίχμιο

Cross, I., (2010). Music and evolution: consequences and causes. *Contemporary Music Review*, 22(3), 79-89

Department for Education. *The primary curriculum for England at key stages 1 and 2*
ανακτήθηκε στις 13-4-2012 από:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110809101133/http://curriculum.qcda.gov.uk/key-stages-1-and-2/index.aspx>

Department for Education. *Music. The National Curriculum for England. Key stages 1-3.*
ανακτήθηκε στις 13-4-2012 από:
http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110809101133/http://curriculum.qcda.gov.uk/uploads/Music%201999%20programme%20of%20study_tcm8-12060.pdf

Department for Education (2011). *The programme of study for Music at Key Stage 1*
ανακτήθηκε στις 13-7-2012 από:
<http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/primary/b00199150/music>

Department for Education (2011). *The importance of Music. A National Plan for Music Education*
ανακτήθηκε στις 20-10-2012 από:
<https://www.education.gov.uk/publications/standard/AllPublications/Page1/DFE-00086-2011>

Department for Education (2011). *Review of the National Curriculum in England*
ανακτήθηκε στις 20-10-2012 από:
<http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/nationalcurriculum>

Department for Education (2012). *The National Curriculum* ανακτήθηκε στις 20-10-2012 από: <http://www.education.gov.uk/aboutdfe/statutory/g00213707/the-national-curriculum>

Department for Education (2011). *Aims, values and purposes* ανακτήθηκε στις 20-10-2012 από: <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/b00199676/aims-values-and-purposes>

Department for Education (2012). *About the school curriculum* ανακτήθηκε στις 20-10-2012 από: <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/b00200366/about-the-school-curriculum>

Eisner, E. (2002). *The educational imagination: on the design and evaluation of schools programs*. New York: McMillan

Elliott, D. (2004). 50 years of ISME: four honorary presidents- some reflections on the past, present and future. *International journal of Music Education*, 22(2), 93-101

Elliott, D. (1995). *Music Matters: a new philosophy of music education*. New York: Oxford University Press

Holgerson, S. (2008). Music Education for Young Children in Scandinavia: Policy, Philosophy, or Wishful Thinking? *Arts Education Policy Review*. 109(3), 47-54

Hargreaves, D. (2004). *Η Αναπτυξιακή Ψυχολογία της Μουσικής*. Αθήνα: Fagotto

Jorgensen, E.R. (2008). Questions for music education research. *Music Education Research*. 10(3), 331-346

Jorgensen, E. R. (2003). *Transforming music education*. Bloomington: Indiana University Press

- Καϊμάκης, Π. (2005). *Φιλοσοφία και Μουσική: Η μουσική στους Πυθαγορείους, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη και τον Πλωτίνο*. Αθήνα:Μεταίχμιο
- Κακανά, Δ-Μ. Τάσεις και προοπτικές της αξιολόγησης στην προσχολική εκπαίδευση. Στο Κακανά, Δ-Μ., Μπότσογλου, Κ., Χανιωτάκης, Ν., Καβαλάρη, Ε. (Επιμ.), (2010). *Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση: παιδαγωγική και διδακτική διάσταση. 71 κείμενα για την αξιολόγηση*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης
- Καραδήμου-Λιάτσου, Π. (2003). *Η μουσικοπαιδαγωγική τον 20^ο αιώνα*. Αθήνα: edition orpheus
- Κιτσαράς, Γ. (2004).*Προγράμματα, διδακτική μεθοδολογία προσχολικής αγωγής: με σχέδια εργασίας*. Αθήνα
- Κοκκίδου, Μ. (2009). *Ευρωπαϊκά Μουσικά Προγράμματα Σπουδών: Φιλοσοφικοί Προσανατολισμοί, Τάσεις και Συγκριτική Θεώρηση*. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κοκκίδου, Μ. (2009). Σχολικά προγράμματα σπουδών Μουσικής: Ο προβληματισμός αναφορικά με την επιλογή και τη διάρθρωση του περιεχομένου. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη : Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κουτσοπίδου, Θ. (2009). Μουσική δημιουργικότητα και μάθηση. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ) *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη : Ε.Ε.Μ.Ε.
- Lawton, D. (1996). *Beyond the national curriculum. teacher professionalism and empowerment*. London: Hodder & Stoughton
- Μακροπούλου, Ε., Βαρελάς Δ. (2001). *Μουσική. Το πιο συναρπαστικό παιχνίδι*. Αθήνα: Fagotto
- Mason, J.(2003). *Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Mayring, F. (2000). *Qualitative content analysis. Forum: Qualitative Social Research Socialforschung*, 1 (2), Art. 20. Ανακτήθηκε στις 5-10-2012 από: www.qualitative-research.net : <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089/2386>

Montessori, M. (1980). *Πρακτικός οδηγός στη μέθοδό μου*. Αθήνα: Γλάρος

Μπονίδης, Κ.Θ. (2004). *Το Περιεχόμενο του Σχολικού Βιβλίου ως Αντικείμενο Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο

NAfME. *National standards for music education*. Ανακτήθηκε στις 15-11-2012 από: <http://musiced.nafme.org/resources/national-standards-for-music-education/>

Οικονομίδου- Σταύρου, Ν. (2009). Σχεδιάζοντας ένα σύγχρονο, ανοιχτό και διαπραγματεύσιμο αναλυτικό πρόγραμμα Μουσικής. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

O.E.C.D., 2004. *Curricula and Pedagogies in Early Childhood Education and Care. Five Curriculum outlines*. Paris: OECD Directorate for Education

Page, J.M., (2000). *Reframing the Early Childhood Curriculum. Educational imperatives for the future*. London & New York: Routledge

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2011). *Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου*. Ανακτήθηκε στις 20-5-2012 από: <http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps.php>

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου*. Ανακτήθηκε στις 20-5-2012 από: <http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps.php>

Παπαζαρής, Α. (2004). *Η μουσική στην εκπαιδευτική διαδικασία*. Αθήνα: Παπαρηγορίου- Νάκας

- Παπαζαρής, Α. (1999). *Μουσική μάθηση και εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήση
- Παπαπαναγιώτου, Ξ. (Επιμ.) (2009). *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Paynter, J. (1992). *Sound and Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pitts, S. (2012). *Chances and Choices. Exploring the Impact of Music Education*. New York.: Oxford University Press
- Regelski, T.A. (1975). *Principles and problems of music education*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall
- Reimer, B. (1989). *A philosophy of music education*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall
- Reimer, B. (2003). *A philosophy of music education. Advancing the Vision* (3rd edition). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall
- Ρόμπινσον, Κ. (1999). *Οι Τέχνες στα Σχολεία*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Σέρρη, Λ. (1994). *Θέματα Μουσικής και Μουσικής Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Gutenberg
- Σέρρη, Λ. (2000). *Δημιουργική μουσική αγωγή για τα παιδιά μας*. Αθήνα: Gutenberg
- Σέρρη, Λ. (2003). *Προσχολική Μουσική Αγωγή*. Αθήνα: Gutenberg
- Silcock, P. & Brundrett, M. (2001). The management consequences of different models of teaching and learning. In M. Middlewood & N. Burton, *Managing the curriculum*. London: Paul Chapman
- Stenhouse, L. (2003). *Εισαγωγή στην έρευνα και ανάπτυξη του αναλυτικού προγράμματος*. Αθήνα: Σαββάλας

- Suthers, L. (2008). Early Childhood Music Education in Australia: A Snapshot. *Arts Education Policy Review*, 109(3), 55-61
- Swanwick, K.(1988). *Music, Mind and Education*. London: Routledge
- Swanwick, K.(1979). *A Basis for Music Education*. London: Routledge
- Σταυρίδης, Μ.Γ. (1994). *Η μουσική στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg
- Tomlinson, C. A. (2004). *Διαφοροποίηση της εργασίας στην αίθουσα της διδασκαλίας: ανταπόκριση στις ανάγκες όλων των μαθητών*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Vella, R. (2003). *Sounds in Space, Sounds in Time*. London: Boosey & Howkes
- Φλουρής, Γ. (2008). *Αναλυτικά Προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση*. Αθήνα: ΓΡΗΓΟΡΗ
- Young, S. (2010). Early Childhood Music Education in England: Changes, Choices and Challenges. *Arts Education Policy Review*, 109(2), 19-26
- Westphalen, K. (2000). *Αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων: Εισαγωγή στη μεταρρύθμιση του curriculum*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. (2006). *Οδηγός νηπιαγωγού* . Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β..
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε στις 20-6-2012 από: http://www.schools.ac.cy/klimakio/themata/proscholiki_ekpaidefsi/analytik_o_programma.html
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, (2010). *Αναλυτικά Προγράμματα για τα δημόσια σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας* Ανακτήθηκε στις 20-6-2012 από: http://www.moec.gov.cy/analytika_programmata/programmata_spoudon.html

UK Legislation (2012). *Education act 2002 section 84* ανακτήθηκε στις 20-10-2012
από: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/32/section/84>

ΦΕΚ 1366/18-10-01. *B: Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το
Νηπιαγωγείο*

Χατζηγεωργίου, Γ. (2004). *Γνώθι το Curriculum*. Αθήνα: Ατραπός

Χειμαριού, Ε. (1987). *Αναλυτικά Προγράμματα: Σύγχρονες τάσεις σχεδιασμού στην
Αγγλία*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη

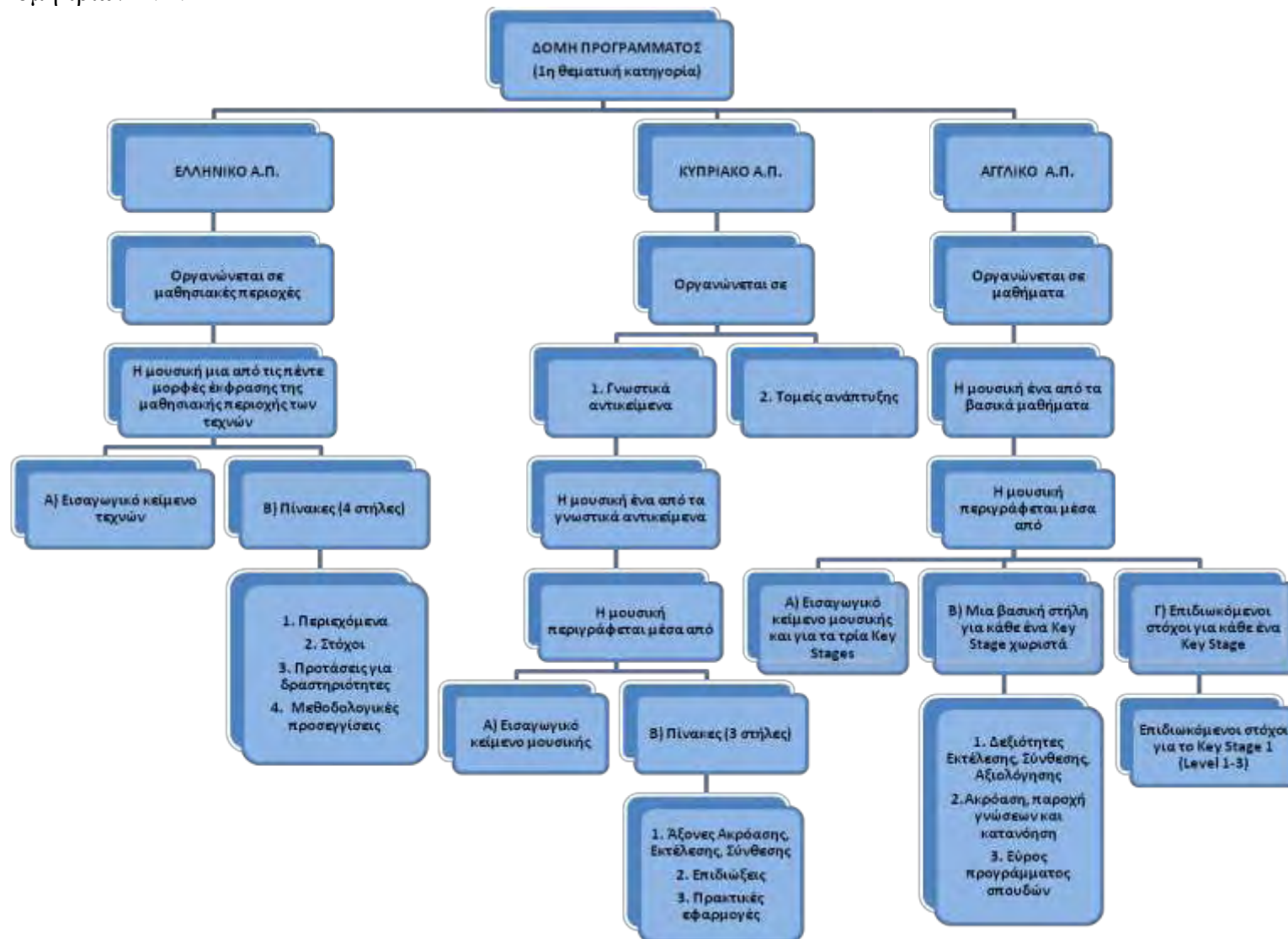
Χρυσafίδης, Κ.(2004). *Επιστημολογικές αρχές της Προσχολικής Αγωγής*. Αθήνα:
Τυπωθήτω

Χρυσοστόμου, Σ. (2005). *Η Μουσική στην Εκπαίδευση. Το δίλημμα της
διεπιστημονικότητας*. Αθήνα: Παπαρηγορίου- Νάκας

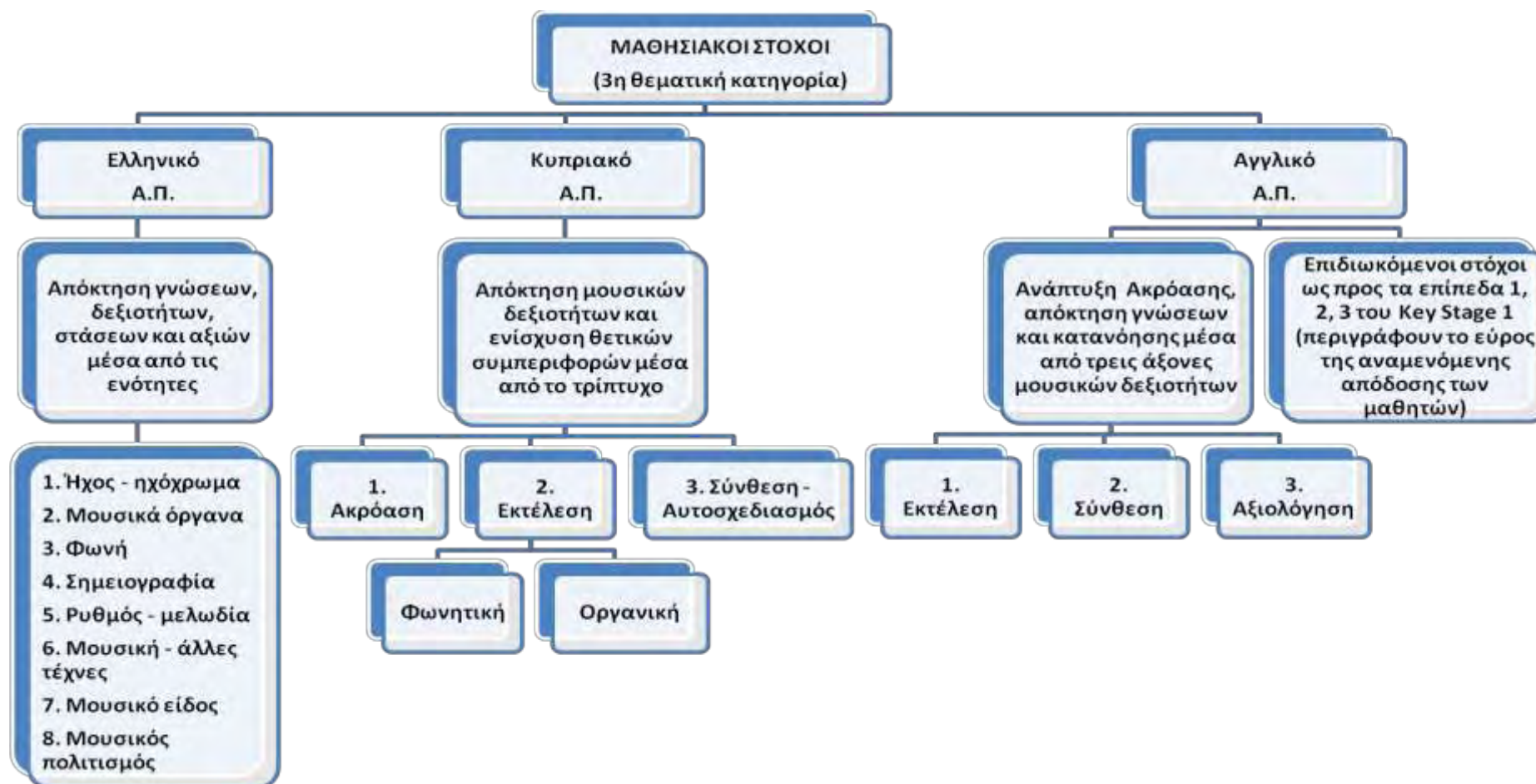

Παράρτημα

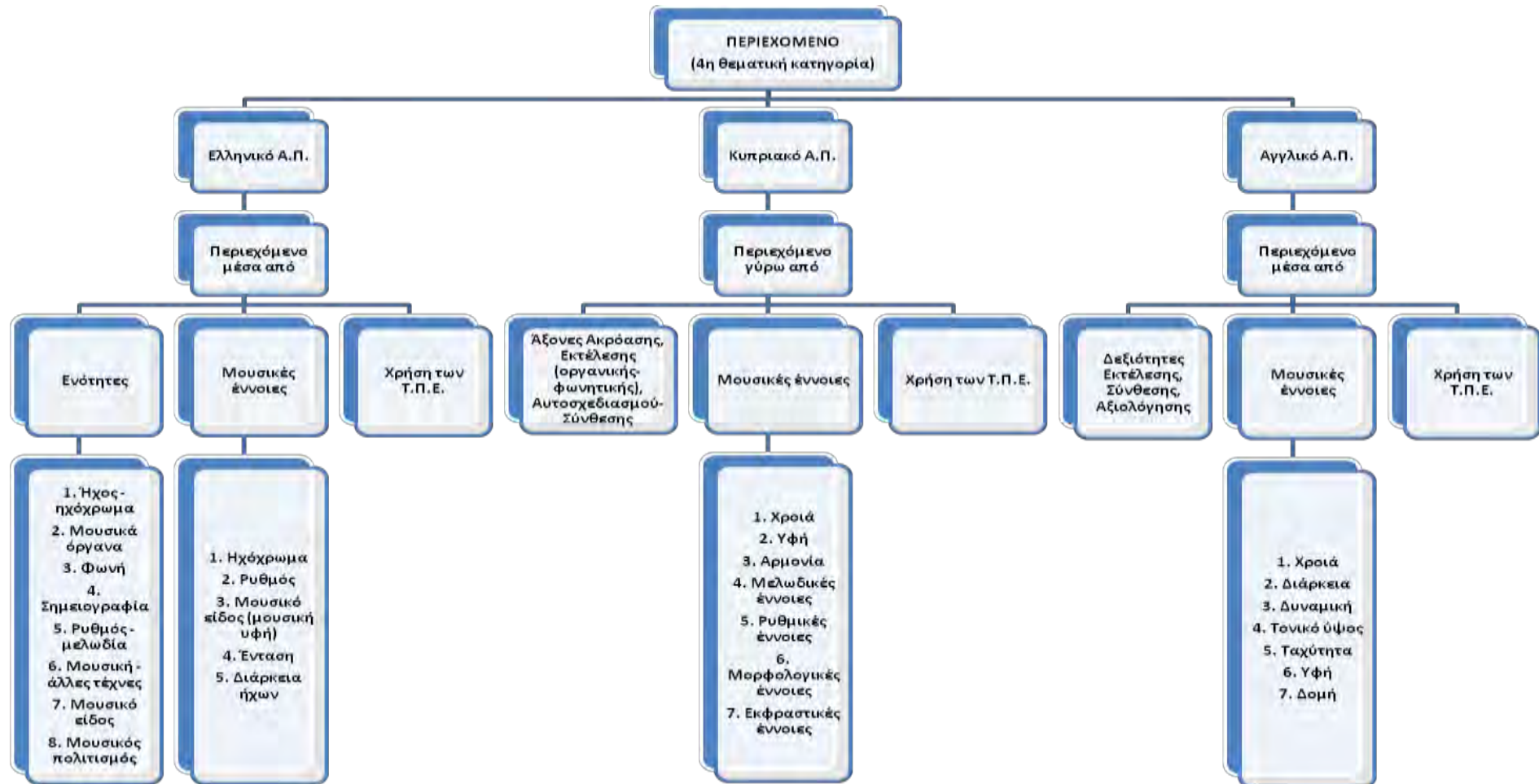
ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Δομή τριών Α.Π.

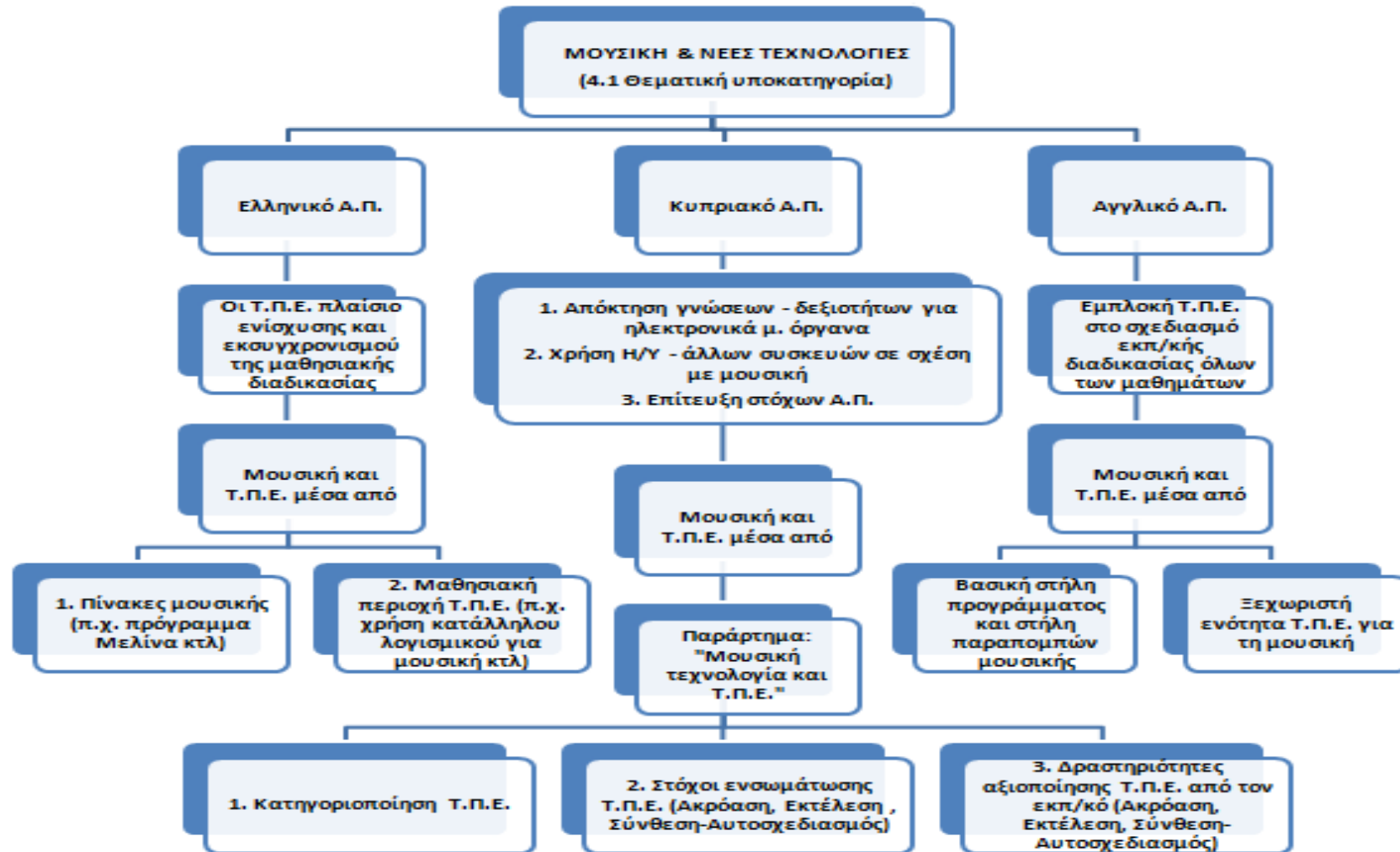
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Μαθησιακοί Στόχοι των τριών Α.Π.

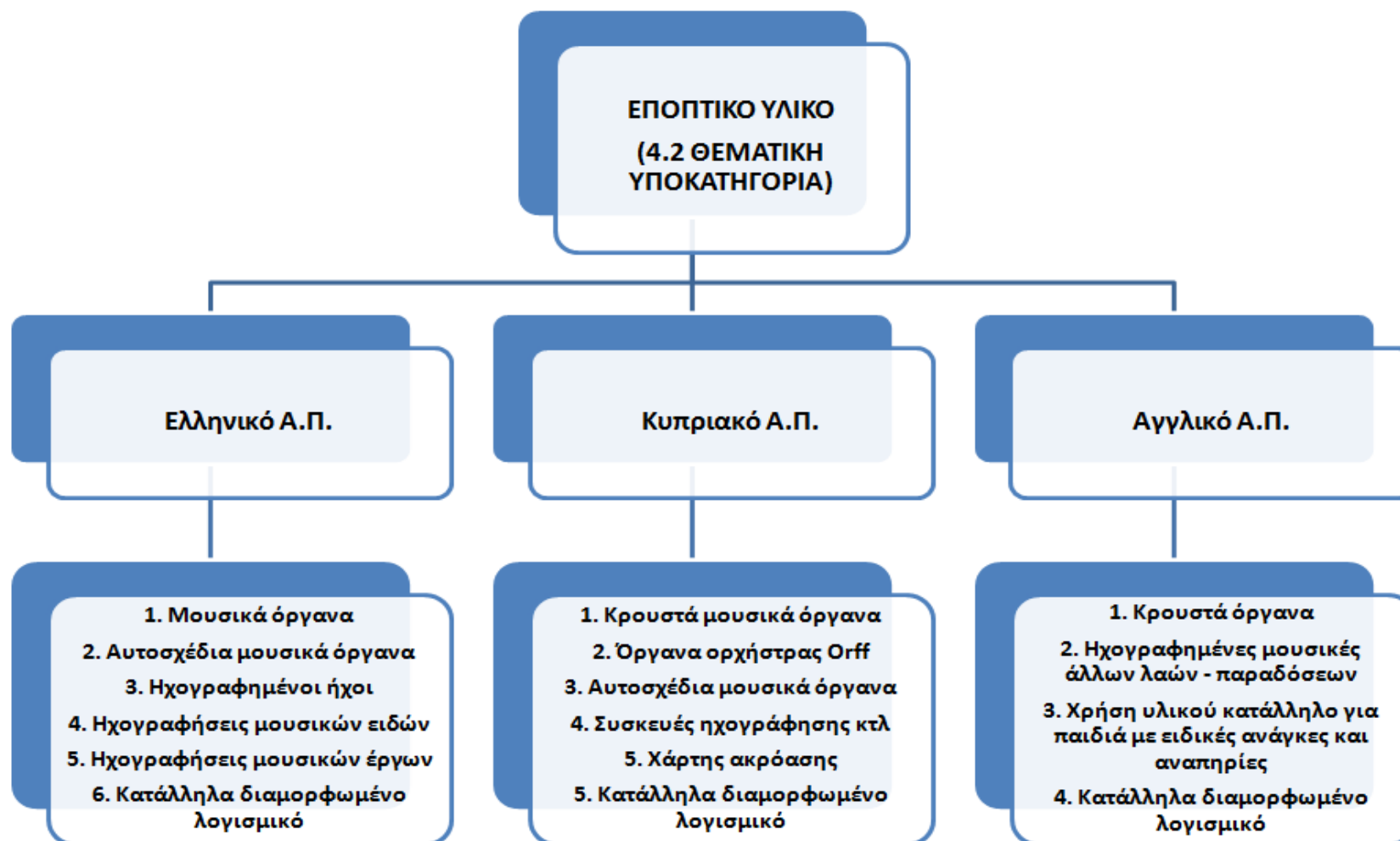
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Περιεχόμενο των τριών Α.Π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Μουσική & νέες τεχνολογίες στα τρία Α.Π.

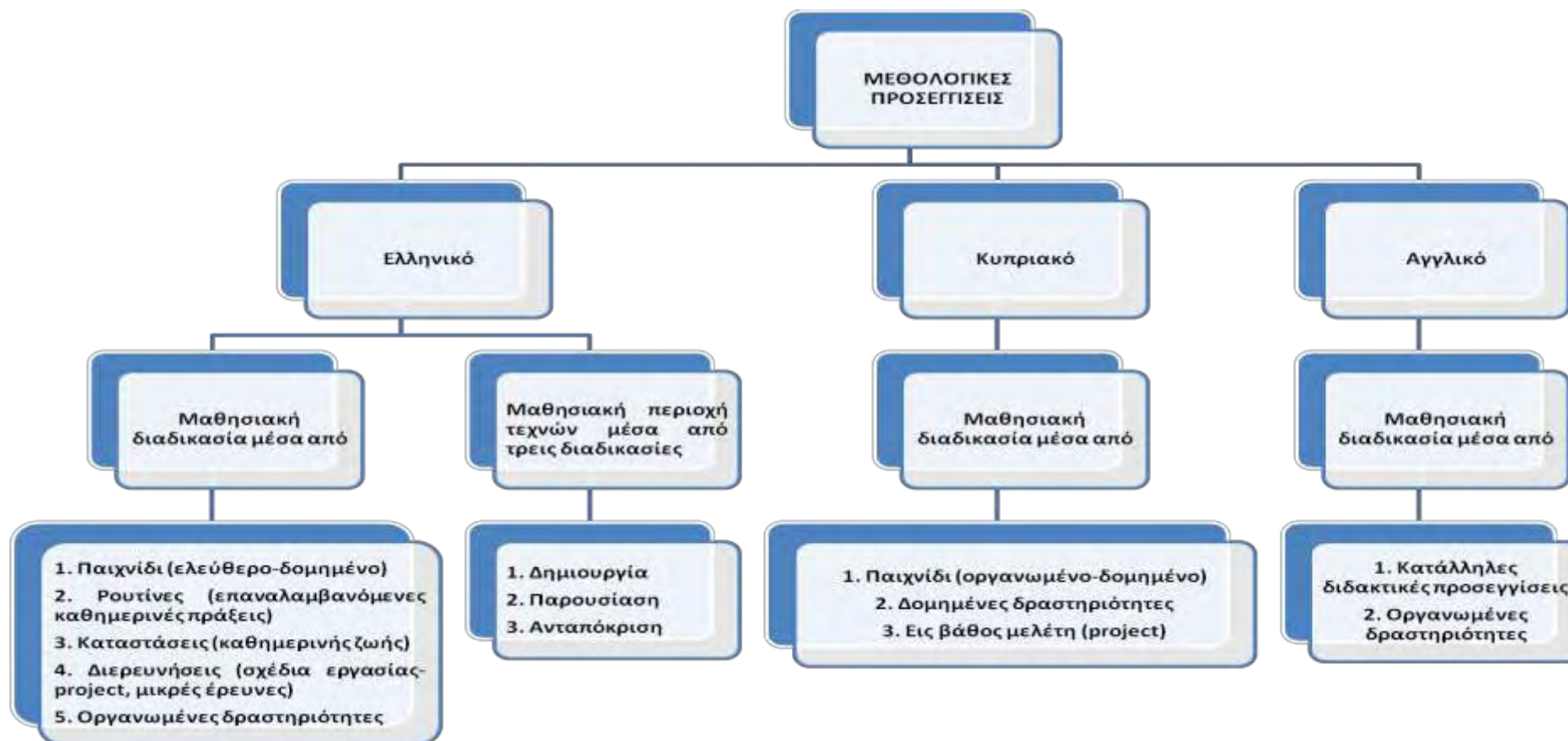

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Εποπτικό υλικό των τριών Α.Π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Μεθοδολογία των τριών Α.Π.

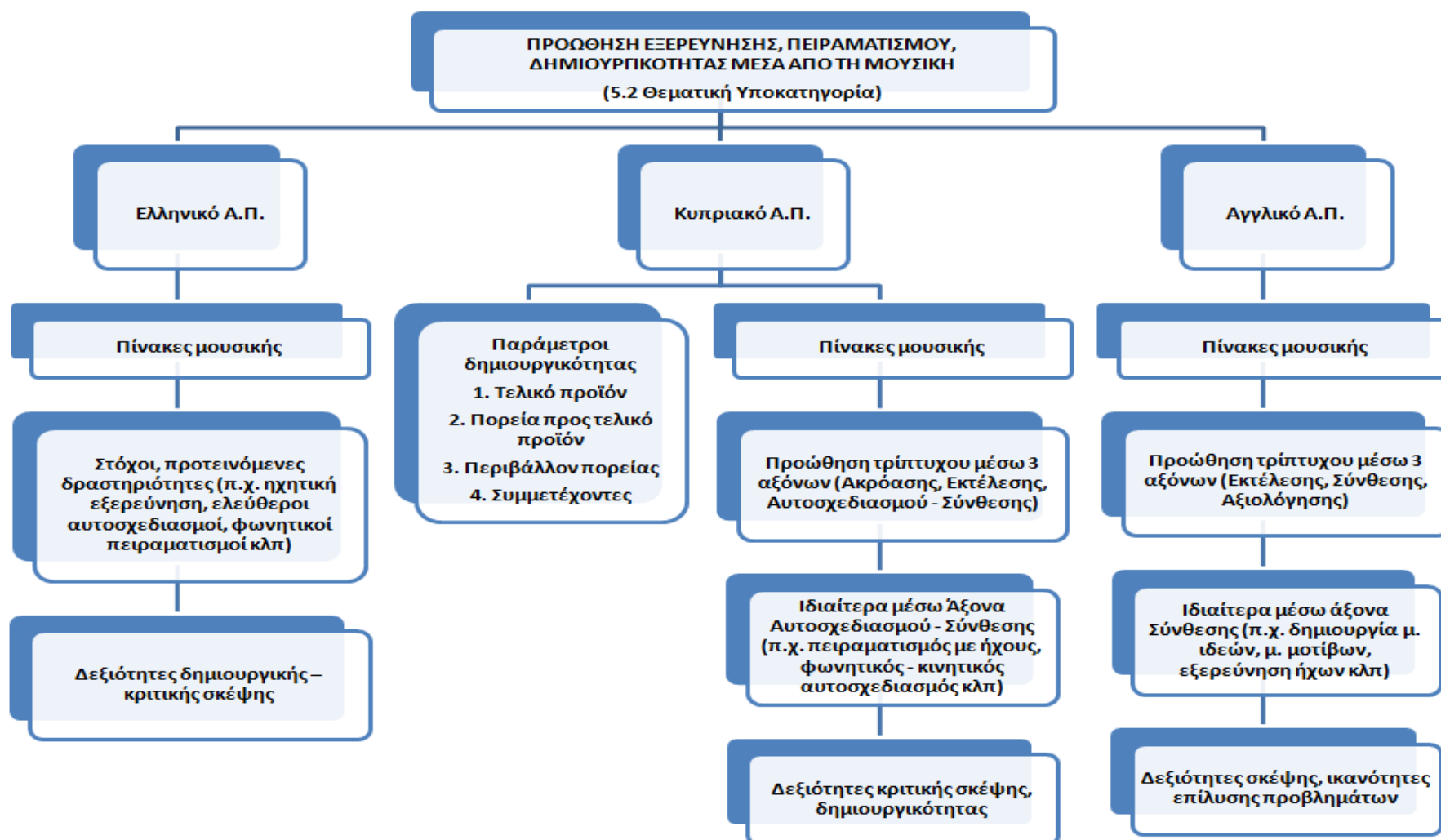

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Μουσική και διαθεματικότητα στα τρία Α.Π.

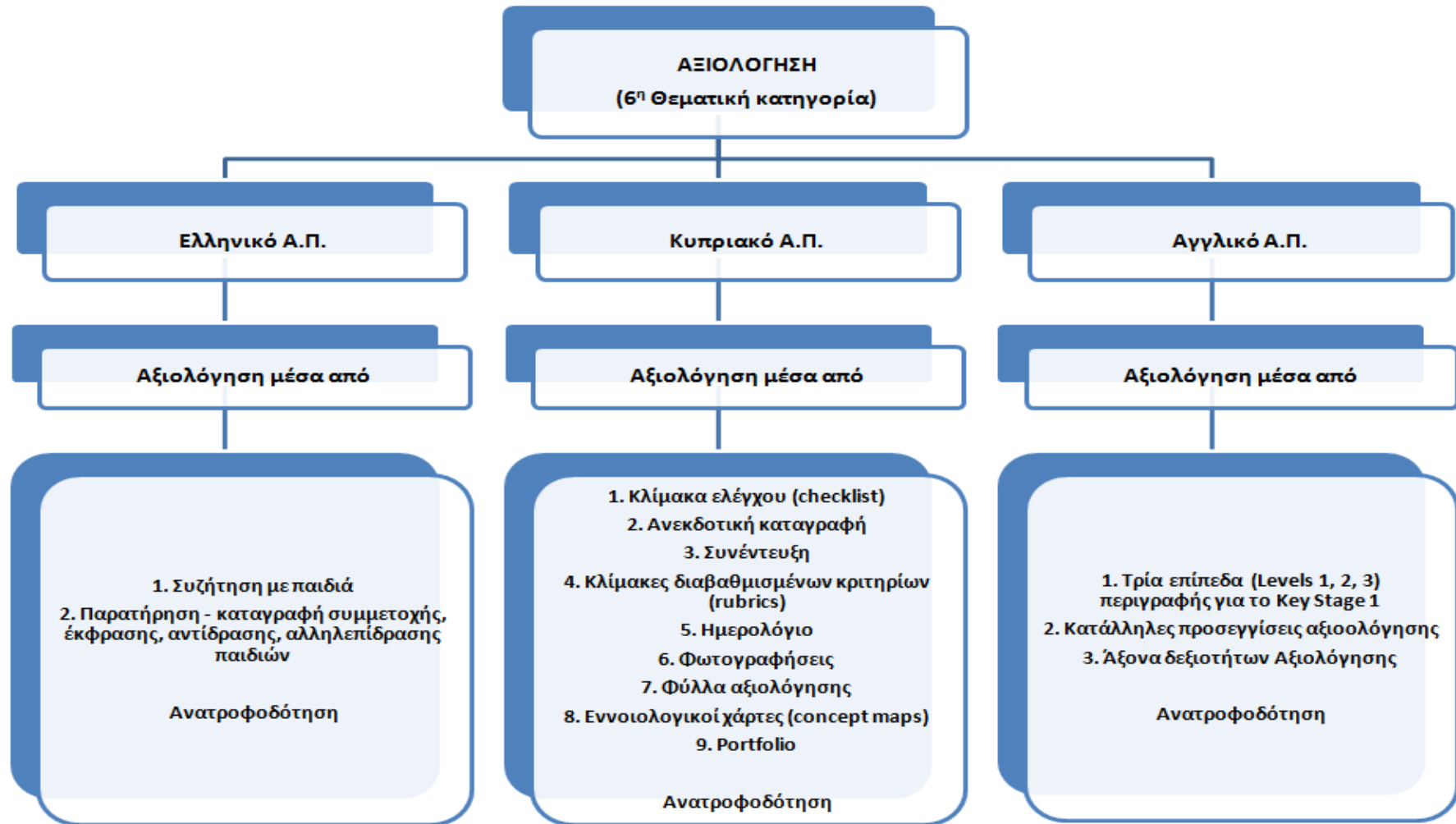

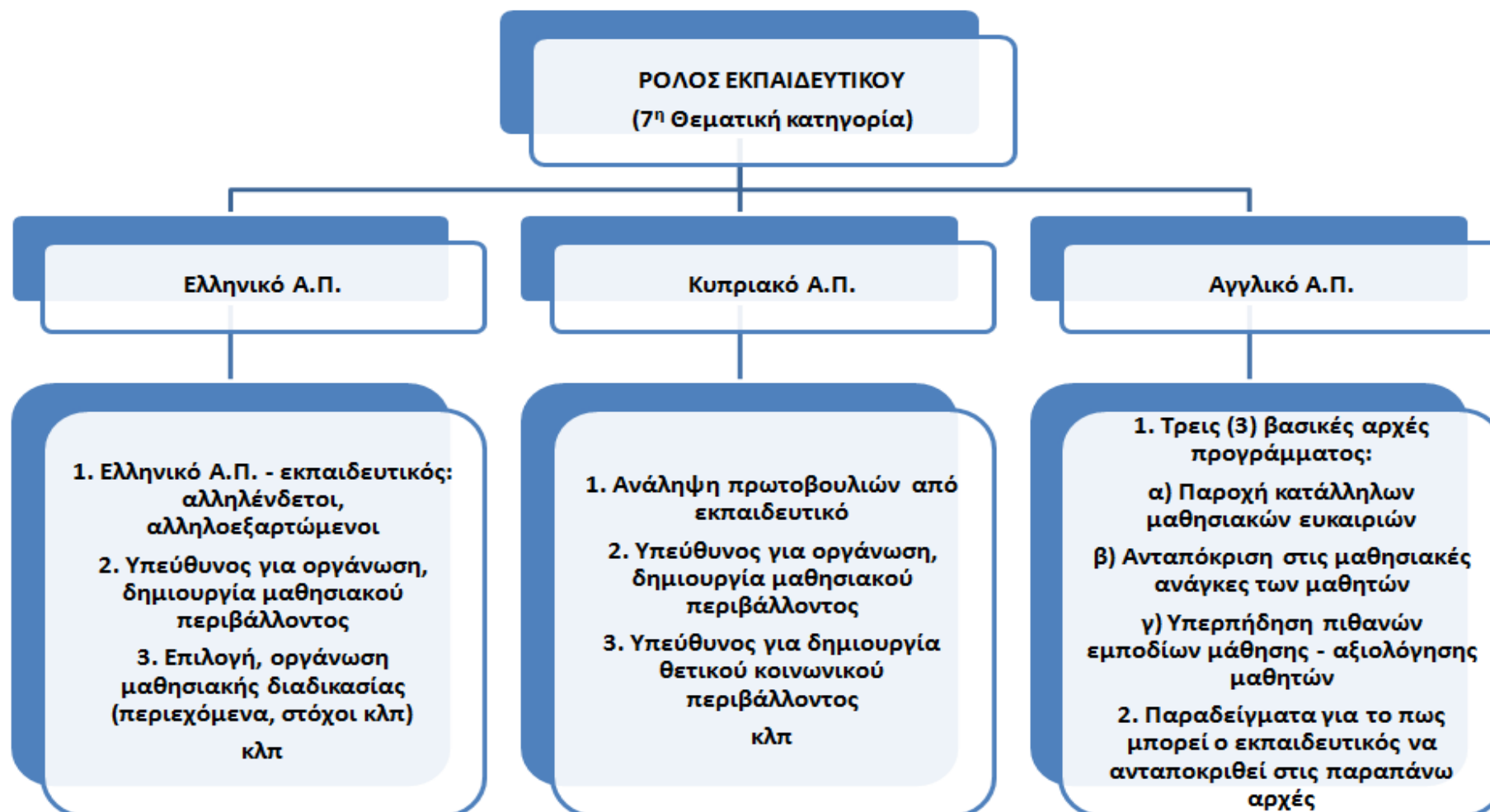
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Προώθηση εξερεύνησης, πειραματισμού, δημιουργικότητας μέσα από τη μουσική στα τρία Α.Π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Η αξιολόγηση στα τρία Α.Π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στα τρία Α.Π.

Πίνακας 11: Φιλοσοφικό Πλαίσιο των τριών Α.Π.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ		
Ελληνικό Α.Π.:	Κυπριακό Α.Π.:	Αγγλικό Α.Π.:
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Το παιδί στο επίκεντρο μαθησιακής διαδικασίας ➤ Ολόπλευρη ανάπτυξη. ➤ Διαφοροποιημένη παιδαγωγική ➤ Χρήση συνεργατικής μάθησης ➤ Διαθεματική προσέγγιση γνώσης ➤ Συνεργασία με οικογένεια-κοινότητα ➤ Βιωματική μάθηση ➤ Χρήση των ΤΠΕ. ➤ Δημιουργική-Κριτική-Μεταγνωστική σκέψη. ➤ Παιχνίδι. ➤ Διαπολιτισμικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Το παιδί στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας ➤ Ολόπλευρη ανάπτυξη ➤ Διαφοροποιημένη παιδαγωγική ➤ Ψυχοκινητική ανταπόκριση παιδιού σε σχέση με μουσική ➤ Έμφαση στη δημιουργικότητα ➤ Διαπολιτισμικότητα ➤ Χρήση των ΤΠΕ ➤ Διαθεματική προσέγγιση γνώσης ➤ Βιωματική προσέγγιση γνώσης ➤ Άτυπες μαθησιακές πρακτικές ➤ Συνεργατική μάθηση ➤ Τρία επίπεδα αναπαράστασης: πραξιακό, εικονικό, συμβολικό επίπεδο (Bruner). ➤ Παιχνίδι ➤ Δυνατότητα για εξερεύνηση-πειραματισμό ➤ Γνώση από: <ul style="list-style-type: none"> • γνωστό στο άγνωστο • εύκολο στο δύσκολο • όλο στο επιμέρους • συγκεκριμένο στο αφηρημένο ➤ Ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης ➤ Συνεργασία με οικογένεια-κοινότητα ➤ Ομαλή ένταξη παιδιών με ειδικές ανάγκες. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Τρεις βασικές αρχές: <ol style="list-style-type: none"> 1. Παροχή κατάλληλων ευκαιριών μάθησης 2. Ανταπόκριση προγράμματος σε ποικίλες μαθησιακές ανάγκες 3. Αποφυγή πιθανών φραγμών μάθησης και αξιολόγησης κάθε παιδιού-συνόλου τάξης. ➤ Ολόπλευρη ανάπτυξη παιδιού ➤ Το παιδί στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας ➤ Ικανότητες επικοινωνίας ➤ Εργασιακή μάθηση ➤ Διαφοροποιημένη παιδαγωγική ➤ Ικανότητες σκέψης ➤ Ικανότητες επίλυσης προβλημάτων ➤ Διαθεματική προσέγγιση γνώσης ➤ Χρήση των ΤΠΕ ➤ Διαπολιτισμικότητα

Πίνακας 12: Ομοιότητες και διαφορές του Ελληνικού, του Κυπριακού και του Αγγλικού Α.Π.

Κατηγορίες σύγκρισης	Ομοιότητες του Ελληνικού, του Κυπριακού και του Αγγλικού Α.Π.	Διαφορές του Ελληνικού, του Κυπριακού και του Αγγλικού Α.Π.
1. Δομή προγράμματος	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Θεωρητικό μέρος για μουσική (Ελληνικό, Κυπριακό, Αγγλικό Α.Π.) ➤ Πίνακες με στόχους και περιεχόμενα (Ελληνικό-Κυπριακό Α.Π.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Διαφορές στη δομή-οργάνωση προγραμμάτων (Ελληνικό-Κυπριακό-Αγγλικό Α.Π.) ➤ Χρήση διαφορετικής ορολογίας: Ελληνικό Α.Π. → Μουσική ως μαθησιακή περιοχή, Κυπριακό Α.Π. → Μουσική ως γνωστικό αντικείμενο Αγγλικό Α.Π. → Μουσική ως μάθημα
2. Φιλοσοφικό πλαίσιο	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Παιδοκεντρικό (και τα τρία Α.Π.) ➤ Ολόπλευρη μάθηση- ανάπτυξη παιδιού (και τα τρία Α.Π.) ➤ Ομαδοσυνεργατική μάθηση, διαθεματική προσέγγιση, δεξιότητες κριτικής σκέψης (και τα τρία Α.Π.) ➤ Λαμβάνονται υπόψη τα βιώματα και το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο των παιδιών (και στα τρία Α.Π.) ➤ Χρήση των ΤΠΕ και κοινωνικός χαρακτήρας μάθησης (και στα τρία Α.Π.) ➤ Βιωματική μάθηση, συνεργασία με οικογένεια-κοινότητα (Ελληνικό-Κυπριακό Α.Π.) ➤ Διαφοροποιημένη παιδαγωγική-διδασκαλία (Ελληνικό-Κυπριακό Α.Π.) ➤ Ρόλος παιχνιδιού στη μαθησιακή διαδικασία (Ελληνικό-Κυπριακό Α.Π.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Το Ελληνικό Α.Π. απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 4-6 ετών, το Κυπριακό σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών και το Αγγλικό σε παιδιά ηλικίας 5-7 ετών. ➤ Στο ελληνικό Α.Π. η μουσική αποτελεί μία μορφή της μαθησιακής περιοχής των Τεχνών, στο Κυπριακό Α.Π. αποτελεί γνωστικό αντικείμενο και στο Αγγλικό Α.Π. αποτελεί μάθημα.
3. Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι στόχοι και των τριών Α.Π. παρουσιάζουν ομοιότητες ως προς το περιεχόμενό τους. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι στόχοι και των τριών Α.Π. αναπτύσσονται με διαφορετική δομή.
4. Περιεχόμενο	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ομοιότητες ως προς το περιεχόμενο και την οργάνωσή του και στα τρία Α.Π.. ➤ Και τα τρία Α.Π. στηρίζονται στην καλλιέργεια και απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων, συμπεριφορών και 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Διαφορές ως προς το περιεχόμενο και την οργάνωσή του και στα τρία Α.Π. ➤ Στο ελληνικό Α.Π. το περιεχόμενο οργανώνεται σε οκτώ ενότητες. ➤ Στο κυπριακό Α.Π. το περιεχόμενο οργανώνεται μέσα

	<p>κατανόησης ως προς τη μουσική, καθώς και στην εξοικείωση με τις μουσικές έννοιες.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Προτείνεται και στα τρία Α.Π. η χρήση των ΤΠΕ, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η γνωριμία με τη μουσική παράδοση. 	<p>από τρεις άξονες δραστηριοτήτων (Ακρόασης, Εκτέλεσης, Σύνθεσης-Αυτοσχεδιασμού). Το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων αντλείται μέσα από τις μουσικές έννοιες.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Στο αγγλικό Α.Π. το περιεχόμενο οργανώνεται μέσα από τρεις άξονες δεξιοτήτων (Εκτέλεση, Σύνθεση, Αξιολόγηση) και μέσα από την εξοικείωση με τις μουσικές έννοιες.
4.1 Μουσική και Νέες Τεχνολογίες	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ουσιαστικός ρόλος των ΤΠΕ και στα τρία Α.Π. ➤ Προτείνεται η χρήση τεχνολογικού εποπτικού-λογισμικού υλικού κατάλληλου για τα παιδιά και στα τρία Α.Π. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Στο κυπριακό Α.Π. υπάρχει συνοδευτικό παράρτημα Μουσικής Τεχνολογίας και ΤΠΕ. ➤ Στο αγγλικό Α.Π. υπάρχει ξεχωριστή ενότητα για ΤΠΕ.
4.2 Εποπτικό υλικό	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Εξοικείωση-Χρήση μουσικών οργάνων από τα παιδιά (και στα τρία Α.Π.). ➤ Χρήση κατάλληλα διαμορφωμένου λογισμικού εκπαιδευτικού υλικού (και στα τρία Α.Π.). ➤ Χρήση ηχογραφημένων ήχων, μουσικών έργων και ειδών μουσικής (και στα τρία Α.Π.). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Στο αγγλικό Α.Π. προτείνεται η χρήση εποπτικού υλικού για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
5. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Και τα τρία Α.Π. λαμβάνουν υπόψη κατά το σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας τις προϋπάρχουσες εμπειρίες, γνώσεις, ενδιαφέροντα και τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης των παιδιών. ➤ Ομαδοσυνεργατική μάθηση και ευέλικτα μαθησιακά περιβάλλοντα μουσικής επικοινωνίας και στα τρία Α.Π. ➤ Βιωματική μάθηση, σχέδια εργασίας (project), παιχνίδι ως κύρια δραστηριότητα μάθησης-ανάπτυξης στο ελληνικό και κυπριακό Α.Π. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οργάνωση μαθησιακής διαδικασίας στο Ελληνικό Α.Π. μέσα από πέντε πλαίσια (παιγνίδι, ρουτίνες, καθημερινές καταστάσεις, διερευνήσεις, οργανωμένες δραστηριότητες).Εμπλοκή παιδιών στο τρίπτυχο δημιουργίας, παρουσίασης, ανταπόκρισης. ➤ Οργάνωση μαθησιακής διαδικασίας στο Κυπριακό Α.Π. μέσα από ελεύθερο-δομημένο παιχνίδι, δομημένες δραστηριότητες, εις βάθος μελέτη (project). ➤ Οργάνωση μαθησιακής διαδικασίας στο Αγγλικό Α.Π. μέσα από ατομική-ομαδική εργασία, εργασία με σύνολο τάξης, ατομικές και ομαδικές οργανωμένες δραστηριότητες. ➤ Στο Κυπριακό Α.Π. η γνώση

		<p>οργανώνεται από το γνωστό στο άγνωστο, από το εύκολο στο δύσκολο, από το όλο στο επιμέρους, από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. οργανώνεται η μαθησιακή διαδικασία με βάση τους μαθητές των οποίων οι ικανότητες βρίσκονται είτε σε προηγούμενο είτε σε επόμενο στάδιο (key stage)
5.1 Μουσική και διαθεματικότητα	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Και τα τρία Α.Π. δίνουν έμφαση στη διαθεματικότητα. ➤ Διασύνδεση-διαπλοκή μαθησιακών περιοχών (Ελληνικό Α.Π.), τομέων ανάπτυξης-γνωστικών αντικειμένων (Κυπριακό Α.Π.), μαθημάτων (Αγγλικό Α.Π.). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. προβλέπεται η διασύνδεση της μουσικής με τη γλώσσα και τις ΤΠΕ μέσα από ξεχωριστή ενότητα. Επίσης η διαθεματικότητα φαίνεται μέσα από τη στήλη των παραπομπών του προγράμματος. ➤ Στο Ελληνικό η διαθεματικότητα προωθείται μέσα από τους πίνακες του προγράμματος. ➤ Στο Κυπριακό η διαθεματικότητα προωθείται μέσα από πίνακες και ιστογράμματα.
5.2 Προώθηση εξερεύνησης, πειραματισμού, δημιουργικότητας	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Και τα τρία Α.Π. προάγουν δημιουργικότητα, εξερεύνηση, πειραματισμό. ➤ Προώθηση καλλιέργειας δεξιοτήτων κριτικής σκέψης μέσω μουσικών δραστηριοτήτων (και στα τρία Α.Π.). ➤ Συμβολή εκπαιδευτικών στη διαμόρφωση κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος (και στα τρία Α.Π.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Στο Κυπριακό Α.Π. ένας από τους κεντρικούς άξονες δραστηριοτήτων είναι ο Αυτοσχεδιασμός και η Σύνθεση. ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. ένας από τους τρεις άξονες δεξιοτήτων είναι η Σύνθεση.
6. Αξιολόγηση	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Αξιολόγηση μέσω διδασκαλίας και μάθησης (και στα τρία Α.Π.). ➤ Επιδιώκεται η ανατροφοδότηση εκπαιδευτικού και παιδιών (και στα τρία Α.Π.). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Μέθοδοι-εργαλεία αξιολόγησης στο Ελληνικό και Κυπριακό Α.Π. (συζήτηση, παρατήρηση, καταγραφή στοιχείων σχετικά με μάθηση παιδιών, κλίμακα ελέγχου-checklist, ανεκδοτική καταγραφή). ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. προτείνεται η χρήση κατάλληλων προσεγγίσεων αξιολόγησης. ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. γίνεται αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή στο τέλος κάθε σταδίου (key stage). ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. ένας από

		τους τρεις άξονες δεξιοτήτων που πρέπει να καλλιεργήσουν τα παιδιά είναι η Αξιολόγηση.
7. Ρόλος εκπαιδευτικού	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Σημαντικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού, ευελιξία στο σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας, οργάνωση κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος (και στα τρία Α.Π.). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. ο εκπαιδευτικός έχει την ευελιξία να σχεδιάζει τη μαθησιακή διαδικασία με βάση το προηγούμενο ή επόμενο (key stage). ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. ο εκπαιδευτικός πρέπει να λαμβάνει υπόψη στο σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας τα παιδιά με ειδικές ανάγκες και τα δίγλωσσα παιδιά. ➤ Στους πίνακες του Ελληνικού Α.Π. προβλέπεται στήλη που περιγράφει τρόπους επίτευξης στόχων για τον εκπαιδευτικό. ➤ Στο Αγγλικό Α.Π. παρέχονται παραδείγματα για το πώς να ανταποκρίνεται ο εκπαιδευτικός στις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών, των παιδιών με ειδικές ανάγκες και των παιδιών που δεν έχουν ως μητρική την Αγγλική γλώσσα.